

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE KOPER

Monika Klinc

PRINCI KARNEVALA V ČASU KURENTOVANJA NA
PTUJU

Poskus analize invencije tradicije

DIPLOMSKO DELO

Koper, 2010

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE KOPER

Monika Klinc

PRINCI KARNEVALA V ČASU KURENTOVANJA NA
PTUJU

Poskus analize invencije tradicije

DIPLOMSKO DELO

Mentorica: doc. dr. Alenka Janko Spreizer

Študijski program: Kulturni študiji in antropologija

Koper, 2010

ZAHVALA

Diplomsko delo je zame zaključek študija in hkrati nova stopnička v življenju, zato se na tem mestu želim zahvaliti vsem, ki so mi pomagali pri izdelavi tega zaključnega dela.

V prvi vrsti se za pomoč pri nastajanju dela zahvaljujem mentorici, doc. dr. Alenki Janko Spreizer za strokovno usmerjanje in pomoč iz področja znanosti in raziskovanja v antropologiji. Zahvaljujem se tudi Mariji Hernja Masten, zgodovinki iz Zgodovinskega arhiva Ptuj in Andreju Brencetu, etnologu in kustosu v Pokrajinskem muzeju Ptuj – Ormož. Oba sta velika poznavalca zgodovine in etnologije Dravsko-Ptujskega polja. Ves čas sta me pri delu spodbujala, motivirala in usmerjala ter bila zmeraj na voljo za vprašanja in nasvete iz področja ptujskega kurentovanja in princev karnevala.

Velika zahvala je namenjena tudi vsem dosedanjim princem karnevala, ki so me na vseh njihovih prireditvah prijazno sprejeli. Ko sem z njimi delala poglobljene intervjuje, so se na njih hitro in z veseljem odzvali ter z mano delili trenutke, spomine in materiale (fotografije, darila, poklone) iz časa njihovega prinčevanja. Zraven princev sta pomembno vlogo pogleda na lik ptujskega princa karnevala s svojimi videnji dodala idejna vodja tega lika, predsednik Združenja evropskih karnevalskih mest, Henry van der Kroon in predsednik tega združenja za Slovenijo Branko Brumen, katerima se prav tako posebej zahvaljujem.

Vesela sem, da sem lahko v času kurentovanja leta 2009 in 2010 sodelovala pri organizaciji kurentovanja. Za to se morem zahvaliti županu Mestne občine Ptuj, dr. Štefanu Čelanu in vodji projekta kurentovanja, Klavdiji Petek, ki sta me povabila k temu projektu in zaupala v moje znanje in sposobnosti.

Za veliko finančno in moralno podporo se zahvaljujem svoji družini, ki so me ves čas po svojih močeh spodbujali in podpirali. Prav oče je bil tisti, ki me je vzel s sabo

med prinčeve gardiste, da sem lahko bila prisotna na vseh prireditvah princa v Sloveniji in tujini.

Naj se še na koncu zahvalim prijateljici Renati Čeh in prijatelju Cirilu Rojsu, s katerima smo večkrat razpravljali o zgodovini Ptuja, njegovih znamenitostih in prireditvah. Prav ti pogovori so mi bili velikokrat v pomoč pri pisanju in nastajanju diplomske naloge.

Ptuj, junij 2010

POVZETEK – PRINCI KARNEVALA V ČASU KURENTOVANJA NA PTUJU:
Poskus analize invencije tradicije

Namen diplomske naloge je analizirati karnevalski lik princa karnevala na Ptuju skozi Hobsbawmovo teorijo invencije tradicije. Ideja lika se je rodila v čast 40. kurentovanja leta 2000 in je povzeta po ideji zahodno evropskih karnevalov. Njegovo glavno poslanstvo je vezano na enajst dnevno pustno dogajanje na Ptuju, ko je na čelu povork in protokolarni vodja vseh dogodkov v okviru kurentovanja. Naloga je razdeljena na teoretski in praktični del. Teoretski del predstavljajo teorije o kulturi mask, maskiranja in pustovanja slovenskih etnologov povezanih s teorijo invencije tradicije. Osnova teoretskega dela pa je raziskava, v katero je vključenih deset dosedanjih princev med leti 1999 in 2009. Pokazala nam bo, kako se je videz, delo in funkcija tega lika iz leta v leto razvijala, kjer je veliko vlogo odigrala samoiniciativnost posameznikov, vključenih v to poslanstvo.

Ključne besede: etnologija mask in maskiranja, invencija tradicije, evropski karnevali, kurentovanje na Ptuju, principi karnevala.

**ABSTRACT- PRINCES OF CARNIVAL DURING THE CARNIVAL-
KURETOVANJE IN PTUJ: A Suggested Analysis of the Invention of Tradition**

The aim of the present diploma work is to analyse the carnival figure of the Prince of the Carnival in Ptuj by applying the Hobsbawm's theory of the invention of tradition. The idea of creating the above-mentioned carnival figure appeared during the 40th anniversary of the organised carnival event called Kurentovanje in 2000, inspired by carnivals in western Europe. The Prince's main purpose is to lead carnival parades as well as all high-profile social events during the eleven-day carnival feasting in Ptuj. The present work is divided in two parts: a theoretical and a practical one. The theoretical part presents various theoretical studies about the culture of masks, of the masquerading and of the carnival itself, written by Slovene ethnologists and based on the invention of tradition. The core of the present theoretical part represents the investigation including the ten Princes of Carnival, from 1999 to 2009, and attempting to show how the appearance, role and function of the Prince have developed in an unorganised way where the initiative and personal engagement of each individual have played the crucial role.

Key words: ethnology of masks and masquerading, invention of tradition, European carnivals, Kurentovanje in Ptuj, Princes of Carnival.

IZJAVA O AVTORSTVU

Študentka MONIKA KLINC, z vpisno številko 92042021,
vpisa na FAKULTETO ZA HUMANISTIČNE ŠTUDIJE KOPER,
študijski program KULTURNI ŠTUDIJI IN ANTROPOLOGIJA,
rojena 27. julija 1985 v kraju PTUJ, sem avtorica,

(ustrezno označi)

- seminarske naloge
- seminarskega dela
- zaključnega seminarskega dela
- diplomskega dela
- magistrskega dela
- doktorske disertacije

z naslovom:

PRINCI KARNEVALA V ČASU KURENTOVANJA NA PTUJU
Poskus analize invencije tradicije

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev/-ic, ki jih uporabljam v delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa potrebna dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo - predstavljanje tujih del kot mojih lastnih kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. l. RS št. 16/07 – UPB3);
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na UP FHŠ;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko dela (velja za dela, za katera je elektronska oblika posebej zahtevana).

V Kopru, dne _____

Podpis avtorja/-ice: _____

KAZALO VSEBINE

PREDGOVOR.....	10
1 UVOD.....	11
2 RAZVOJ MASKE IN ODNOS DO MASKIRANJA SKOZI ČAS IN PROSTOR.....	14
3 TIPOLOGIJA MASK IN DEDIŠČINA PUSTNIH ŠEG	17
4 RAZLIČNI TEORETSKI PRISTOPI K RAZISKOVANJU KULTURE MASK, MASKIRANJA IN PUSTOVANJA NA SLOVENSKEM.....	22
4.1 Raziskovanje tradicionalne kulture mask in maskiranja	23
4.1.1 Psihološki aspekt	24
4.1.2 Religiozni aspekt	25
4.1.3 Sociološki aspekt	27
4.1.4 Estetski aspekt	28
4.1.5 Kulturnozgodovinski in zgodovinski aspekt	29
4.2 Pustne šege kot produkcija lokalne identifikacije in medijev	30
4.3 Raziskovanje mask in maskiranja na področju vizualne dokumentacije	31
4.4 Pustne in karnevalske tradicije skozi raziskovanje (terensko delo), muzealiziranje in turistični fenomen	33
4.5 Invencija tradicij	35
5 KARNEVAL KOT PUSTNA PRIREDITEV V EVROPI.....	39
5.1 Tipologija evropskih karnevalov	42
5.2 Združenje evropskih karnevalskih mest	44
5.2.1 Federacija evropskih karnevalskih mest za Slovenijo	46
6 RAZVOJ PUSTOVANJA IN KURENTOVANJA NA PTUJU	48
6.1 Šemljenje in pustovanje pred drugo svetovno vojno.....	48
6.2 Šemljenje in pustovanje po drugi svetovni vojni	49
6.3 Kurentovanje kot organizirana prireditev	50
6.4 Programska zasnova kurentovanja za leto 2009.....	54
7 ZASNOVA KONCEPTA LIKA PRINCA KARNEVALA NA PTUJU	56
7.1 Kriteriji za izbor princa karnevala	58
7.2 Komisija za izbor princa karnevala	59
7.3 Mandat princa karnevala	60
7.4 Značilnosti, pravice in obveznosti princa karnevala	60
8 RAZVOJ DEJAVNOSTI PRINCA KARNEVALA NA PTUJU OD LETA 1999 DO 2009	62
8.1 Princ Gašper I. - prvi princ karnevala 2000.....	62
8.2 Matevž Zoki II. - drugi princ karnevala 2001	66
8.3 Zlatko Don III. Podlehniški - tretji princ karnevala 2002	69
8.4 Princ plemeniti Moschkon Rajh iz Lančjega dvora IV. - četrti princ karnevala 2003	72

8.5 Cajnko Friderik V. - peti princ karnevala 2004	76
8.6 Plemeniti Holeneški VI. - šesti princ karnevala 2005	79
8.7 Klinc Hauptman Spuhljanski VII., poveljnik strelskega dvorca - sedmi princ karnevala 2006	81
8.8 Slavko plemeniti Kacherl, deželni proviantni mojster - osmi princ karnevala 2007	85
8.9 Princ Miran Urih, majer Cirkovški IX. - deveti princ karnevala 2008	88
8.10 Princ Vegan Turniški, plemeniti Thurn in Valsassina X. - Deseti princ karnevala 2009	91
9 REZULTATI RAZISKAVE.....	95
9.1 Zunanji videz in spremstvo princa karnevala	95
9.2 Delo in funkcija princa karnevala	98
10 ZAKLJUČEK	101
11 VIRI IN LITERATURA.....	103

PREDGOVOR

Ideja o pisanju diplomskega dela, z naslovom *Princi karnevala v času kurentovanja na Ptuju: Poskus analize invencije tradicije*, ima svoje korenine v moji družini. S kulturo mask, maskiranja in pustovanja na Ptuju sem se srečevala že kot otrok, saj prihajam iz družine, ki je nosilec tradicije izdelovanja kurentij na Dravsko - Ptujskem polju. Ded Marko je prvi, ki je v drugi polovici 20. stoletja začel izdelovati kurentovo opravo za svoje prijatelje in znance. Svoje znanje je prenesel na očeta Marka, ki počasi in vztrajno to tradicijo prenaša na brata Primoža. Tako sem si že pri dveh letih prvič oblekla kurentovo opravo, takrat še v spremstvu očeta. Sedaj sem članica *Kulturno folklornega društva Korant Spuhlja*, v katerem ohranjam svoje veselje do kurentije, v kateri nastopamo na nastopih doma in v tujini.

Kot znan mojster izdelovanja kurentij, dolgoletni član Folklornega društva Markovci in ustanovni član kurentov iz Spuhlje, je bil oče leta 2005 imenovan za princa karnevala 2006. Njegova funkcija princa karnevala se me je dotaknila na tak način, da sem se odločila napisati diplomsko delo o tem liku. Že za časa prinčevanja sem se priključila skupini gardistov, s katerimi smo spremljali princa karnevala na vseh njegovih prireditvah v Sloveniji in tujini. Tako sem začela spoznavati ta vodilni pustni lika v kurentovanju in vse dotedanje nosilce te tradicije.

Stvar me je začela tako zanimati, da sem leta 2009 in 2010 stopila tudi v organizacijsko skupino kurentovanja na Ptuju. Tam sem spoznala še zadnjo svero te kulture pustovanja, torej organizacijo največje pustne prireditve na Ptuju. Na podlagi vseh teh izkušen v življenju smo danes priča prvi strokovni obravnavi ptujskih princev karnevala skozi videnje invencije tradicije na Ptuju in v Sloveniji.

1 UVOD

Namen diplomske naloge je analiza vloge novega karnevalskega lika v času kurentovanja na Ptuju skozi analizo Hobsbawmove invencije tradicije. To je lik princa karnevala, ki je se je kot ideja rodila v čast 40. kurentovanja leta 2000, povzeta pa je po ideji zahodno evropskih karnevalov, ki to tradicijo gojijo že desetletja. Za razliko od zahodnega tipa, kjer je princ podjetnik oziroma direktor velikega podjetja in finančno podpira organizacijo karnevala, na Ptuju dobi naziv princ karnevala oseba, ki je kurent¹ in je veliko storil za ptujski karneval ter mesto Ptuj. Kako se je ideja videza oziroma izgleda, dela in funkcije princa karnevala razvijala iz leta v leto nam bo pokazala raziskava, v katero je vključenih deset princev ptujskega karnevala med leti 1999 in 2009.

Dokazati želimo, da se je lik princa karnevala primer invencije tradicije, začel razvijati stihijsko, brez kulturnega ozadja, kjer je glavno vlogo igrala samoiniciativa posameznika, imenovanega v vlogo princa karnevala za dobo enega leta. Iz leta v leto je lik pridobival na svojem pomenu in posledično doživel hiter razvoj, tako kulturno kot družbeno, sčasoma pa so lik poskušali umestiti tudi zgodovinsko. Princ se je uveljavil in dobil je mesto v karnevalu doma in tujini. Vendar ljudje, ki so bili principi oziroma ki so bili s to funkcijo povezani, čutijo potrebo skozi leta in desetletja po uveljavljanju in razvijanju funkcije lika, ki ga še naprej uveljavljajo in ga skušajo razvijati do te meje, da bo ta okolju in ptujskim karnevalskim navadam povsem prilagojena. Osnova ptujskega karnevala je etnološka dediščina okoliških vasi, ki skupaj s karnevalskimi skupinami ustvarjajo sliko kurentovanja na Ptuju, na kateri se vztrajno pojavlja tudi princ karnevala. Njegovo glavno poslanstvo je vezano na enajst dnevno pustno dogajanje na Ptuju, ko je na čelu povork in protokolarni vodja vseh dogodkov v okviru kurentovanja. Kako vsak od akterjev prispeva k kreaciji lika bo pokazano v tem delu.

---

¹ Kurentu ljudje na podeželju radi pravijo korant. Zato v literaturi o tradicionalnih pustnih maskah na Ptuju in okolici večkrat zasledimo oba pojma, tako kurent kot korant. A mi bomo ves čas uporabljali kurent, katerega uporabljajo tudi etnologi.

Diplomsko delo sestoji iz teoretskega in praktičnega dela. Teoretski del je narejen po literaturi slovenskih etnologov, ki se ukvarjajo s kulturo mask in maskiranja, karnevalov in pustovanj na območju Slovenije. Ti avtorji so: Niko Kuret, Jurij Fikfak, Janez Bogataj, Naško Križnar in Aleš Gačnik. Poskušamo jih povezati s teorijo invencije tradicije Erica Hobsbawma. Nato sledi praktični del, osnova katerega je raziskava z metodo terenskega raziskovanja, poglobljenega intervjuja in opisa časopisnih virov, omejena na ožji prostor ptujskega območja, na čas kurentovanja in na lik princa karnevala. Poglobljeni intervjuji so bili narejeni z predsednikom FECC², Henryem van der Kroonom, predsednikom FECC Slovenija, Brankom Brumnov in devetimi dosedanjimi princi karnevala na Ptuj. V intervjuje ni zajet sedmi princ karnevala, Marko Klinc, ker sem v času njegovega mandata aktivno sodelovala pri aktivnostih princa v vlogi hčere, gardistke in raziskovalke in bi bila moja analiza pristranska. Raziskava vsebuje časopisne vire lokalnega tedenskega časopisa *Štajerski tednik* in občinskega glasila *Ptujčan*, vezane na kurentovanje in prince karnevala med leti 1999 in 2009 iz Domoznanskega oddelka Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

Delo se začne z etnološko teorijo razvoja mask, njihovo tipologijo in dediščino pustih šeg skozi pogled etnologa, slednje obravnava Janez Bogataj. Sledijo različni teoretski pristopi k raziskovanju kulture mask, maskiranja in pustovanja na Slovenskem od Nika Kureta, Jurija Fikfaka, Naška Križnarja in Aleša Gačnika. Vse omenjene avtorje poveže teorija invencije tradicije Erica Hobsbawma, kot poskus analize te tradicije na primeru princev karnevala. Delo se nadaljuje s predstavitvijo razvoja in opis karnevalov, znotraj katerega je predstavljeno Združenje evropskih karnevalskih mest (FECC) in delo na področju FECC Slovenija. Nato preide tematika pustovanja, doslej vezana na širše slovensko območje na ožje območje Ptuja in kurentovanja. Drugi del naloge se začne z opisom razvoja pustovanja in kurentovanja in predstavitvijo ideje koncepta princa karnevala. Kot glavni teoretični

---

² Kratica FECC je *Federation of European Carnival Cities*, kar v slovenščini pomeni Združenje evropskih karnevalskih mest, ustanovljeno leta 1980 na Nizozemskem. Slovenija je postala članica združenja leta 1991.

del sledi predstavitev in rezultat oziroma analiza, kako je vsak princ po svoje prispevek k oblikovanju te tradicije v času svojega mandata.

2 RAZVOJ MASKE IN ODNOS DO MASKIRANJA SKOZI ČAS IN PROSTOR

Maska je zelo zanimiv pojav, ki ga srečujemo v zgodovini človeštva že od prazgodovine dalje. V različnih časovnih obdobjih so vladarji različno razumeli funkcijo in potrebo maskiranja v človeškem življenju. Nekatera obdobja so maskiranje podpirala, druga zatirala in šele v začetku 20. stoletja je maska oziroma pojav maskiranja doživel razcvet, zanimanje in zaščito v znanstvenoraziskovalni sferi. Zaradi tega se bomo v uvodnem poglavju na kratko sprehodili skozi zgodovinski razvoj maske in odnosa do maskiranja skozi čas in prostor. Maskiranje je namreč potrebno razumeti kot: *»Priložnost za izražanje odnosa do sveta in družbe v določenih časovnih obdobjih«* (Bažato, Bogataj, 1994, 10).

Po etnološki razlagi najstarejšo podobo maskiranca predstavlja t. i. »čarovnik« naslikan na skalni steni jame v Pirenejih iz starejše kamene dobe, star 20.000 ali celo več let. Preobleka človeka v žival je takrat pomagala lovcu pri lovu na plen. Nato se v mlajši kameni dobi, ko se človek začne ukvarjati s poljedelstvom in živinorejo razvijejo maske, ki naj bi po domišljiji predstavljale duhove narave ali tudi duhove umrlih prednikov in imajo posebne moči, s katerimi lahko vplivajo na življenje na zemlji. V stoletjih pred našim štetjem smo priča kulturam (vinčanska, keltsko-mikenska, ilirska, halštatska in kultura Etruščanov in Keltov), pri katerih so arheologi našli ostanke, ki pričajo o maskiranju človeka. Iz keltsko-mikenske kulture (2000 pred našim štetjem) prihajajo zelo znane mrliške maske, kasneje najdene tudi v grobovih Etruščanov. Za to obdobje so po mnenju etnologov značilne živalske maske v podobi glave medveda, ovna, bika, zajca, jelena ali ptiča. Naslednji so Rimljani pri katerih lahko domnevamo, da številni njihovi prazniki niso potekali brez maskiranja in, da so bili to bolj zabavni kot kulturni prazniki. (Kuret, 1984)

Za Rimljani pride krščanska cerkev, ki je bila v svojih začetkih proti maskiranju, saj je maske obsojala, napadala in prepovedovala. *»S krščanstvom je vsaj na evropskem zahodu kulturna maska, ko ni več rabila svoji funkciji, izgubila svoj pomen«* (Kuret,

1984, 24). V poganstvu se človek obrača k božanstvu in v pomoč mu je maska. V krščanstvu pa pride do preobrata, kjer se božanstvo približa človeku in tako kulturna maska, ki je veljala do sedaj, izostane. O maskah in maskiranju tega obdobja ne vemo veliko, vemo le tisto, kar je predstavljeno kot kultura mestnega prebivalstva. Malo ali skoraj nič ni znanega o kulturi podeželja (Kuret, 1984). Od 12. stoletja naprej vemo, da je maskiranje dvorsko-fevdalno in patricijsko-meščanski pojav, ki ni več vezan na obrede, ampak predstavlja le še zabavo za meščane. V pustnem času so ti najraje prirejali viteške igre oziroma kostumirane turnirje. V Italiji se je zelo kmalu razvil karneval, v Benetkah že v 11. stoletju. Karneval so izvajali v vseh večjih mestih Italije, kasneje se njegova ideja razširi po vsem svetu. Nosilci teh karnevalov so bili vladarji, za njimi bogati Patriciji in meščani ter ustanovljene karnevalske združbe, ločene po slojih in stanovih (Kuret, 1984).

V srednjem veku smo priča razvoju mest ter obrti in trgovine, kjer kulturna maska izgubi svoj pomen. Najizrazitejše srednjeveške maske so »*schembarti*« v Nürnbergu, v letih od 1449 do 1539. Bile so privilegij mesarskega ceha.³ Tudi za Ptuj je izpričana takšna mesarska maškarada, ki jo je leta 1610 prepovedala tedanja reformacijska komisija. Reformacija in kasneje tudi razsvetljenstvo sta namreč na svojem območju odklonila, omejevala in prepovedala maskiranje. Te stvari se tičejo predvsem mesta, saj je starodavno izročilo na deželi živelo naprej. Proti koncu 19. stoletja se začne znanost ukvarjati z maskami, pravi razcvet pa doživi v 20. stoletju (Kuret, 1984).

Zgodovinski prerez razvoja mask in maskiranja nam je pokazal, da se je razumevanje maske kot kulturne maske danes končalo, saj danes po mnenju nekaterih slovenskih etnologov postaja pomembna komičnost. Kot pravi Niko Kuret (1984, 57) so za obredne maske: »*Seveda stoletja, če ne tisočletja v Evropi storila svoje. Vsebinska obredij se je izvotlila, funkcija mask je izpuhtela, ostala je groteskna zunanjost, ki je prešla v komiko. Vendar so maske ohranile vsaj na zunaj vso starodavno početje, ki*

---

³ »*Ob nekem cehovskem uporu se namreč mesarji niso pridružili upornikom. Zato jim je mestni svet podelil pravico, da o pustu prirede maškarado in po želji to pravico tudi dajo v najem /.../ Z njo (to pravico) so hoteli dati odškodnino mesarjem, ki v postnem času niso prodali toliko mesa kakor ponavadi*« (Kuret, 1984, 39).

danés meri le na zabavo«. Nastale so nove maske, kjer je pomembna domišljija in poistovetenje ljudi z nekim drugim časom, človekom, stvarjo in prostorom, pa naj bo to povezano s preteklostjo, sedanjostjo ali prihodnostjo. Ostaja nam le komična plat maske preko katere se človek sprosti v današnjem obremenjenem in hitrem svetu. Pustni čas je čas, ko se ljudje šemijo v različne zgodovinske, novodobne, domišljajske in druge like. Z liki se poistovetijo in pokažejo na karnevalu ali pustni povorki, pustnih plesih in različnih rajanjih. Nekateri liki potonejo v pozabo že naslednje leto, drugi se ohranjajo nekaj let. Tako trend mask kroži vsako leto v navezavi z domišljijo in interesi vsakega posameznika.

3 TIPOLOGIJA MASK IN DEDIŠČINA PUSTNIH ŠEG

V današnjem času smo priča velikemu številu raznovrstnih mask in pustnih šeg tako v Sloveniji kot izven nje, zato bomo tukaj obdelali tipologijo mask in dediščino pustnih šeg. Predstavili bomo že izdelano tipološko razdelitev mask Nika Kureta v njegovem obširnem delu *Maske slovenskih pokrajin* (1984), ki opisuje predvsem tradicionalne maske in izdelano tipologijo mask Petra Simoniča, ki ima za osnovo Kuretovo tipologijo mask. K temu bomo na koncu dodali tipologijo dediščine pustnih šeg in navad, ki jo je oblikoval Janez Bogataj.

Niko Kuret, ki se je ukvarjal predvsem s tradicionalnimi maskami, deli maske po času pojavljanja na sredozimske in pustne, na maske ob delu in ženitovanjske maske (Kuret, 1984). V diplomski nalogi se bomo osredotočili le na pustne maske, ki jih lahko znotraj nam znanih raziskanih šemskih okoljih razdelimo po pomenih in tipih. Tako lahko po osnovnem pomenu ločimo med stvarnimi in pustnimi maskami. Drugo osnovno razlikovanje mask je po njeni referenci, kjer jih delimo v živalske (zoomorfne), rastlinske (fitomorfne), človeške (antropomorfne) in fantazijske maske oziroma maskiranje. Zlasti od renesanse dalje in vse do današnjih dni smo priča velikemu številu človeških oziroma antropomorfnih mask. Zato lahko prav te maske delimo še dalje na manjše skupine kot so: rasne (Cigan), generacijske (starec, mladenič, dekle), značajske (debeluh), statusne (žena, babica), gosposke (kralj, princ, gospod), poklicne (zdravnik dimnikar, kuhar), netipične (narobe obrnjen plašč), androginijske (menjava spolov) in fantazijske (hudič). Delimo jih tudi po sugestibilnosti – ambivalenci na denimo »lepe« in »grde«, take so na primer v Reziji lepe maske gospoda in grde starec ali starka. Zraven tega delimo maske tudi po materialu iz katerih so narejene, po delu telesa, ki ga maska prekriva, po številu akterjev (posamične, skupinske), po pomembnosti vloge, ki jo imajo (glavne, spremljevalne), po dinamiki v prostoru (obredno-dramske, obhodno-dramske, ostale) in po obnašanju, kjer sta pomembna govor in gib (Kuret, 1984; Simonič, 2004).

K tem razdelitvam mask po različnih segmentih zgoraj omenjenih avtorjev dodajamo še eno razlikovanje, ki je v našem modernem času raziskovanja mask in maskiranja

pomembno in je vezano predvsem na maske Dravskega in Ptujkega polja, ki ga omenja že Aleš Gačnik (2000) v delu *Moč tradicije: kurentovanje in karneval na Ptuju* in razčleni v delu *Dediščina kurenta v kulturi Evrope – etnološko muzeološki vidik* (2004). Omenjeni avtor namreč razlikuje med tradicionalno pustno kulturo, kamor spadajo tradicionalne maske in maskiranje ter karnevalska kultura, kamor spadajo karnevalske maske in maskiranje. S katero so povezane mutacije, metamorfoze in inovacije. Po njegovih besedah tradicionalna pustna kultura zajema: obredne vsebine, določena je starost in spol nosilca maske, določen je prostor in čas pojavljanja, povezana je z lokalno kulturo in naravo, pomembna sta red, strogost in odgovornost ter predvidljivost, grotesknost in grdota. Na drugi strani pa karnevalska kultura zajema: posvetne vsebine, starost in spol nosilca nista določena, tudi prostor in čas pojavljanja nista določena, značilna je vpetost v planetarno okolje, nered in (ne)odgovornost ter nepredvidljivost, burkaštvo, satira in lepota (Shematski prikaz: Gačnik, 2004, 73).

Tukaj gre za razlikovanje med tradicionalnimi, etnografskimi⁴, karnevalskimi in sodobnimi⁵, lahko tudi fantazijskimi maskami ali skupinami. Pri tradicionalnih gre za maske, ki so nekoč narekemale vero v magijo plodnosti, tako pri ljudeh kot živalih in rastlinah, predvsem med podeželskim prebivalstvom. Maske so bile predvsem grdega in zastrašujočega videza, ki postajajo s časom čedalje lepše in prijaznejše. Kot smo že omenili, smo danes velika priča spremembam tradicionalne pustne kulture, kjer: *»Miti tonejo v pozabo, obrednost se izgublja v običaju (šegi), in ta v navadi. Nekdanje obredne vsebine preraščajo v zabavo, ki ni značilna za tradicionalne pustne like«* (Gačnik, 1998, 14), temveč za karnevalske pustne like. Tako imamo na

---

⁴ Termin etnografske maske uporabljamo zraven termina tradicionalne maske, ker so ga na ptujskem kurentovanju začeli uporabljati in ga še uporabljajo zlasti folkloristi in turistični delavci. Do danes se je ta termin, etnografske maske ali etnografski pustni liki, tako uveljavil, da se raziskovalcev tega problema, nihče ne vpraša o njegovi relevantnosti. Celotno poimenovanje otvoritvene povorke, osem dni pred glavno pustno povorko, poimenujemo kot srečanje slovenskih pustnih likov in mask, kjer se predstavijo t.i. etnografski liki Dravsko-Ptujkega območja, katera tudi hkrati pomeni uvod v največjo pustno-etnografsko prireditev v Sloveniji in Evropi. Tudi na glavni nedeljski povorki se v prvem delu predstavijo naši etnografski pustni liki, kot jih imenujejo organizatorji prireditve kurentovanja. Že pred 25. leti je Janez Bogataj opozoril, da je izraz »etnografske maske« popolnoma nestrokovno, a se je kljub temu obdržal pri nas in zato ga uporabljamo zraven termina tradicionalni pustni liki ali maske.

⁵ Termin sodobnih mask kot karnevalskih mask uporabljamo, ker so se te »nove« maske na Ptuju začele množično pojavljati šele od 60. let prejšnjega stoletja dalje, ko se začne organizirano kurentovanje. Osnova karnevala postane zabava in satira, tradicionalna funkcija mask pa počasi upada.

Dravskem in Ptujskem polju danes raziskanih in ohranjenih kar nekaj pustnih likov, ki jih etnologi uvrščajo med tradicionalne like⁶, med katere spadajo: koranti ali kurenti, orači, pokači, rusa, medved, vile, piceki, kopjaši, baba deda nosi in ploharki. Omenjeni liki nastopajo na vsakoletni otvoritveni pustni povorki, ko imamo na Ptujju že tradicionalno srečanje etnografskih pustnih likov iz cele Slovenije. Zraven se jim pridružijo tudi vsi ostali tradicionalni pustni liki iz naše države. Ti etnološki liki iz širše ptujske okolice se predstavijo tudi na čelo nedeljske mednarodne pustne povorke, v drugem delu pa jim sledijo karnevalske skupine. Ta druga skupina mask so sodobne ali karnevalske maske. Te nimajo več tradicionalne vsebine, nastanejo iz človeške domišljije in poznavanja sveta na vseh področjih od konca 19. stoletja dalje. Sestavine urbanega karnevalskega obnašanja postanejo: satira, burkaštvo, smeh, ples, zabava ... Predvsem moderne in politične maske te vrste se zelo hitro starajo, ponekod se obdržijo samo eno leto. Le redkim maskam te vrste uspe, da se uvrstijo v skupino pustnih likov, ki kasneje preidejo v karnevalsko klasiko, kar pomeni, da so na karnevalu prisotne vsako leto. V dolgi petdesetletni tradiciji karnevala na Ptujju smo imeli že mnogo različnih karnevalskih mask in skupin, kot na primer: črnici, Havajci, pingvini, čebelice, Rimljani, Mozarti, tlačani, ježi, Kremenčkovi, sončnice, beneške maske, Vikingi, stonoga ... K temu moramo dodati, da se iz leta v leto te skupine povečujejo. Ne glede na to razlikovanje, lahko pri tradicionalnih in

---

⁶ Med tradicionalne pustne like Ptujja in okolice spadajo: koranti ali kurenti, orači, pokači, rusa, medved, vile, piceki, kopjaši, baba deda nosi in ploharki. Kurent je najbolj priljubljen in pogost tradicionalni lik. Po starem verovanju predstavlja demona, ki je preganjal zimo in vabil v deželo pomlad. Oblečen je v kožuh iz ovčje kože okoli katerega ima zapetih pet zvoncev na verigi, v roki ima ježevko in na glavi kapo. Po kapi se kurenti med seboj razlikujejo, na podlagi katerih jih uvrščamo v dve večji skupini: pernati (znan na Ptujskem polju) in rogati kurent (znan na Dravskem polju in Halozah). Orače povezujejo s plodnostjo magijo, vezane na kraje kje ljudje obdelujejo zemljo. Skupino praviloma sestavljajo trije pari konjičev, ki so vpreženi v okrašen lesen plug, za katerim stoji kurent. Spremlja jih pokač, ki s svojim pokom odganja zle duhove in pobirač z grabljami in košaro za darove. Rusa je pustna žival, s katero zamaskirani želijo plodnost pri konjih in drugih živalih. Medved katerega spremlja gonjač ponazarjata ukročenega medveda in cigana, ki sta včasih hodila in nastopala po vasi. V piceke se šemijo mali fantiči, oblečeni v bele halje in pisanimi trakovi na stožčastih kapah. V roki imajo leseno palico z izdelano kokošjo glavo na koncu. V vile se našemijo mlade punce, oblečene v bele halje in krono na glavi. Na dvorišču ali v hiši se postavijo v krog in zaplešejo okrog kraljice, ki ima večjo in najlepšo krono. Kopjaš izhaja iz Markovec in ni prava pustna maska, a je postala nepogrešljiva na kurentovanju. Njegova prvotna funkcija je strežba ženinu in nevesti na poroki. Oblečen je v črno obleko z trakom trobojnice preko rame, na glavi ima okrašen klobuk in je obut v črne škornje. Pri svojem plesu meče s pisanimi trakovi okrašeno kopje visoko v zrak. Baba deda nosi ali ded nosi babo je pustni lik, ki ga lahko povežemo z likom starca in starke, ki v človeško podobi predstavljata duhove rajnih. Ploharki so znani v Cirkovcah, katere povezujejo s starim obredom čaranja plodnosti. Kadar se v predpustnem času ni omožilo nobeno dekle iz vasi, so fantje priredili vleko ploha, borovega debla. Pri svojem obhodu po vasi kole debla žagajo in jih delijo dekletom z željo, da bi čim prej dobile moža (Brence, Petek, 2010).

karnevalskih maskah najdemo skupni imenovalec, o katerem govori Aleš Gačnik (1998, 15) takole: *»Skupni imenovalec vseh tradicionalnih in karnevalskih šemskih likov je pretvarjanje kot najstarejša igra na svetu, pa naj si nosilce teh izročil maska zapelje zaradi obrednih nagibov in potreb ali dionizijsko razbrzdanega veseljačenja pod razkošnimi krinkami.«*

S tipologijo na področju kulture mask in maskiranja se je ukvarjal tudi Janez Bogataj, ki daje poudarek na dediščino pustnih šeg in navad. Pravi, da Kuret ni zasnoval tipologije pustnih šeg in navad z razvojnega vidika, temveč po strukturi in vizualni pojavnosti pustnih likov. Temelj tipologije razvojnega vidika pustnih likov je torej razmerje med dediščino in inovacijo, kjer gre za razumevanje odnosa dediščine oziroma tradicije s sodobnostjo. Kajti nedvoumno je, da so se tako kot druge stvari, tudi dediščine pustnih likov skozi zgodovino razvijale, spreminjale, nadgrajevale, preoblikovale, lahko tudi propadle. (Bogataj, 2003) Po Janezu Bogataju (2003, 54) tipologijo sodobnih pustnih šeg in navad na Slovenskem sestavljajo naslednje štiri skupine:

- kontinuiteta dediščine: nepretrgan razvoj pustnih šeg in navad do sodobnosti,
- interpretacija dediščine: pustne šege in navade kot sodobno igranje preteklosti,
- dediščina kot sekundarna sestavina: pustne šege in navade iztrgane iz časovnih, krajevnih, družbenih in funkcionalnih okvirjev,
- dediščina za bodočnost: pustne šege in navade, kot oblike sodobnega ustvarjanja.

Na vprašanje: *»Kam bi umestili princa karnevala glede na podano tipologijo mask?«* nam sedaj ne bo težko ugotoviti in odgovoriti. Glede na osnovni pomen je princ karnevala pustna maska, ali bolje rečeno pustno-karnevalski lik, vezan na ptujsko kurentovanje. Glede na referenco spada ta lik pod človeške oziroma antropomorfne pustne like, saj s svojo ponavadi *»srednjeveško ali baročno«* upravo predstavlja človeka, dejavnega in živečega nekaj stoletij pred nami. Znotraj antropomorfnih mask ga lahko dodelimo statusnim in gosposkim maskam. Statusna maska zato, ker ima vlogo ali status nekoga vodilnega s pričujočim nazivom princ. Gre za gosposko masko, saj lik ponazarja princa, plemiča, gospoda ali gosposkega uradnika in če so se

le-ti šemili, so najverjetneje bili vedno lepo in dostojno namaskirani. Princ karnevala lahko nastopa sam pod svojim imenom in likom v spremstvu svoje garde ali kot skupina vseh dosedanjih desetih princev pod okriljem društva Sveta princev. Torej gre pri številu akterjev, ki nastopajo v svoji uprizoritvi, za samostojni ali skupinski nastop. Vloga lika princa karnevala na Ptuju je vsekakor tisto leto, ko traja njegov mandat, vodilna, kasneje pa postane spremljevalna in hkrati nadaljuje in prenaša tradicijo. Če pogledamo na razlikovanje med tradicionalno in karnevalsko masko, vsekakor spada ta lik med karnevalsko masko, saj je vodilo pustne ali karnevalske povorke, ki nima značilnosti tradicionalnega maskiranja, ampak ima svojo funkcijo, h kateri se bomo še vračali. Pri tipologiji sodobnih pustnih šeg in navad spadajo principi karnevala v četrto skupno, ki jo zajema dediščina za prihodnost, kot oblika sodobnega ustvarjanja. Nastali so namreč nekaj let nazaj kot nova ideja, ki je bila vpeljana v ptujsko kurentovanje in postaja čedalje bolj zanimiva za organizatorje, medije, obiskovalce in raziskovalce.

4 RAZLIČNI TEORETSKI PRISTOPI K RAZISKOVANJU KULTURE MASK, MASKIRANJA IN PUSTOVANJA NA SLOVENSKEM

V tem poglavju bom predstavila nekatere različne teoretske pristope k raziskovanju kulture mask in maskiranja na Slovenskem. Obravnavani avtorji bodo etnologi: Niko Kuret, Jurij Fikfak, Naško Križnar in Aleš Gačnik in zgodovinar Eric Hobsbawm.

Niko Kuret (1906-1995) se ukvarja z različnimi pristopi k fenomenu maske s poudarkom na tradicionalnih pustnih maskah. Svoja videnja in ugotovitve, o maskah na splošno in v slovenskem območju, je združil v odmevnem delu *Maske slovenskih pokrajin (1984)*, ki ga citira skoraj vsak raziskovalec v Sloveniji, ki se ukvarja z raziskovanjem kulture mask, maskiranja, pustnih šeg, pustovanja in karnevalov. S svojim delom je popisal različne pustne maske na slovenskih tleh. S tem pa je tudi obdržal marsikatero tradicijo maskiranja, da ni izumrla in potonila v pozabo. Na koncu je ugotovil in zapisal stavek, ki ga citira večina raziskovalcev mask na Slovenskem, kjer pravi takole: »Slovenija je Evropa v malem« (Kuret, 1984, 483). To pomeni v smislu velikega števila mask in pustovanja na tako majhnem geografskem območju. Če prenesemo to misel iz nacionalne (Slovenija) na regionalno (Ptuj) raven, potem si lahko po besedah Aleša Gačnika (1998, 15) zastavimo naslednje vprašanje in nanj takoj odgovorimo: »Kakšno mesto zavzemajo naše regionalne maske v nacionalnem merilu? Odgovor je lahek in kratek: širše ptujsko območje je Slovenija v malem. Na relativno majhnem, kulturološko izredno razgibanem »klasičnem šemskem območju«, kot bi se izrazil Kuret, lahko najdemo večino pustnih šemskih tipov s celotnega slovenskega ozemlja.«

Šele leta 2003 dobimo ponovno večje delo o kulturi mask in maskiranja, zbirko 30. člankov s pustno tematiko slovenskega območja z naslovom: *O pustu, maskah in maskiranju*. V prvem članku tega dela, lahko bi zapisali v uvodnem članku, Jurij Fikfak piše o pustnih šegah, kot produkciji lokalne identifikacije in medijev. V tej knjigi Naško Križnar govori o vizualni dokumentaciji pustnih šeg in mask, za katere raje uporablja besedno zvezo »pustovalska kultura na Slovenskem«. Znotraj različnih

pustovalskih kultur išče skupno tradicionalno pustno jedro. Aleš Gačnik obravnava metodologijo raziskovanja, muzealiziranje in turistični fenomen⁷ pri pustnih in karnevalskih kulturah. Omenjeni avtorji in Janez Bogataj, ki je bil obravnavan v prejšnjem poglavju, se zelo dobro zavedajo povezave preteklosti s sodobnostjo pri raziskovanju kulture mask in maskiranja. Gre predvsem za inovacije in spremembe znotraj področja pustne kulture in njenega raziskovanja, kjer sta čas in človeška domišljija naredila svoje. Preko inovacij in sprememb pri pustni kulturi pa pride na plan teorija ivencije tradicije po Hobsbawmu, ki v zadnjem podpoglavju te točke poveže vse dotedanje etnološke teorije teorije.

4.1 Raziskovanje tradicionalne kulture mask in maskiranja

V tem podpoglavju si bomo pogledali Kuretove vidike fenomena maske, pri katerih gre večinoma za razumevanje tradicionalnih pustnih mask. Obravnava zajema različne poglede na proučevanje slovenskih tradicionalnih mask, ki so oblikovale njegov raziskovalni aparat. Kot pravi Peter Simonič (2004) je Niko Kuret te različne poglede predstavil v začetku sedemdesetih let, natančneje leta 1973, v reviji *Traditiones*, v članku z naslovom: *K fenomenologiji maske – nekaj vidikov* in kasneje to posodobljeno shemo v posebnem poglavju priključil k svoji knjigi *Maske slovenskih pokrajin*.

O teoretskem pristopu k fenomenu maske pove Kuret najbolj celovito v naslednjem citatu: *„Kakor se lahko Triglavu približamo iz različnih strani, tako smo se k fenomenu maske napotili po različnih poteh. Vsaka je bila po svoje zanimiva. Vse te poti mora ubrati tudi etnolog, če hoče fenomen maske dodobra spoznati. To pa mora. Etnologija /.../ ne more mimo maske. Saj ji kot malo kateri drug fenomen ravno maska pomaga spoznati narodno psiho in njegovo nekdanje verstvo, družbene*

---

⁷ Za termin raziskovanja »turističnega fenomena« pri pustnih in karnevalskih tradicijah bi bilo bolje uporabiti razlago, da maske uporabljamo v turistične namene, ker se s tem mesto kot turistična zanimivost predstavlja bolje.

razmere in ne nazadnje njegove umetniške sposobnosti» (Kuret, 1973, 114). Maske so v kulturi človeštva zelo dolgotrajen in zanimiv fenomen, ki jih poznajo vsa ljudstva sveta. V Evropi sega njihov obstoj vsaj 30.000 let nazaj. Zato fenomen maske oblikujejo tri različne poteze: *»Arhaičnost, kontinuiteta in univerzalna razširjenost po vsem svetu«* (Kuret, 1973, 97). V nadaljevanju se bomo tako sprehodili skozi etnološko obravnavo različnih aspektov fenomena maske, kot so: psihološki, religiozni, sociološki, estetski, kulturnozgodovinski in zgodovinski zorni kot.

Vsi zorni koti se na Ptujju navezujejo na karnevalsko povorko in prikaz etnografskih mask. Ta del že nekaj let ne zajema le etnološke maske s Ptujškega, temveč išče sorodne maske v vsej Evropi.

4.1.1 Psihološki aspekt

Za arhaičnost, kontinuiteto in univerzalno razširjenost mask v svetu, morajo obstajati pogoji v človeški naravi, v človeški psihi. Tukaj pridemo do prvega aspekta fenomena maske, to je psihološki aspekt, ki nam odgovori na vprašanje, kakšni so pogoji za nastanek fenomena maske. Odgovor je, da vzrok tiči v človeški psihi, zato zaključek psihološkega aspekta, kjer si Kuret pomaga s Freudom pravi, da je: *»Socialno imitativni gon oziroma identifikacijsko načelo naravna podlaga nastanka mask. /.../ Posnemanje je osnovni princip otrokove, človeške socializacije«* (Simonič, 2004, 22). Brez te fundamentalne narave občečloveške zmožnosti maske ne bi mogle nikoli nastati. Otroška igra vlog z leti upada, ostaja potreba po občasni zamenjavi jaza. Odrasel človek navadno z masko zamenja svoj jaz in postane nekdo drug. *»Posneti nekoga drugega, ga v akciji predstavljati, preiti v njegov jaz, je potreba, ki živi v slehernem človeškem bitju od otroških let dalje«* (Kuret, 1973, 99), zato ugotavljamo: *»Da gre pri šemljenju za spremembo identitete, toda stopnja identifikacije, ki jo povzroča maska je različna«* (Kuret, 1984, 89). Pri obrednih maskah gre za popolno identifikacijo z masko, ki jo predstavlja človek, pri neobrednih pa le delno, saj se maskiranec zaveda, da gre za igro (Kuret, 1973).

Po drugi strani človekovo posnemanje z masko pomeni notranjo sprostitev. Masko je ventil, katalizator, ki deluje na notranje človeške napetosti, kjer ni vseeno, ali je tip človeka introvertiran ali ekstravertiran. Potreba po posnemanju se kaže v smereh, kjer imamo eno smer kultno, obredno in drugo smer, kamor sodi satirično in burleskno. Ti smeri kažeta na človekovo dvojno naravnost k tragiki in komiki. Premik v drugi jaz lahko povzroča tudi svojevrstna psihogena stanja. Poznamo dve vrsti teh stanj, ki sta predvsem vezani na obredje. Prvič gre tukaj za intenzivnost premika, kjer ima maska sugestivno moč, ki je lahko bežna ali zelo močna. (Kuret, 1973) Za primer nam Kuret poda kurente iz Ptujkega polja, ki so mu v pogovorih zatrjevali: *»Da jih tisti hip, ko si poveznejo korantovo kapo na glavo, prevzame nekaj čudnega, česar ne znajo opisati. /.../ Nekaj jim je velevalo, da morajo poskakovati, poskakovati ves čas, dokler imajo korantovo kapo na glavi«* (Kuret, 1973, 100). Drugič pa imamo opravka z apotropaičnostjo maske, ko večina ljudi začuti strah pred maskiranim, ne glede na to, da vemo, kdo se skriva za preobleko, saj vidimo in doživljamo samo lik maske. Psihološki aspekt nam pomaga razložiti pogoje za nastanek maske, ne pa njene funkcije v človeškem življenju. To nam razloži religiozni aspekt (Kuret, 1973).

Princ karnevala, kot karnevalski lik s svojo funkcijo in preobleko, postane nekdo drug, sprejme drugo identiteto, pri tem pa se vsekakor zaveda, da je to igra, ki jo sprejema z vso odgovornostjo, ker postane »princ«.

4.1.2 Religiozni aspekt

Kakšno funkcijo ima maska v človeškem življenju? Na to vprašanje imamo odgovor v religioznem aspektu in obredju o katerem bomo govorili. V času paleolitskih lovcev je, po mnenju etnologov, maska služila le temu kot pripomoček, da se je lažje približal svojemu plenu. *»Maska je v tem obdobju pripomoček za mistično preobrazbo človeka v žival«* (Kuret, 1973, 102). Odnos teh lovcev do živali je bil drugačen (animatističen oziroma animističen) od današnjega (kumulativna, tudi

prostočasna dejavnost), zato je maska bila takrat tudi pomembna pri obrednih dejanjih, posvečenih posameznikom. Človek je dosegel mistično preobrazbo v žival. Največkrat so za takšno posredovanje bili izbrani plemenski čarovniki ali šamani, ki so v živalski preobleki opravljali posredniško funkcijo med neznanim numenom, božanstvom in klanom (Kuret, 1973). V tistem obdobju je pomemben tudi pomen paleolitskih Vener, ki predstavljajo: *»Gole, izredno čokate ženske s čezmerno poudarjenimi spolnimi deli. /.../ Numerološko bi to pomenilo, da je v vsaki taki Veneri realizirana tista nadčloveška sila, ki človeku zagotavlja njegovo biološko moč, njegov prežitek, ohranitev njegove vrste«* (Kuret, 1973, 104). S pojavom novega gospodarstva, poljedelstva in živinoreje se ta paleolitska numena, lovska imitacija in Venera antropomorfizirata, kar pomeni, da se počlovečita. Moški dobi vsebino kulta prednikov, ženska pa se razvije v kompleks velike matere. Pri obrednih dejanjih, kjer so sodelovali moški, je šlo za premik individualnih človeških osebnosti v duhove prednikov in rajnih (Kuret, 1973).

Obredja teh starodavnih skupnosti z masko so vsebovala zametke dramske prakse, ki je sestavni del vsega liturgičnega opravila. Iz tega so nastale v stari Grčiji in na Daljnem Vzhodu drame, ki so predhodnik današnji drami (Kuret, 1973). Simonič (2004, 25) razloži, da je: *»Drama je zvrst, ki število in vloge udeležencev ter njihova medsebojna razmerja in odnose do okolja določi v naprej, pred samo uprizoritvijo«*.

Religiozni aspekt je, kot vidimo, prisoten pri tradicionalnem šemljenju in ne pri karnevalskem šemljenju, zato religiozni aspekt ne podpira fenomena princa karnevala, ki je karnevalski lik. Povežeta se le dramski igri, katera je prišla iz obredij starodavnih skupnosti z masko in se razvila do te mere, da lahko lik princa karnevala razumemo tudi skozi pomen drame v današnjem času. Lahko rečemo, da tudi princ karnevala s svojo gardo nastopa v svoji »drami«, kjer so odnosi in razmerja določena pred uprizoritvijo, ali nastopajo po vnaprej pripravljenem protokolu, ki so ga dobili od organizatorja kurentovanja ali katerih drugih pustnih prireditev, »fašenkov«.

4.1.3 Sociološki aspekt

Od neolitika dalje maskiranci nastopajo v družbi za skupnost in ne več posamično kot prej. Zato je potrebno fenomen maske, kot pravi Niko Kuret, obravnavati tudi iz sociološkega aspekta. Pravi, da so pri vseh evropskih narodih nosilci maskiranja tradicionalne družbe mladi moški, saj člani moških združb organizirajo vaški karneval in imajo pravico do maskiranja. Socialna tvorba moških je torej skozi čas ostala: *»Šele industrijska družba jih razkroji in jih je večinoma že razkrojila«* (Kuret 1973, 110). Obstoj ženskih združb lahko samo domnevamo, saj nimamo neposrednih dokazov. *»Posredni dokazi so ohranjeni in enaki dokazom za existenco moških združb«* (Kuret 1973, 110). To so zlasti ohranjene dekliške združbe na Balkanu, kjer so se ženske maskirale in se še vedno. Pri sociološki aspekt, pravi Kuret (1973, 110), nas zanima vedenje maskirancev do okolice. V predindustrijski dobi so potekali obhodi in obredja maskirancev po bolj ali manj znanem pravilu. Glede na relacijo med posameznimi maskiranci, ali maskirano družbo, bi lahko razločili dve skupini. To klasifikacijo, ki sledi, povzemamo po Petru Simoniču (2004, 25), ki jo je izdelal ob upoštevanju celotnega Kuretovega sociološkega aspekta maskiranja (Kuret, 1973). Najprej ločimo med izrazom komunikacije in načinom sporočilnosti. Pri izraznih sredstvih komunikacije maskirancev nadalje ločimo: govor (molče, govorijo šepetaje ali s falzetom, dretje, petje) in gib (skačejo, tečejo, plešejo). Pri načinu sporočilnosti maskiranca pa ločimo: kaotično (mažejo s sajami, potresejo s pepelom, močijo z vodo) in alegorijsko (predvsem karnevalska satira na račun posameznikov ali skupnosti, na primer pokop Pusta, ki ga postavijo pred sodišče in ga obtožijo na smrt, zaradi vseh nerodnosti, ki so se zgodile skozi leto v skupnosti).

Vseh prvin tradicionalnih mask v sociološkem aspektu vsekakor nima lik princa karnevala. V odnosu maskiranca do okolice oziroma kurentovanja pa se lahko vprašamo, kdo je nosilec tega pri nas. Kot smo videli so v tradicionalni družbi nosilci maskiranja mladi mošje. Tudi kurent je tradicionalni lik, v katerega so se smeli po tradiciji šemiti le mladi neporočeni mošje. Princ karnevala za razliko od kurenta spada v karnevalske like nove dobe, ki pri nas izhaja iz tradicionalnega razumevanja moškosti in moške osebe kot nosilcu šemljenja v liku kurentu, prav zato je vsakoletni

princ izbran iz vrst kurentov, zaslužnih za razvoj kurentovanja. Ta je v času pusta nosilec in glavni predstavnik pustnih prireditev v imenu vseh mask na Ptuju.

Sociološko je zanimiv tudi pojav, ki sem ga čez leta opazila kot udeleženka ptujskega kurentovanja. Vidimo, da nekatere skupnosti ne živijo s pustom, ga ne sprejemajo. Druge pa ga proslavljajo kot »največji praznik v letu«, kjer ob pustu vse ponorijo. Primer slednega je tudi Dravsko - Ptujsko polje, kjer na pustni torek vsakdanje delo in življenje zastaneta. Večina ljudi se maskira tudi na delovnem mestu. Vse večje ustanove in trgovine zaprejo vrata po 12. uri, tako kot v soboto, in tudi otroci nimajo klasičnega pouka.

4.1.4 Estetski aspekt

Zaradi svojih estetskih vrednosti sodi maska tudi v polje umetnosti, zato ne moremo mimo estetskega aspekta fenomena maske. Estetski aspekt se podreja psihološkemu, religioznemu in sociološkemu aspektu, ki podelijo maski pomen oziroma smisel. Lovske maske in maske tajnih moških združb ne pokažejo izrazitih estetskih prvin, saj je lovska maska hotela biti čimbolj podobna lovčevi divjadi, maske tajnih moških zvez pa so bile predvsem strašilne. Osnova za masko je bila živalska koža in rogovi. Skozi čas so ljudje začeli uporabljati za naličja, zlasti antropomorfna (človekolična), vedno več materialov. S tem se je tudi spreminjala oblika maske in njeno okrasje. Postala je bolj prefinjena, kar je povezano z razvojem obrti in trgovine (Kuret, 1973; Simonič, 2004).

Estetski aspekt poudarja predvsem obleka in vedenje, kar daje princu karnevala različnost od drugih pustnih likov in estetsko prvino srednjeveškega ali baročnega pridiha. Enako velja za darila in spominke, nastale iz vloge princa karnevala in personifikacije, ki jo predstavlja.

4.1.5 Kulturnozgodovinski in zgodovinski aspekt

Kulturnozgodovinski in zgodovinski aspekt smo združili pod eno točko, ker se njuna vsebina prepleta in bosta tako lažje razumljiva.

Pri kulturnozgodovinskem aspektu, nas Kuret popelje od prazgodovine, srednjega veka do novega veka. V prazgodovini imamo jamske slikarije maskirancev. Nato o maskah govorijo pisni viri Asircev, Babiloncev, Grkov in Rimljanov vse do srednjega veka. Od zgodnjega srednjega veka se maskiranje vedno bolj omenja, čeprav z negativnim krščanskim prizvokom. Od tega trenutka naprej pričevanj o maskah vse do današnjih dni ne manjka (Kuret, 1973).

Nazadnje je potrebno poudariti še zgodovinski aspekt maske, saj je jasno, da je za kulturo mask pomemben čas, zgodovina. *»Dognano je, na primer, da stara kulturna vsebina tradicionalnih mask ob vsakem vzponu kulture in civilizacije presahne, da se maske – kakor temu pravimo – »kultno izpraznijo«. Više razvita družba zanemari vero prejšnji rodov, zato izgubi notranji odnos do obredij prednikov. Ne samo zaradi trdoživosti tradicije, ampak tudi iz psiholoških razlogov obredja ostanejo, čeprav so samo še zunanja lupina brez vsebine. V tem trenutku jih začne preraščati mimični element, ki jih je sicer /.../ spremljal od vsega začetka. Satirično – komični maskirani tipi dajejo poprejšnjim obrednim pohodom čimdalje izraziteje svoje burleskno obeležje. Tako nastane iz resnega obrednega dejanja razposajeni karneval in potrjuje staro spoznanje, da je od tragičnega do komičnega en sam korak«* (Kuret, 1973, 115). To se je prvič zgodilo ob izteku antike, ko je staro verstvo razpadalo, saturnalijske pa so bile samo še razuzdani obhodi maskirancev. *»Preporod primitivnih obredij se zgodi znova v času preseljevanja narodov med 4. in 7. stoletjem, vendar je krščansko misijonarstvo to obredje zatiralo, renesančna mestna kultura ga je sekularizirala, današnja industrijska doba pa ta proces dokončala. Kot kuriozitetu jih rešuje in jih bo še nekaj časa reševal folklorizem«* (po Kuret, 1973 v: Simonič, 2004, 27). Posledično v evropski kulturi mask doživimo razkroj tradicionalnih mask v obdobju renesanse. Dober primer tega je renesančna Italija, kjer se maska do konca

sekularizira. Maska preneha biti predpravica moških. V mestih se z enako pravico odslej maskirajo tudi ženske (Kuret, 1973).

Lik karnevalskega princa je na Ptuju prisoten le deset let, potemtakem bi ga lahko imeli za invencijo. Njegova podoba, funkcija in ideja se je z leti dopolnjevala, da smo dobili takšno, kakršna naj bi bila in smo ji priča danes. Pri tem je bil pomemben čas in ideje oziroma vložek posameznega princa k celotni zgodbi.

4.2 Pustne šege kot produkcija lokalne identifikacije in medijev

V članku, *Od tradicije do produkcije lokalnosti – nekatera izhodišča in pogledi (2003)*, Jurij Fikfak govori, da se od Kuretovega dela naprej zdi na pogled nemogoče napisati novo delo na področju kulture mask in maskiranja slovenskega območja. A vendarle je od izida dela *Maske slovenskih pokrajin* minilo že 25 let, v katerih sta se zgodila dva bistvena premika. »Prvi v splošnem razmerju do ljudskega izročila, ki v njem čedalje bolj išče in nahaja možnost afirmativne identifikacije, drugi pa v premikih znotraj vede, ki se od teksta samega pojava obrača k njegovemu kontekstu, predvsem pa k učinkom, ki jih proizvede uprizoritev šeg« (Fikfak, 2003, 10). Od tukaj naprej sta pri oblikovanju šeg postala vedno bolj pomembna dva pojava: lokalna identiteta in mediji.

Lokalna identiteta je pojav o produkciji znanja o lastnem, kjer gre pri ljudeh za produkcijo lokalne, zgodovinske identitete. Danes je pri obravnavanju pustnih šeg namreč bolj kot obredna funkcija pomembno samoprepoznavanje in samopredstavitve. Tako prebivalci nekega prostora svoje identitete ne definirajo le na jezikovni ravni, temveč tudi v šegah, predvsem v pustovanju s svojimi dominantnimi pustnimi liki. Še posebej pride to definiranje identitete do izraza na gostovanjih, ko morajo predstaviti svojo šego ali navado tujim ljudem izven svojega domačega okolja. Pri oblikovanju lokalne identitete ima pomembno vlogo glasba, ki spremlja skupino našemljencev pri njihovem nastopu (Fikfak, 2003).

Mediji so drug in vedno bolj pomemben pojav pri oblikovanju šeg. V šegah ne vidijo samo nekaj, neznanega, mikavnega, ampak tudi nišo, s pomočjo katere bi stopili v stik do doslej nenaslovljene publike. Ti so namreč v zadnji letih predvsem pri izvedbi karnevalov postali zelo pomembni in nepogrešljivi. Ocena izvedbe karnevalov temelji med drugim tudi na lokalni, regionalni in državni ravni medijske prepoznavnosti preko radia, televizije in časopisa. Prav tako tudi posamezniki sami na podlagi osebnega interesa fotografirajo in snemajo po navadi na neprofesionalni ravni, razen ko snemajo profesionalci v raziskovalne ali promocijske namene. (Fikfak, 2003).

Tudi principi karnevala se skozi svoj vodilni lik v času kurentovanja identificirajo z njihovo na »novo« pridobljeno identiteto ptujskim karnevalom in Ptujem. Principi so po funkciji promotorji ptujskega kurentovanja, zato je iz leta v leto moč zaslediti večje število člankov in televizijskih posnetkov o njih, tako na lokalni kot nacionalni ravni.

4.3 Raziskovanje mask in maskiranja na področju vizualne dokumentacije

Naško Križnar se ukvarja z vizualnim dokumentiranjem na področju mask in maskiranja. Pravi, da morajo ljudje govoriti o pustovalski kulturi in ne o pustnih šegah ali maskah Slovenije, ker ni pomembna samo tipologija in morfologija maske, temveč tudi njena vloga in pomen v lastnem kraju ter skupnosti. Govori o tem, da se pustovalska kultura odvija na dveh ravneh: *»Ena raven je manifestativna, to je tisto, kar vidimo in zaznavamo s svojimi čuti, druga pa je latentna, skrita očem, kar lahko povzamemo ali abstrahiramo z jezikom in pisavo«* (Križnar, 2003, 23). Vizualna tehnologija ima v pustovalski kulturi dostop do prve ravni, le izjemoma do druge preko izjav, spominov in razlag, saj se vizualna dokumentacija ukvarja s tem, da bi prikazala pomen in smisel pojava, skritega našim očem, torej teži k odkrivanju latentne ravni kulture (Križnar, 2003).

Druga stvar, ki jo Naško Križnar razlaga in odkriva, je t. i. tradicionalno pustovalsko jedro (v nadaljevanju TPJ), ki ga odkriva pri različnih tipih maskiranja na različnih delih Slovenije. V raziskavo vplete Benečijo (pustni pogreb v Srednjem), Haloze (orači iz Zgornjega Gruškovja) in Rakitovec (obhod pustovalcev) iz terenskih raziskav leta 2000, katerim je pri TPJ-u skupen obhod maskirancev z nabiranjem darov. Vrnimo se nazaj k razlagi tradicionalnega pustnega jedra. Križnar govori o tem, da je tradicija pustovanja kulturna os, okoli katere se vrti razvoj pustovanja. Vsako pustovanje pa ima okoli te osi zbrane različne sestavine, tako da bi lahko njihov skupek imenovali tradicionalno pustovalsko jedro. Prepoznamo ga, če odlučimo lupino, njegov zunanji izgled, ki se je ohranil skozi spremembe in razvoj ter ohranil skupne značilnosti na videz različnih pustovanj. To proučevanje TPJ-ja nas vodi do poznavanja latentne ravni pustovanja. Raziskovalec preko tega odkriva načelo trajnosti in spreminjanja. Ampak če uporabimo samo vizualno zapisovanje, ne prepoznamo, kaj spada v TPJ, potrebna je tudi raziskava, da lahko na ta način potrdimo razne silnice TPJ-ja med na videz različnimi pustovanji. Kajti za vizualno dokumentacijo je značilno, da vsebuje podatke, ki jih med vizualnim beleženjem nismo prepoznali, a so vseeno zabeleženi na vizualni medij. (Križnar, 2003).

Po mnenju Naškota Križnarja je potrebno pri proučevanju pustovanja upoštevati predvsem naslednje tri sestavine oziroma ravni pustovanja:

- masko kot šemski pripomoček, ki predstavlja umetnoobrtni izdelek in je podvržena modnim usmeritvam,
- šemski lik oziroma vlogo, katera ostaja tudi, če se maska spremeni, zato so vloge ali šemski liki pomemben del TPJ-ja,
- dramaturgija, načrt dogajanja ali zgodbe, ki že sama predstavlja izhodišče za razumevanje pomena šege, ta sestavina nas pripelje najbližje do TPJ-ja (Križnar, 2003).

Če pri omenjenih treh sestavinah oziroma ravneh pustovanja, ki so pomembne za proučevanje pustovanja po Križnarju odmislimo tradicionalne maske in TPJ-je, vidimo, da lahko tudi pri tipu karnevalske maske raziskujemo vse te sestavine.

Maska, šemski lik oziroma vloga in dramaturgija so pomembne sestavine pri proučevanju princa karnevala, kot vedno bolj poznanega karnevalskega lika v času kurentovanja na Ptuju.

4.4 Pustne in karnevalske tradicije skozi raziskovanje (terensko delo), muzealiziranje in turistični fenomen

V svojih teoretskih dognanjih se Aleš Gačnik ukvarja z načinom raziskovanja, tudi terenskega dela, muzealiziranjem in turističnim fenomenom pustnih in karnevalskih tradicij. Najbolj nas bo zanimala metodologija terenskega raziskovanja, štiri skupine raziskovalcev kulture mask in maskiranja ter vpliv turističnega fenomena na pustno dediščino. Metodologija raziskovanja pustnih in karnevalskih tradicij, po Alešu Gačniku (2006), mora biti zraven raziskovanja tradicionalne pustne in karnevalske kulture, teorije in njune zgodovine usmerjena v: *»Raziskovanje modifikacij, metamorfoz in inovacij v tradicionalni pustni kulturi«* (Gačnik, 2006, 289). Ob upoštevanju te metodologije modifikacij, metamorfoz in inovacij lahko ugotovimo, da se sodobne in karnevalske sestavine maskiranja selijo iz mest na podeželje, čeprav so sprva veljale kot urbano kulturni fenomen. Prav tako so se, kot smo že omenili, z leti in sodobnim časom meje med tradicionalnim in karnevalskim pustnim izročilom izbrisale (Gačnik, 2006).

Raziskovalce, ki se ukvarjajo z raziskovanjem kulture mask in maskiranja, glede na njihovo področje raziskovanja delimo na štiri različne skupine:

- raziskovalci tradicionalne pustne kulture znotraj tradicionalnih šemskih okoljih (teh je največ),
- raziskovalci karnevalske kulture, znotraj katerih so tudi raziskovalci sodobnih oblik šemljenja,
- raziskovalci teorij in zgodovine mask, maskiranja in karnevalov in
- raziskovalci modifikacij, metamorfoz in inovacij v tradicionalni pustni kulturi (Gačnik, 2006).

Slednja skupina je tisto raziskovalno polje: *»Kjer se srečujeta preteklost in sedanjost, kjer se tradicija kaže v danem trenutku, zdaj in tukaj. Prav tovrstnemu razumevanju tradicij kot procesa, ki se kaže v zagotavljanju kontinuitete identitete, moramo evropski raziskovalci mask in maskiranja posvečati povečano raziskovalno pozornost in izbrati ustrezne raziskovalne metode«* (Gačnik, 2006, 292-293). A spremembe in novosti v tradicionalni pustni kulturi so tisti fenomen, kateremu evropski raziskovalci mask in maskiranja posvečajo premalo pozornosti, saj večjo zanimanje zavzame raziskovanje sodobne pustne kulture (Gačnik, 2004).

Aleš Gačnik pravi, da mora terensko delo pri raziskovanju pustne kulture potekati celo leto ali daljše časovno obdobje in ne le ob natančno določenem pustnem času. Raziskovalci tradicionalne pustne kulture morajo pri svojem terenskem delu izbrati enega izmed naslednjih dveh raziskovalnih postopkov:

- PT – postopek (*»primerjano topografski«* postopek) in
- BR – postopek (*»biološko razvojni postopek«*) (Gačnik, 2004).

Pri PT – postopku za raziskovanje mask na terenu gre za to, da smo osredotočeni na več lokacij raziskovanja in ne samo na eno. Kot to pove Aleš Gačnik (2004, 62), da pri raziskovanju: *»Krožimo s prireditve na prireditve, iz kraja v kraj, iz države v državo.«* S pridobljenimi informacijami lahko naredimo primerjavo in vidimo soodvisnost različnih kultur maskiranja. Negativnost tega postopka je posploševanje in ne podrobnost, ker imamo veliko širino podatkov. BP – postopek je nasproten prvemu, saj temelji na večletnem raziskovanju ožjega območja. Zaradi večje natančnosti lahko bolje dosežemo bistvo raziskave, a je negativna plat tega dela izoliranost in neprimerljivost raziskave (Gačnik, 2004).

Pri raziskovanju mask na terenu se je težko in nesmiselno oprijeti samo enega od zgornjih postopkov, saj kot pravi Aleš Gačnik (2004), sta oba postopka pomembna. V svoji štiriletni terenski raziskavi princev karnevala sem sledila obema postopkoma. Bila sem osredotočena na pojavljanje princev karnevala na različnih lokacijah in dogodkih skozi leto, kot tudi na vsakoletno enajstdnevno organizirano kurentovanje na Ptuj.

Takšna raziskovanja, spremembe in novosti v tradicionalni pustni kulturi, nam kažejo možnost postavitve stalnih in občasnih muzejskih postavitev. Spoznanja ob tem nas pa posebej vodijo v vključevanje in povezovanje pustnih in karnevalskih tradicij s turizmom. Turizem išče v tradicionalni pustni kulturi zanimivost in tržno nišo za najširši krog ljudi, kar se kaže v organizaciji pustnih prireditev. Na Ptuju je vključenost tradicionalnih maskiranih tradicij v turizem pripeljala do razmaha kurentovanja. S članstvom Slovenije in posledično ptujskega karnevala v FECC-u se na tem območju in širše govori o vse večji mednarodni prepoznavnosti tega šemskega okolja in prireditve. Danes se iz vidika turizma in pustovanja v Sloveniji ukvarjamo z vprašanjem, kako povezati kulturno dediščino in turizem, medtem ko se v številnih evropskih državah sprašujejo, kako omejiti vpliv na varovanje kulturne dediščine (Gačnik, 2006).

Tudi princi karnevala postajajo vedno bolj zanimivi za turizem in turistične delavce Ptuja, saj zadnja leta v turističnih zloženkah predstavljajo Ptuj in njegovo pustno kulturo s kurentovanjem.

4.5 Invencija tradicij

Pojem »invencija tradicij«⁸ je vpeljal Eric Hobsbawm v delu *The invention of tradition* (1983). Tradicije, za katere se zdi ali pa vsaj trdi, da so stare, so pogosto dokaj nove in velikokrat tudi na novo izumljene. Pod pojmom tradicija razumemo vse, kar se v življenju skupin in posameznikov s prenosom skozi čas in medgeneracijsko ohrani in ustali skozi daljše obdobje. Nova tradicija lahko včasih zraste iz stare, včasih je lahko izmišljena, s prevzemanjem nekaterih delov iz zakladnice uradnih ritualov, simbolov in moralnih zapovedi – iz religije, knežjega blišča in folklore. A tam, kjer so stari načini še živi, ni potrebe po oživljanju ali izumljanju tradicij (Hobsbawm, 1983).

---

⁸ Pojem »invencija tradicij« nekateri slovenski raziskovalci prevajajo tudi kot »izumljene tradicije«. Oba pojma sta primerna za uporabo.

Pri invenciji tradicij pa gre za novejši produkt v modernejši obliki iz poznega 19. in 20. stoletja. V širšem smislu se ta pojem uporablja zelo natančno in vključuje:

- tradicije, ki so bile pred kratkim izumljene, oblikovane in uradno priznane ter
- tradicije, ki se pojavljajo na manj viden način v kratkem obdobju, morda nekaj let in se zelo hitro tudi uveljavijo (Hobsbawm, 1983).

Fenomeni in prakse invencije tradicij so dejansko izumljeni, konstruirani in formalno institucionalizirani v določenem času in kontekstu na način tradicije in ponavljanja. Gre za skupek običajev, ki jih vodijo sprejeta pravila in skupek ritualov ter simbolov, katerih cilj je, da vcepijo določene vrednote in norme obnašanja s ponavljanjem. Ti pa avtomatično predstavljajo tudi nadaljevanje s preteklostjo. Pomembni postanejo nosilci in propagatorji teh norm (Hobsbawm, 1983).

Pomembna je razlika med invencijo tradicije in običajem. Nameni in značilnosti tradicij, tudi izmišljenih, so nespremenljivi. Preteklost, izmišljena ali resnična, na katero se nanašajo, narekuje ustaljene postopke (običajno formalizirane), to pomeni ponavljanje. Običaji pa prevladujejo večinoma v tako imenovanih »tradicionalnih družbah«, kje imajo dvojno vlogo. Prvič so običaji motorji in zavore, ki ne preprečujejo inovacij in sprememb, čeprav ga pogoj, da mora ostati enak ali vsaj kompatibilen s prejšnjimi izvedbami običaja precej omejuje. Običaj torej vsako željeno spremembo »sankcionira« s predhodno izvedbo, družbeno kontinuiteto in naravnim zakonom, kot je bil izražen v preteklosti. Druga značilnost običajev je variabilnost, ker si ne more privoščiti nespremenljivosti, ki ni značilna niti za tradicionalne družbe. Zmanjševanje običajev neizogibno spreminja tradicijo, s katero se običaji navadno prepletajo. Če odmere običaj, z njim odmere tudi tradicija (Hobsbawm, 1983).

Poznati moramo tudi razliko med tradicijo, kot jo poimenujemo mi in navado oziroma rutino. Navada nima pomembne ritualne ali simbolne funkcije, čeprav se velikokrat formalizira, da se prenaša na druge. Formalizacija je pogoj učinkovitosti, ki vodi do novih postopkov, kot tudi do postopka z dolgo tradicijo. Namen navad je

prej tehničen, kakor ideološki (simbolni) in je značilen za invencijo tradicij. Lahko zapišemo, da sta navada in tradicija v obratnem sorazmerju (Hobsbawm, 1983).

Funkcije invencije tradicije so, da:

- simbolizirajo družbeno povezanost ali pripadnost skupini,
- utrjujejo ali legitimirajo stanove, položaj in razmerja moči,
- socializirajo, utrjujejo vero, vrednostni sistem in moralne dogovore (Hobsbawm, 1983).

Ko analiziramo teorije slovenskih etnologov, ki se ukvarjajo s kulturo mask in maskiranja, skozi optiko invencije tradicije vidimo, da tega termina ne uporabljajo, a se mu velikokrat približajo v pomenu. Kuret se sicer ukvarja s tradicionalnimi maskami, razkriva aspekte pri kulturi mask in jih razdeli v skupine po pomenih in tipih, kjer imata osnovni pomen njihova strukturalna in vizualna pojavnost. Za ohranjanje teh tradicij je po njegovem zadolžen folklorizem, ki vpliva tudi na razvoj ptujskega karnevala v 60. letih prejšnjega stoletja. Podlaga kurentovanja so namreč tradicionalni pustni liki ruralnega območja predstavljeni na karnevalu v mestu, da ne bi odšli v pozabo. Kasneje se jim v spreved priključijo meščanske maske. Kot vidimo, je karneval v mestu preko folklorizma postal invencija tradicije. Iz leta v leto se je zelo hitro uveljavil in oblikoval. Torej lahko trdimo, da gre pri kurentovanju za tradicijo, ki je bila izumljena, oblikovana oziroma formalizirana in uradno priznana z vsebino tradicionalnih in karnevalskih mask – torej ptujsko kurentovanje je invencija tradicije.

Za razliko od Kureta Bogataj in Gačnik gledata na kulturo mask in maskiranja iz razvojnega vidika, v katerega vključujeta ne samo tradicionalne temveč tudi karnevalske maske. V ospredje pride razumevanje dediščine oziroma tradicije s sodobnostjo, srečata se preteklost in sedanjost, ko se tradicija kaže v danem trenutku, tukaj in sedaj. V tem primeru mora biti metodologija po Gačniku usmerjena v raziskovanje modifikacij, metamorfoz in inovacij tradicionalnih pustnih kultur. Tudi na tem mestu lahko vidimo invencijo tradicij, saj nova tradicija lahko zraste iz stare, ki je izmišljena s prevzemom nekateri delov iz ritualov, simbolov, zapovedi v religiji

ali folklori. Podlaga vsakega imenovanega princa karnevala je etnološka dediščina pustne kulture na Ptujju, saj mora vsak princ izhajati iz vrst kurentov, ali katerih drugih etnoloških likov, katerih skupine ga kasneje finančno in moralno podprejo pri opravljanju njegove funkcije. A ne glede na to, je lik princ karnevala konstrukcija modernega časa, ki se je v desetih letih uveljavil in oblikoval, zato umeščamo kot invencijo tradicije, prevzeto iz zahodnega tipa princev karnevala. Gre za povezovanje preteklosti s sodobnostjo in ustvarjenje tradicije moderne dobe kot inovacijo skozi invencijo tradicije. To lahko enačimo s četrto skupino dediščine po Bogataju, tako imenovane dediščine za bodočnost, kot obliko sodobnega ustvarjanja.

Pri oblikovanju šeg postajata po Fikfaku v moderni dobi zelo pomembna lokalna identiteta in mediji. Če prenesemo to na tradicije in invencijo tradicij, kot jo mi imenujemo, vidimo, da sta tudi pri oblikovanju te pomembna lokalna identiteta in mediji. Prav lokalna identiteta kaže na funkcije invencije tradicij, ki simbolizirajo družbeno povezanost in pripadnost skupini in utrjujejo položaj ter razmerja moči preko vrednostnega sistema in moralnih dogovorov. Princi karnevala se v svoji vlogi identificirajo s kurentovanjem in mestom, katerega nosilci so v pustnem času v imenu vseh mask. V zadnjih letih so poleg kurenta glavni in najbolj prepoznaven lik ptujskega kurentovanja. Kot pri vseh pustovanjih, o katerih govori Križnar, postane tudi pri liku princa kot invencija tradicije pomembna maska in njena vloga ter načrt dogajanja ali zgradbe, kjer ni tradicionalnega pustovalskega jedra: slednji je zastopan le pri tradicionalnih maskah.

5 KARNEVAL KOT PUSTNA PRIREDITEV V EVROPI

Beseda karneval naj bi izvirala iz starolatinskega izraza *carrus navalis* in naj bi pomenila voz v obliki ladje. Nato se je iz tega razvil srednjelatinski izraz *carne* (*in*) *vale* ali slovo od mesa in tudi izraz *carnem levare* ali pustiti meso. To poimenovanje izhaja iz starega Rima, pri katerih so kot zadnji mesec v letu slavili februar, ki je pomenil čistilo in mesec očiščevalnih obredov. Danes pa čas po pustu zavzema post ali druge oblike asketskega življenja. Pust v slovenščini kot okrnjen izraz pomeni – pusti (meso) (Kotnik, 2000).

Začetki karnevalov segajo v italijanska mesta, ki so bila kasneje za vzgled po vsej Evropi, čeprav ima karneval svoje daljne osnove v rimskih saturnalijah, grških dionizijah in sorodnih obredih, predvsem v primitivnih kultih plodnosti oziroma rodnosti. Najbolj znani italijanski karneval v Benetkah je baje izpričan že v 11. stoletju. V svoji zgodovini je imel vzpone in padce in v 50. letih dvajsetega stoletja ga ponovno oživijo (Kotnik, 2000). Zraven beneškega karnevala imamo danes v Evropi več znanih karnevalov v Rimu, San Remu, Firencah, Nici, Nürnbergu, Münchnu, Kölnu, Arlonu, Metzju ... Izven Evrope imamo znana karnevala v Rio de Janeiru in Sau Paulu, ki sta tudi svetovno najbolj znana. Zadnjih deset let se vedno bolj v okviru FECC-a razvijajo karnevali balkanskih karnevalskih mestih, med katere spadajo Banja Luka, Budva, Reka, Strumica, Kavadarci, Vrnjačka Banja ...

Če se vrnemo nazaj k besedi karneval, ima ta danes več pomenov oziroma se uporablja pri različnih poimenovanjih pustnih aktivnosti. Tako beseda karneval označuje predpostni čas in z njim vse, kar spada k pustovanju (Kotnik, 2000). Karneval oziroma pust je: »*Obdobje pred postom, ki traja 40 dni pred veliko nočjo. Le-ta je vedno na prvo nedeljo po prvi polni pomladni luni. Pri nas se tradicionalno odmerjeno pustno obdobje vedno prične na svečnico (2. februar), pomemben vremenski dan, praznik sveč in praznik luči*« (Gačnik, 2004, 74). Značilne vsebinske sestavine karnevala so danes gostije, ceremonije, plesi v maskah, maškarade, sprevodi z vozi, maskirane povorke in parade, maskirane skupine, metanje konfetov in ognjemeti (Bažato, Bogataj, 1994; Kotnik, 2000). Poglavitne značilnosti

maskiranja in posledično karnevala še zmeraj ostajata kritika in satira. Kritika, predvsem družbena kot značilnost karnevala se je, kot pravi Simonič (2007), razvila v 80. letih prejšnjega stoletja, ko je prišel v ospredje koncept civilne družbe in človekovih pravic. Kajti člani družbenih, meščanskih skupnosti so prilagodljivi in v tem stilu je družbeno-politična kritika preživela. Nadaljuje se v času karnevalov, kjer uspešno izgublja osebno in sistematično cenzuro. Zato novodobni karnevali 20. stoletja premorejo: *»Kritiško komponento, ki ne prizanaša nikomur, niti posvetni niti cerkveni oblasti. Karnevali so kot nekakšna ogledala z izkrivljeno sliko, v katerih se zrcali kritika aktualnih družbenih problemov in dilem, razpetih med lokalno skupnostjo in vsesplošnim svetovnim dogajanjem«* (Gačnik, 1998, 15).

K temu se nam je pridružil tudi turizem in tržna plat karnevalov, da pride do turistične prepoznavnosti mask nekega okolja in posledično mesta, v katerem se stvar odvija in samega karnevala. V 20. stoletju so namreč spremenjene gospodarske razmere Evrope vplivale tudi na karneval. Po mnenju Kureta (1884, 63) so se takrat: *»Med staro razposajenostjo in duhovito satiro vrnili hladni trgovski interesi.«* Pri hladnih trgovskih interesih gre za pojav in funkcijo princev karnevala na zahodu Nemčije, vzhodu Nizozemske in Belgije, kjer vedno večje stroške karnevala krijejo imenovani principi karnevala, da se preko tega promovirajo s svojim podjetjem. Naša ideja princev karnevala je vsekakor vzeta iz teh držav, kjer se je vse skupaj začelo, a kot bomo videli v drugem delu, je ta (naša) ideja prilagojena našemu kulturnemu okolju maskiranja.

Danes, ko karneval nima več povezave z nadnaravnimi silami in kozmosom, se vprašamo, kakšno je pravzaprav njegovo poslanstvo v tem času in prostoru. Na to vprašanje je odgovorilo več avtorjev. Že Niko Kuret se je v 70. letih ukvarjal in spraševal o tem, kaj bo s karnevalom v prihodnje in pravi: *»Ko bodo tipi kulnega izvora do kraja izgubili svojo zanimivost, svojo privlačnost, bodo karneval oživljale samo še komične maske, mu bosta do kraja zavladata karikatura in satira. Karneval bo do kraja spremenil svoj prvotni karakter, ne bo pa nehal biti človeški«* (Kuret, 1973, 118). Da ne bi izgubili še zadnjih kulturnih bogastev naših prednikov, ki se navezujejo na maskiranje, se za to trudi folklorizem. Cilj folklorizma je namreč, da

ohrani staro kulturo mask in maskiranja,: *»Čeprav v nespecifičnem okolju in v povsem drugačnih okoliščinah«* (Kuret, 1984, 48). Dober primer za ta razvoj karnevala je ptujski karneval. Osrednja nedeljska povorka je razdeljena na dva dela. V prvem delu se predstavijo tradicionalni pustni liki iz Ptujsko-Dravskega območja, ki so bili preneseni iz ruralnega območja v urbano območje mest, da bi jih s pomočjo folklorizma ohranili pri *»življenju«*. S so tem izgubili na svojem prvotnem izročilu in pomenu. Prvemu delu povorke sledi drugi del, karnevalski del, v katerem nastopajo karnevalske, komične maske s prevlado karikature in satire. Te maske se iz leta v leto povečujejo, kjer je izrednega pomena izvirnost oziroma ideja in igra oziroma nastop maskirancev. Več o karnevalu na Ptuj nas čaka v naslednjem poglavju, ki zajema to tematiko. Velja omeniti, da smo še zmeraj priča tradicionalnemu in karnevalskemu tipu maskiranja v karnevalih, ki imajo le: *»Predstavitveno- zabavni značaj«* (Bažato; Bogataj, 1994, 9).

Za razliko od Kureta, ki je na nek način govoril o prihodnosti karnevala, Kotnik govori o karnevalu danes. Zanj je karneval po tem, kot se kaže v svetu: *»Brezfunkcionalni štrcelj v zelo funkcionalno sestavljeni zgradbi družbe, normirani in hierarhični. /.../ Nekoč je imel poslanstvo, resno eksistencialno poslanstvo. Danes je njegovo poslanstvo v tem, da nima pravega poslanstva, temveč je le ohranjanje zgodovinske dediščine in odsevanje potreb absurda vpričnega časa«* (Kotnik, 2000, 131).

Pobudniki karnevalov so bili nekoč plemiči in nato meščani, ljudje iz ruralnega okolja so bili samo gledalci. Danes karnevale organizirajo razna društva, mestni odbori, posamezniki z interesom do te kulture in organizacije, ki so posvečene samo raznim prireditvam, kamor spada tudi karneval. Za razliko od preteklosti, se danes lahko maskira vsakdo, kdor želi, zato je *»Sociološko pomembno, da vlada v velikih karnevalskih mestih tudi karnevalska enakost«* (Kuret, 1984, 94). To pomeni, da se maskirajo vsi, ne glede na njihov status v družbi in odnosi med ljudmi, ki so urejeni drugače kot navadno, zato je: *»Karneval prostor, kjer so razmerja med subjektivitetami urejena drugače. Posamezniki, ki so med seboj ločeni z nepremostljivimi hierarhičnimi mejami, v prostoru karnevala ustvarijo pristnejši*

svobodnejši odnos onkraj ustaljenih odnosov v družbi. Ena od njegovih pomembnih značilnosti je tudi v tem, da t. i. marginalizirane skupine, ki so socialno nevidne, postanejo vidne prav skozi proces identifikacije v prostoru karnevala» (Piškur, 2006, 32).

Iz potrošniške strani karnevalov smo že prej omenili, da se je logika karnevalov spremenila v prejšnjem stoletju, ko so se obrnile tudi razmere v gospodarstvu. Za fizično plat organizacije in logistike karnevalov od sedaj naprej poskrbijo sponzorji, med katere spadajo tudi princi karnevala v Nemčiji, Belgiji in na Nizozemskem. V to zameno za finančno pomoč dobijo sponzorji zastoj promocijo in ugodnosti v okviru prireditve. Upravičeno se lahko strinjamo z Bojano Piškur (2006, 30), ki pravi: *»Današnji karneval je v večini sveta spektakel, podrejen potrošniški logiki in korporativnemu sponzorstvu.«* Vsekakor k vsemu temu pripomore tudi karneval kot turistična točka za razvoj in promocijo okolja, v katerem se odvija, zato je potrošniška logika tukaj tako zelo močna. Tako pravi tudi Aleš Gačnik, da je ptujsko kurentovanje s svojo vsebino razpeto: *»Med ruralne in urbane vsebine, med tradicijo in šovbiznis. Prireditvev postaja folklorni in turistični spektakel /.../ javnega pomena«* (Gačnik, 2000, 28).

5.1 Tipologija evropskih karnevalov

V Evropi imamo mnogo karnevalov, določenih glede na prostor dogajanja in njihovo vsebino. Z različnimi tipi karnevalov se ukvarja predsednik Združenja evropskih karnevalskih mest, Henry van der Kroon. Njegova tipologija ni povsem strokovno narejena in definirana, je le zasnova za razumevanje različnosti karnevalov v Evropi pod okriljem FECC-a. Ne glede na to, bomo njegove izsledke povzeli in uporabili pri interpretaciji izvora ideje princev karnevala.

Henry van der Kroon nam v svojih izsledkih poda naslednjih devet evropskih karnevalskih tipov, ki zajemajo karnevale pod okriljem združenja FECC-a:

- Obrenski karnevali, ob reki Ren, ki zajemajo zahod Nemčije, vzhod Nizozemske in Belgijo. Ti karnevali imajo bogato karnevalsko tradicijo s princem karnevala in gardo.
- Burgundski karnevali zajemajo provinco Brabant na Nizozemskem, kjer so vsi enako oblečeni.
- Mi-Caremski karnevali, kamor spada Luxemburg (Petange), Francija (Metz) in Belgija (Arlon, Hassett). Prepoznavni so po tem, da njihovo pustna praznovanja zavzemajo čas med postom, in ne tako kot pri nas pred postom, zato jih imenujemo tudi po pustni karnevali.
- Guggenmusik karnevali so znani iz Švice (Basel, Zürich) in Liechtensteina (Vaduz). Njihova značilnost so maskirani glasbeni bendi ali skupine, ki v svojih karnevalskih predstavah izvajajo posebno glasbeno zvrst, kakofonijo ali neubranost glasov.
- Alemanski karnevali so vezani na območje južne Nemčije in znani po predpostnem karnevalu.
- Balkanski folklorni karnevali⁹, ki jih prepoznamo po tem, da imajo njihove glavne tradicionalne maske napeto verigo z zvonci okoli pasu. Sem spadajo karnevali, ki so prepoznavni po osrednjih likih. To so: na Hrvaškem (Rijeka) lik zvončarja, v Sloveniji (Ptuj) lik kurenta ali koranta in v Bolgariji lik kukera. Značilno za njih je, da trajajo od svečnice (2. februar) do pustnega torka pred pepelnično sredo.
- Karibski ali samba karnevali so značilni za Kanarske otoke, Portugalsko, Finsko in Švedsko. Navdih iščejo na ameriških celinah, predvsem v Braziliji.
- Mediteranski karnevali so značilni za Malto (Gozo), Italijo (Viareggio, Fano), Ciper (Limassol), Francijo (Nice), Tunizijo (Sausse), Grčijo (Patras), Hrvaško (Rijeka, Dubrovnik), in Španijo (Cartagena, Murcia). Za te karnevale je značilna alegorija prikazovanje abstraktnega v konkretni obliki ali prisposodobah.

---

⁹ Henry van der Kroon šteje Slovenijo med Balkanske tipe karnevala, za katere velja, da imajo glavni pustni liki okoli pasu napete zvonce. Res je, da kurenti spadajo med t.i. »kožuharje« (pojem je vpeljal Aleš Gačnik), njihova glavna značilnost je, da so oblečeni v kožuhe in imajo zvonce, a geografsko Slovenija ne spada v Balkan, ampak v osrednjo Evropo.

- Novi karnevali in poletni karnevali, ki se pojavljajo na novo v Rusiji (St. Petersburg, Moskva), Danski (Copenhagen) in državah bivše Jugoslavije. Ta skupina predstavlja multikulturni karnevalski stil (Heny van der Kroon, 2009).

Ideja princev karnevala na Ptujju povezuje seveda znotraj združenja FECC-a obrenske karnevale, od koder je spremenjena ideja princev karnevala prišla do nas, in balkanske folklorne karnevale, kamor sodi ptujski karneval, s svojim najbolj prepoznavnim likom kurenta.

5.2 Združenje evropskih karnevalskih mest

Na Nizozemskem so se ob 700. letnici mesta Amsterdam srečali principi karnevalov iz celega sveta. Srečanje je potekalo v tamkajšnjem kongresnem centru novembra 1975. Organizator tega dogodka je bilo tedanje amsterdamsko karnevalsko združenje, katerega predsednik je bil Henk van der Kroon. Temu dogodku so prisostvovala tako karnevalska združenja, kot tudi diplomati in dostojanstveniki iz različnih držav. Ideja o združenju karnevalskih mest se je porodila oktobra 1980 na ponovnem srečanju karnevalskih organizacij v grškem Patrasu. Generalno je bil tam sprejet obstoj združenja FECC s popolnim nazivom *Foundation of European Carnival Cities*, registriran v Luxemburgu. Na ponovnem srečanju v Grčiji čez pet let, leta 1985, so se v združenju odločili sestaviti pravila. Prvi člani omenjene fundacije so postale: Belgija, Luxembourg, Anglija in Malta, in za njimi vse ostale države. Dve leti za tem, na sedmem srečanju karnevalskih mest na Malti, so se članice odločile, da sestavijo znotraj tega evropskega združenja svoja FECC-a združenja na državni ravni. Svojo sekcijo znotraj združenja je najprej leta 1987 sestavil FECC Belgija in že naslednje leto FECC Nemčija. (FECC, 2009). Slovenija je postala članica FECC-a, ko se je osamosvojila, leta 1991. Nekaj let nazaj so ustanovljeno fundacijo spremenili v federacijo, kjer kratica FECC ostaja ista, naziv združenja pa se glasi *Federation of European Carnival Cities*. Predsedujoči je že od vsega začetka Henry van der Kroon. Po 29. letih svojega delovanja ima združenje FECC danes več kot

500 članov, ki predstavljajo nekaj več kot 100 karnevalskih mest v 52 državah članicah (intervjuvanec Branko Brumen, 2009).

Skozi leta delovanja se je FECC razširil iz Evrope tudi na ameriški kontinent in Karibsko otočje. Rast FECC-a ni omogočilo samo zблиžanje med zahodnim in vzhodnim svetom, ampak tudi naše zavedanje in znanje o karnevalih po svetu. Praznovanje karnevalov, ki so nam bili nekoč neznani, so nam postali preko tega bolj dostopni in poznani (FECC, 2009a).

Glavni cilj in namen združenja FECC, je združenje organizatorjev karnevalov v Evropi in Ameriki. Cilj je, da člani vzajemno sodelujejo pri ustvarjanju karnevalov, ohranjajo dediščino pustovanj in karnevalov ter v svoje vrste vabijo nove člane s podobnimi interesi. Preko tega želijo, da se države in ljudje začnejo zavedati svojega in tudi tujega načina življenja, kulture, folklore in dediščine ter razumejo razlike in enakosti med narodi. Spodbujajo izmenjavo idej in izkušenj med organizacijami ali državami, glede karnevalov na področju financiranja, promocije in organizacije. Vse pogosteje podpirajo tudi izmenjavo etnografskih in karnevalskih skupin v okviru združenja na mednarodni ravni. Vsako leto priredijo tudi zborovanje združenja. (FECC, 2009b) Predsednik FECC-a Slovenija, Branko Brumen, dobro strne namene in cilje združenja na sledeč način: *»Ustanovljeno je bilo s ciljem, da se organizatorji večjih in pomembnih karnevalov združijo v neko formalno asociacijo, da znotraj tega prihaja do promocije karnevalov. /.../ Naslednji cilji so seveda bili izmenjava v organizacijskih, marketinških in drugih izkušnjah pri organizaciji karnevalov ter izmenjava karnevalskih skupin znotraj te evropske federacije«* (intervjuvanec Branko Brumen, 2009).

Poslanstvo FECC-a predstavi tudi vsebinska razlaga njihove zastave ali logotipa, ki ima modro podlago in na sredini kratico FECC-a, v krogu obdanimi dvanajstimi rumenimi rožami, ki počasi prehajajo v zvezde. Opis logotipa pravi takole: *»Iz majhne rože v zvezdo in na koncu v smejočo zvezdo, ki simbolizira: veselje, mir, uspeh ter prevzame nase atmosfero filmske zvezde ali karnevalskega kraljestva«* (FECC, 2009b). Saj FECC verjame, da svet ne bi smel imeti časa za vojno, ampak

samo za karneval. Kot pravi predsednik združenja: *»Če bi boljši svet prenehale ustvarjati ideologije, potem lahko kulturni in človeški čut ljudi poveže ter odstrani spore med narodi in religijami«* (Algre, 2009, 8).

FECC vsebuje tri kategorije članstva. Prva je kategorija A v katero spadajo javna telesa, kot sta mesto ali občina. Nato je kategorija B, ki jo sestavljajo profesionalne karnevalske organizacije. In v zadnjo kategorijo C spadajo neprofesionalne organizacije in fizične osebe z veseljem do aktivnega sodelovanja pri karnevalih (intervjuvanec Branko Brumen, 2009; FECC, 2009c). Vsako leto Federacija evropskih karnevalskih mest priredi kongres v enem izmed krajev pridruženih karnevalskih mest, kjer se zberejo predsedniki FECC-a na nacionalni ravni in razpravljajo o dejavnostih in vsebinah članic. Člani posamezne države, vključno z mesti, združenji in osebami lahko tvorijo del FECC-a na svoji nacionalni ravni. Federacijo ureja t. i. *»Mednarodni svet«*, ki je izvoljen vsako tretje leto na letnem mednarodnem kongresu (FECC, 2009a).

5.2.1 Federacija evropskih karnevalskih mest za Slovenijo

Slovenija je postala članica Združenja evropskih karnevalskih mest leta 1991. Leta 2002 je ustanovljena Zveza FECC Slovenije, ko dobi in tudi podpiše pravila na Ptuj, kjer bo sedež. Leta 1991 postane član tega združenja mesto Ptuj s kurentovanjem. Od začetka, z le nekaj leti premora, je predsednik FECC-a Slovenije, s sedežem na Ptuj. Njen uradni predstavnik je Branko Brumen. Pravi, da so predstavniki oziroma organizatorji kurentovanja in Ptuja leta 1991 začutili: *»Da lahko znotraj te federacije za našo kurentovanje, ki je bilo takrat na prelomu iz neprofesionalne organiziranosti v nov koncept profesionalne organiziranosti, najdemo kar nekaj izkušenj za organizacijo in promocijo našega karnevala v evropskem prostoru«* (intervjuvanec Branko Brumen, 2009). Po tolikih letih članstva Ptuja in Slovenije v Združenju evropskih karnevalskih mest predsednik FECC-a Slovenije ocenjuje, da se je: *»Ptuj s kurentovanjem kot osrednjo turistično-kulturno-pustno-karnevalsko prireditvijo dokazal in utrdil kot slovenska pustna prestolnica in*

evropsko karnevalsko mesto» (Brumen 2007, 3). Velik pečat evropskemu karnevalskemu združenju dajejo poleg Ptuja tudi vsi naslednji člani FECC-a v Sloveniji: Napast Mirko, Erika (Slovenska Bistrica), Turistično društvo Slovenske Konjice, Pust Mozirski, Pustno društvo Cerknica, Fašjenk Dobova, Pust Šoštanjski, Šjme Vrbovo, Liški pustje, ZZT Kranj, Škoromati in Pust Ribnica.

En izmed glavnih namenov FECC-a na svetovni in na državni ravni je izmenjava pustnih, karnevalskih in zabavnih skupin znotraj tega združenja. V okviru takšne izmenjave vsako leto na državni ravni sodelujejo na otvoritveni povorki na Ptuju članice FECC-a Slovenija. Na nivoju mednarodnega sodelovanja gre za izmenjavo naših, s tujimi skupinami in tako so v okviru tega sodelovanja na ptujskem kurentovanju nastopale že skupine iz Avstrije, Italije, Hrvaške, Madžarske, Makedonije, Bolgarije, Ukrajine, Francije, Belgije, Srbije, Bosne in Črne gore.

V svojem skoraj 20. letnem delovanju je FECC Slovenija izpeljal že nekaj pomembnejših aktivnosti. Leta 1996 (18.-25. maj) je Ptuj z Mariborom, ki je bil takrat še član FECC-a Slovenija, organiziral 16. kongres FECC-a¹⁰ in leta 2007 je Ptuj v Grand Hotelu Primus organiziral FECC Dias Natalis 2007 (5.-7. oktober), ki pomeni praznovanje ustanovitve oziroma rojstnega dne FECC-a. V čast 40. kurentovanja, leta 2000, je bil pod pokroviteljstvom FECC-a Slovenija organiziran mednarodni projekt »International FECC Kurent Festival Ptuj Slovenija 2000«, na katerem so se srečali in prikazali kurentu podobni liki t. i. »kožuharji«¹¹ iz 6. držav članic FECC-a¹². Leto prej, na dan Martinovega, 11. 11. 1999 ob 11. 11., so na Ptuju v skladu a tradicijo karnevalskih mest FECC-a, in v čast 40. kurentovanja, ki je bilo naslednje leto, kot prvi v Sloveniji vzpostavili lik »Princa karnevala«, ki je med ljudmi dobro sprejet in poznan v ptujskem in vedno bolj tudi v slovenskem prostoru ter tujini.

---

¹⁰ V čast tega dogodka je bila v sodelovanju s Filatelističnim društvom Ptuj in Pošto Slovenije izdelana znamka z likom kurenta in pisemska ovojnica z žigom prvega dne.

¹¹ O »kožuharjih« ali kurentu, podobnih likih, govori Aleš Gačnik v delu *Dediščina kurenta v kulturi Evrope* (2004, 141-194).

¹² Etnografske skupine na tem srečanju kurentu podobnih likov so bile iz: Avstrije, Bolgarije, Hrvaške, Italije, Madžarske in Makedonije.

6 RAZVOJ PUSTOVANJA IN KURENTOVANJA NA PTUJU

Ptuj z okolico je znan po dolgi tradiciji mask in maskiranja. Po vaseh so ljudje zamaskirani v času pusta hodili od hiše do hiše in opravljali svoje obrede, medtem ko so v mestu prirejali v tem času majhne sprevode meščanskih mask in plese. Omembe prvih pustnih sprevodov najdemo že ob koncu 19. stoletja. Pravo organizirano kurentovanje, kot ga poznamo, se prične leta 1960 in se razvija postopoma do današnjih dni. S tem se maske podeželja in meščanske ter karnevalske maske začnejo zbirati na veliki povorki po mestu na organizirani prireditvi pod imenom Kurentovanje.

6.1 Šemljenje in pustovanje pred drugo svetovno vojno

Prve omembe pustnega karnevala imamo že v kroniki Ptuja od 1873 do 1886 leta. Na pustni torek, so leta 1873¹³ in 1874, priredili tako imenovano *pustno korzo* vožnjo, to je bila popoldanska povorka po ptujskih ulicah, kjer so sodelovali konjeniki in vozovi. 25. februarja leta 1873 je bila prirejena prva korzo vožnja pustnih mask, ki jo kronika opisuje takole: »Na pustni torek je bila na Ptuju prirejena prva korzo vožnja pustnih mask. Sodelovalo je okoli 20 konjenikov in 4 vozi, ki so v popoldanski povorki vozili po glavnih ptujskih ulicah« (Hernja Masten, 1999, 1). Že naslednje leto govori kronika o veliki povorki pustnih mask skozi mesto in kaznovanju zaradi neprimerne šemljenja. Opis dogajanja se glasi: »Pustni torek. Skozi mesto je bila velika povorka pustnih mask. Udeleženi 16 konjenikov, 14 voz, in ok. 60 lepo kostumiranih in okrašenih mask. Ker so v povorki bile tudi maske duhovnikov, škofov in nun, sta se duhovščina in škof iz Maribora pritožila pri političnem uradu. Vsi udeleženci so bili kaznovani in vsak je moral plačati 25 goldinarjev kazni. Tako je bila pustna korzo vožnja, ki so jo priredili prvič leta 1873 tudi najbrž zadnja in za vedno končana« (Hernja Masten, 1999, 16). Od tega neprijetnega dogodka dalje,

---

¹³ Svojo prvo karnevalsko povorko je imel Ptuj 25. februarja 1873, zato se uvršča med karnevalska mesta z dolgo tradicijo tako v Sloveniji kot Evropi (Hernja Masten, 1999).

kronika ne omenja več pustne korzo vožnje po mestu. Pustna dogajanja so se preselila v zaprte prostore, kjer so razna društva organizirala ples v času pusta. 11. februarja 1880 piše kronika: »Praznovanje pusta je v polnem zamahu. Kazino, Čitalnica, Glasbeno društvo – vse pleše« (Hernja Masten, 1999, 89). Večjo omembo pustnega rajanja s plesom imamo tudi leta 1886, ki ga je priredilo Telovadno društvo, društvo Veteranov, Gasilsko društvo in Kazino, ples je bil tudi v Narodnem domu. Skratka: »Pustno rajanje je bilo dolgo in živahno« (Hernja Masten, 1999, 137) takrat na Ptujju.

Po omenjeni ptujski kroniki nam pustno dogajanje v času med obema vojnama na Ptujju opisuje tedanji lokalni časopis Marburger Zeitung.¹⁴ Leta 1924 ta časopis piše, da je tedanje glavarstvo prepovedalo običajno pustovanje na Ptujju, ker je s tem hotelo preprečiti vsakoletne pretepe in zabadanje z noži, kar je vsekakor veljalo bolj za pustovanje na vasi kot v mestu. A zabave v času pusta so se vseeno v naslednjih letih nadaljevale. V mestu je pustne slovesnosti oziroma pustne plesse prirejalo tedanjo društvo Sokol in Športni klub. Slednji je tudi prirejal nagradna tekmovanja za najlepše urejene maske. Na vasi so še zmeraj imeli obhode mask od hiše do hiše (Gačnik, 2000).

6.2 Šemljenje in pustovanje po drugi svetovni vojni

Po vojnem času v 50. letih so na pustni torek po mestu hodile v glavnem meščanske maske. Ljudje iz okoliških vasi so jih prihajali le gledat v mesto. O pustnih sprevodih piše tedanji lokalni častnik Ptujski tednik,¹⁵ v katerem so organizatorji pustnih zabav začeli oglaševati prireditve. Leta 1954 je na pustni torek po mestu potekal velik sprevod mask z godbo na čelu in naj bi že takrat navdušil približno 4000 Ptujčanov. Tudi naslednje leto je bilo na trgih in ulicah veliko mask. Zraven tega so se vsako

---

¹⁴ Več in obširne opise pustnih dogajanj na Ptujju med obema vojnama iz časopisa Marburger Zeitung navaja Aleš Gačnik v svojem delu *Moč tradicije: kurentovanje in karneval na Ptujju*, 2000, 21- 23.

¹⁵ Več in obširne opise pustnih dogajanj na Ptujju po vojnem času in pred prvim organiziranim kurentovanjem v časopisu Ptujski tednik navaja Aleš Gačnik v svojem delu *Moč tradicije: kurentovanje in karneval na Ptujju*, 2000, 24- 26.

leto vrstile pustne zabave s plesom v različnih kulturnih in društvenih prostorih na Ptuju, ki so jih organizirala razna društva, organizacije in sindikati. Leta 1957 je za pustni čas DPD Svoboda Ptuj organizirala pustno povorko po mestu, v kateri so sodelovali: godba na pihala DPD Svoboda, kurenti, rusa, piceki, orači in medvedi iz Markovec. Posebno zaželene skupine so bili tudi konjeniki, kolesarji in motoristi (Gačnik, 2000). Od takrat naprej so se vsako leto vrstili sprevodi mask po Ptuju brez prave organizacije, na čelu katerih je bila pihalna godba. Kurent in drugi etnografski liki iz okoliških vasi postanejo sčasoma redni spremljevalci pustnih povork. Vse skupaj je porodilo idejo o vsakoletni organizirani pustni prireditvi na Ptuju, ki se je uresničila 27. februarja 1960.

6.3 Kurentovanje kot organizirana prireditev

V knjigi *Moč tradicije: kurentovanje in karneval na Ptuju* avtor Aleš Gačnik navaja štiri definicije kurentovanja glede na čas razumevanja tega pojma, ki jih je vredno omeniti za boljše razumevanje termina kurentovanje. Pred letom 1960, torej pred začetkom organiziranega kurentovanja na Ptuju, so z izrazom kurentovanje označevali kot prvo: »*Dediščino kurentov, njihove šege in navade*« in kot drugo: »*Ne le dediščino kurentov, temveč celotno tradicionalno pustno kulturo podeželja*« (Gačnik, 2000, 27). Od leta 1960 naprej, torej naprej od prvega organiziranega kurentovanja pomeni pojem kurentovanje: »*Organizirano pustno prireditev na Ptuju (sprva tradicionalno pustno in karnevalsko dogajanje, kasneje pa predvsem nastop tradicionalnih pustnih mask)*« (Gačnik, 2000, 27). Četrta in hkrati zadnja definicija kurentovanja se nanaša na današnjo razumevanje in pravi: »*Kurentovanje je ruralni karneval v urbanem okolju*« (Gačnik, 2000, 27).

Pobudnik organiziranega kurentovanja na Ptuju leta 1959 je bil Drago Hasl, tedanji ravnatelj povojne gimnazije in študijske knjižnice na Ptuju. Tega leta je namreč predlagal Zgodovinskemu društvu na Ptuju, da: »*Prevzame organizacijo in izvedbo prireditve, ki bi jo imenovali Ptujsko kurentovanje, po korantu, najbolj znani demonski pustni maski*« (Brence, 1997, 53). Oblikoval je vsebino in smernice

kurentovanja, ki naj bo: »*Prireditve t. i. etnografskega značaja, z edinstvenimi starimi pustnimi liki in običaji, katere je potrebno ne le ohraniti, ampak tudi razvijati*« (Brence, 1997, 54). V karnevalskem delu bi nastopile najprej etnografske maske in nato meščanske sodobne maske. Kasneje bi na Ptuj pripeljali še druge tradicionalne maske Slovenije in tako bi: »*Prireditve prerasla v festival mask, Ptuj pa bi postal kraj strokovnih srečanj in posvetovanj o pustnih maskah*« (Brence, 1997, 54). Na ta način je Drago Hasl hotel preprečiti izginjanje še ohranjenih pustnih običajev in hkrati zadovoljiti gledalce, ki si želijo ogledati pustne like. Kurentovanje si je zamislil zelo široko, saj je v sodelovanje vključil tudi etnografsko stroko in cenjenega poznavalca slovenskih mask Nika Kureta, kjer vidimo, da je pri kurentovanju šlo za invencijo tradicije, saj se je v zelo kratkem času hitro uveljavil. Zavedal se je, da je organizacija kurentovanja zahtevna, zato pravi, da bi bilo najprej potrebno zagotoviti finančna sredstva in navdušiti s tem občino in republiko. Drago Hasl piše, da naj se pod okriljem Zgodovinskega društva na Ptujju za izvedbo kurentovanja ustanovi širok odbor s sledečimi sekcijami:

- a) sekcija za mobilizacijo finančnih sredstev,
- b) sekcija za propagando (tisk, plakati, televizija in podobno),
- c) sekcija za organizacijo festivala (splošna in podrobna), strokovno sekcijo,
- č) sekcija za organizacijo zabav, prenočišč in podobno (Gačnik, 2000, 31).

Zamisel prvega kurentovanja so sprejeli in Zgodovinsko društvo Ptuj je priredilo v soboto, 27. februarja 1960, prvo veliko kurentovanje, ki se je odvijalo po mestnih ulicah in na Titovem trgu, današnjem Mestnem trgu. Na tej povorki so se na čelu povorke predstavili kopjaši iz Markovec ob spremstvu domače godbe, katerim so sledili orači, vile, rusa, piceki, medved in seveda kurenti. Po podatkih naj bi prvo kurentovanje obiskalo več kot 5000 obiskovalcev. Že takrat, kot tudi danes, so napovedovalci preko mikrofona gledalcem razlagali pomen nastopajočih likov. Vso dogajanje je tudi posnela Radio televizija Ljubljana (Brence, 1997; Gačnik, 2000).

Kot je bilo že omenjeno, je Zgodovinsko društvo Ptuj leta 1960 organiziralo prvo kurentovanje na Ptujju, a organizatorji te prireditve so se spreminjali. Naslednje leto

je bil znotraj tega društva ustanovljen Odbor za kurentovanje in karneval. Ta odbor je nato nasledil Odbor za ptujske etnografske prireditve. Leta 1963 so v ta namen ustanovili Zavod za folklorne prireditve Ptuj, ki je deloval do leta 1968, ko so ga zaradi nove zakonodaje ukinili. Na njegovo mesto je prišlo Folklorno društvo Ptuj. Za lažje reševanje finančnih in drugih organizacijskih težav pri kurentovanju sta leta 1973 folklorno in turistično društvo Ptuj sklenila sodelovanje vse do leta 1995. Takrat je namreč organizacijo kurentovanja prevzelo Gospodarsko interesno združenje za turizem Poetovio Vivat na Ptuj do leta 2002 (Brence, 1997). Nato jo je prevzela Lokalna turistična organizacija Ptuj in leta 2007 še obstoječi upravitelj Konzorcij kurent.

Od leta 1965 do 1968 so organizatorji nastope etnografskih skupin preselili na športni stadion Ptuj, kjer so skupine nastopale na lesenem odru. Takšno odločitev so organizatorji sprejeli, da bi se s tem izognili gneči gledalcev na ulicah, nastopajoče pa bi gledalci bolje videli. Nastopi na odru so bili preveč nenavadni in odrski, zato so leta 1969 kurentovanje znova preselili na mestne ulice in trge (Brence, 1997).

Ves čas so organizatorji ptujsko kurentovanje veliko promovirali. Prirejali so tiskovne konference, katerih so se udeleževali domači in tuji novinarji. Zraven jugoslovanske televizije so kurentovanje snemali tudi snemalci iz Avstrije in Francije. Tako je kurentovanje postajalo vedno bolj pomembno pri razvoju turizma na Ptuj, saj nanj, po besedah organizatorjev, prihaja od 5.000 do 50.000 obiskovalcev od blizu in daleč, v zadnjih letih pa celo do 100.000 ljudi (Brence, 1997).

Sčasoma so za popestritev povorke zraven slovenskih etnografskih skupin začele nastopati tudi tuje etnografske skupine iz Hrvaške, Avstrije, Italije, Bolgarije in Madžarske. Kasneje se je etnografskemu delu povorke pridružil tudi karnevalski del povorke. Dopoldanskemu nastopu etnografskih skupin je sledil dopoldanski skupni sprevod s karnevalskimi skupinami. Dolga leta je kurentovanje obdržalo enako podobo (Brence, 1997; Gačnik, 2000).

Naslednja prelomnica v razvoju kurentovanja je leto 1994, ko je kurentovanje dobilo novo podobo s staro vsebino. Prej smo imeli dvodelno enodnevno prireditev. Bila je razdeljena na dopoldanski etnografski del in popoldanski sprevod etnografskih ter karnevalskih skupin. Z novo podobo se pustno dogajanje razširi na 11 dni. Glavni del pustovanja še zmeraj ostaja nedeljska povorka etnografskih in karnevalskih skupin. To leto prinese še eno novost in to je karnevalski šotor po italijanskem vzoru. S tem se vso dogajanje iz ulic in trgov prenese na eno lokacijo, v ta karnevalski šotor, kjer se vsak večer vrstijo nastopi skupin s pustnim rajanjem. Na ta način se stara podoba kurentovanja razdre in dobiva podobo evropskih karnevalov (Brence, 1997; Gačnik, 2000).

Že po štirih letih, leta 1998 pride ponovno do novosti v organizaciji in vsebinski zasnovi kurentovanja. Teden dni pred pustno soboto so organizirali t. i. otvoritveno povorko oziroma srečanje slovenskih pustnih likov in mask: »*V jeziku nekdanjih organizatorjev - revijo tradicionalnih pustnih likov iz vse Slovenije*« (Gačnik, 2000, 40).

Koliko povork se pravzaprav v pustnem času odvije na Ptuj? Do sedaj omenjeni, mednarodna nedeljska povorka in otvoritvena povorka teden dni pred pustno soboto, nista edini, saj imamo od leta 2006 tudi t. i. otroško povorko učencev osnovnih šol iz Ptuja, ki se odvija v petek pred pustno soboto in povorko otrok ptujskega vrtca na pustni torek v dopoldanskih urah. Pravkar omenjene povorke so vezane na Mestno občino Ptuj in organizacijo ptujskega kurentovanja. Tudi okoliške občine, kjer je močna tradicija šemljenja, imajo svoje povorke ali kot sami pravijo »fašenke«. Prvi so s tem začeli leta 1992 v občini Markovci, ki imajo svoj sprevod na pustno soboto. Naslednje leto so priredili povorko tudi v Cirkovcah na pustni torek. Leta 1994 se jim pridruži »fašenk« s sprevodom mask v Cirkulanah na pustno soboto. Kot zadnjo prireditev so organizirali še leta 1996 »fašenk« v Vidmu in Dornavi, in sicer oba na pustni ponedeljek (Brence, 1997; Konzorcij kurent, 2009).

Ena izmed zadnjih velikih novitet pri vsebinski zasnovi kurentovanja na Ptuj so principi karnevala po vzoru zahodno evropskih karnevalov. Prvega princa karnevala so

izvolili na Martinovo leta 1999. Njegov mandat je trajal eno leto. Leta 2000 smo imeli v čast 40. jubilejnemu kurentovanju tudi prvega princa karnevala v opravi in spremstvu na povorkah. Leto kasneje, leta 2001, se je drugi in tedanji princ karnevala Matevž Zoki (Zvonko Križaj) odločil, da na svoji domačiji priredi t. i. kurentov skok. Od takrat naprej si kurenti vsako leto, 2. februarja ob 24. uri, takoj po svečnici prvič nadenejo zvonce in pričnejo s skakanjem ter zvenenjem, s katerim odganjajo zimo in vabijo v deželo pomlad. Za boljše razumevanje trenutne organiziranosti kurentovanja si v naslednjem poglavju pogledjmo programsko zasnovo kurentovanja na Ptuju za leto 2009.

6.4 Programska zasnova kurentovanja za leto 2009

Organizator prireditve ptujskega kurentovanja je od leta 2007 Konzorcij kurent, ki ga sestavljajo Mestna občina Ptuj, Perutnina Ptuj d.d. in Terme Ptuj d.o.o. Člani konzorcija, dr. Štefan Čelan, župan Mestne občine Ptuj, dr. Roman Glaser, predsednik uprave in generalni direktor Perutnine Ptuj d.d. in Andrej Klasinc, direktor Term Ptuj d.o.o., so 12. januarja 2007 javno podpisali pogodbo o dolgoročnem sodelovanju pri organizaciji kurentovanja do leta 2013. Župan Mestne občine Ptuj je ob tem povedal, da je občina zmeraj sodelovala pri organizaciji te pustne prireditve. Namen združitve je, da prireditve postane trdna, resna in odgovorna zgodba o uspehu, kjer je potrebno združiti znanje, moči in kapital ter prireditve dvigniti med najpomembnejše evropske pustne dogodke mednarodnega pomena, s čim večjo udeležbo obiskovalcev (Habjanič, 2007). Takoj naslednje leto je ta »trojček« jasno naznanil: *»Da je konzorcij živ in da bodo naredili vse, da (p)ostane kurentovanje osrednja pustna prireditev srednjeevropskega prostora«* (Cafuta, 2008, 12). Konzorcij resnično živi in ustvarja najboljše za turizem Ptuja in tradicijo mask in maskiranja tega območja. Zato vsako leto stopi skupaj in izvede celotno organizacijsko plat kurentovanja. Dolgoročna strategija kurentovanja zajema umestitev tega dogodka v uvodni sklop dogodkov evropske prestolnice kulture 2012, ko bo po besedah organizatorjev to prvi mednarodni dogodek evropske prestolnice kulture.

Kurentovanje 2009 se je enako, kot že nekaj let, odvijalo 11 dni, in sicer je trajalo od 14. do 24. februarja. Organizatorji so obljubljali, da so trgi in ulice živeli s pustnim dogajanjem in tako se je tudi zgodilo. V popoldanskih urah med 16.30 in 18.30 uro so na Mestnem trgu skoraj vsak dan nastopale razne etnografske in karnevalske skupine, umetniki, ulična gledališča, glasbeniki in drugi. Zvečer se je celotno dogajanje preselilo v karnevalski šotor, kjer se je odvijalo pustno rajanje z nastopi glasbenih skupin do jutranjih ur.

Večjih dogodkov v okviru pustovanja je bilo veliko. Prvi se je odvijal že deveti tradicionalni kurentov skok, ki je bil 2. februarja ob 24.00, takoj po svečnici na domačiji 2. princa karnevala Matevža Zokija. Nekaj dni pred začetkom pustnega rajanja so, tako kot vsako leto aktualni princ z gardo, kurenti in ena skupina tipičnih pustnih likov, obiskali parlament. 14. februarja, teden dni pred pustno soboto, je bila že desetič otvoritvena povorka¹⁶ oziroma prikaz tipičnih slovenskih pustnih mask in likov, ki je hkrati pomenila uvod v največjo pustno-etnografsko prireditev v Sloveniji. Na pustni petek se je odvila 4. tradicionalna otroška povorka učencev osnovnih šol iz Ptuja in okolice. Vrhunec vsega dogajanja je bila 49. mednarodna karnevalska povorka¹⁷ na pustno nedeljo, s pričetkom ob 14.00. Zadnji dan pustovanja je v dopoldanskih urah sledila še povorka otrok vrtca Ptuj. Še istega dne, na pustni torek, je bil v poznih popoldanskih urah pokop pusta in predaja oblasti, ko princ karnevala preda oblast nazaj županu Mestne občine Ptuj, ki jo je prevzel za čas norčavih dni na otvoritveni povorki. Zraven naštetih glavnih dogodkov kurentovanja so bila tudi druga kulturna in ustvarjalna dogajanja. Odvijala so se v ptujskih hotelih, restavracijah, pubih in muzeju (Konzorcij kurent, 2009).

---

¹⁶ Na čelu povorke je bila ptujška pihalna godba, nato princ karnevala, kateremu so sledili etnografski pustni liki ptujškega območja: kopjaši, orači, rusa, kurike in picek, koranti – kurenti, ded in baba, Jurek in Rabolj, pokači in cigani. Nato so bile skupine iz drugih krajev Slovenije: Pustno društvo Cerknica, ED »Liški pustje«, Dobovski kosci in orači, KD Šjme Vrbovo, KTD Vrbišče šjme, Pust Mozirski, Pregarske Šeme, Škoromati Podgrad, Pust Ribnica in Pust Šoštanjski.

¹⁷To povorko je odprl Pihalni orkester Ptuj, princ karnevala z njegovo gardo in skupine korantov – kurentov, katerim so sledili vsi že prej omenjeni etnografski pustni liki ptujškega območja. Za etnografskimi skupinami so se predstavile tuje skupine, ki so prihajale iz: Srbije, Bolgarije, Bosne, Belgije, Madžarske, Avstrije, Italije, Hrvaške in Makedonije. Nato je sledil karnevalski del povorke, kjer so nastopale vse prijavljene karnevalske skupine z različnimi vsebinami. Te skupine so tudi sodelovale v tekmovalnem delu povorke najlepših in najbolj zanimivih mask za bogate nagrade.

7 ZASNOVA KONCEPTA LIKA PRINCA KARNEVALA NA PTUJU

Ideja princa karnevala kot pustno-karnevalskega lika se je na Ptujju rodila in začela razvijati leta 1999. Pobudnik ideje je bil predsednik FECC-a Henry van der Kroon, ki pravi, da je po desetih letih presenečen nad vsakoletnim izborom in predstavitvijo princa karnevala na Ptujju (intervjuvanec Henry van der Kroon, 2009). Predsednik FECC-a Slovenije, Branko Brumen, jo je nato na Ptujju predstavil, prilagodil ptujski pustni tradiciji in v okviru tedanjega organizacijskega odbora za kurentovanja GIZ Poetovio Vivat tudi izpeljal, zato so mu princi karnevala kot idejnemu vodju njihovega karnevalskega lika nadeli vzdevek »ata princev« (intervjuvanec Branko Brumen, 2009). Lik princa karnevala je bil prvič uveden za karnevalsko leto 2000 v čast jubilejnega 40. kurentovanja na Ptujju 2000.

Slika 1: Od leve proti desni:
Branko Brumen
(predsednik FECC Slovenija),
Štefan Čelan
(župan Mestne občine Ptuj),
Henry van der Kroon
(predsednik Združenja evropskih
karnevalskih mest), 2008,
(zasebna zbirka Branka Brumna).

V evropskem prostoru pa smo priča tradiciji princa karnevala kot govori predsednik FECC-a, Henry van der Kroon, že od srednjega veka naprej. V tem času so bili lastniki zemljiških posesti kralji, duhovščina, vojvode, uradniki in krajevni veljaki. Zemljo so jim urejali njihovi podložniki, ki so delali šest dni na teden, od sončnega vzhoda do sončnega zahoda, ki so svoje pridelke kasneje izročili svojim zemljiškim gospodom. Edino na pustni torek so imeli podložniki dela prost dan in si v zabavo izbrali svojega princa ali kralja karnevala, ki so ga tisti dan vsi spoštovali in poveličevali (intervjuvanec Henry van der Kroon, 2009). V okviru razvoja zahodnoevropskih organiziranih karnevalov prejšnjega stoletja se koncept princa

karnevala ponovno, a na drugačen način vpelje v organizacijo pustnih prireditev v Evropi. Koncept karnevalskega princa zahodne Evrope temelji na njegovem finančnem in sponzorskem vložku k organizaciji določenega karnevala, zato kandidate za princa zbirajo med uglednimi lokalnimi osebami znotraj velikih podjetij. Preko tega se promovira tako nosilec oziroma oseba, ki je princ karnevala, kot podjetje, katerega lastnik ali vodja je imenovana oseba. Zraven tega preko sponzorstva in pokroviteljstva pripomore k finančni plati organizacije karnevala. Tipe karnevalov, v katere uvrščamo bogato tradicijo princev karnevala, poznamo večinoma na območju reke Ren in jih zato po tipologiji uvrščamo med obrenske karnevale, kamor spadajo karnevalska mesta zahodne Nemčije (Köln, Mainz) vzhodne Nizozemske, Belgije, Luxemburga ter nekatera mesta Francije in Danske.

Z vpeljavo ptujskega lika princa karnevala, kot prvega in trenutno edinega te vrste v Sloveniji,¹⁸ se združi ideja obrenskih karnevalov s tipom balkanskih folklornih karnevalov, kamor spada mesto Ptuj s svojo organizacijo kurentovanja in njegovim glavnim etnografsko-pustnim likom kurenta (tipologija karnevala po Henryu van der Kroonu). Osnova ideje je bila popestritev 40. letnice kurentovanja na Ptujju in povezanost zahodnoevropske oziroma obrenske in balkanske folklorne karnevalske tradicije.

Kakšen je pravzaprav ptujski princ karnevala? Izdelan je po vzoru zahodnoevropske ideje karnevalov, vendar prilagojen našim potrebam in namenom. Kot pravi Branko Brumen so se takrat ujeli v dilemo: *»Ali princa karnevala poiskati med glavnimi sponzorji in pokrovitelji, kot delajo v glavnem v zahodni Evropi, in, da se s tem tudi pripomore kurentovanju finančni vložek princa. /.../ Ali ga poiskati med tistimi, ki so izredno zaslužni za ohranjanje in razvoj te izjemne dediščine mask in maskiranja na slovenskem, ptujskem območju«* (intervjuvanec Branko Brumen, 2009). Odločili so se, da se naziv in priložnost imenovanja princa karnevala dodelita osebi, ki ima izjemne zasluge pri organizaciji, sodelovanju in prepoznavnosti tradicije kurentovanja v slovenskem in širšem evropskem prostoru. Pomembno je, da princ

---

¹⁸ V Sloveniji imamo v okviru FECC-a tudi Princeso Pusta Mozirskega iz Mozirja in Princa Jurjevanja iz Slovenskih Konjic, pri katerih ni zaslediti takšne kompleksnosti koncepta kot pri princu karnevala na Ptujju.

prihaja iz vrst kurentov oziroma drugih pustnih likov na Ptuju in okolici. Princ karnevala simbolizira in predstavlja karnevalsko-urbano pustno dogajanje v mestu ter pustne like in maske, kakor tudi pustno oblast v času kurentovanja na Ptuju.

Zanimiva je razlaga, zakaj smo na Ptuju izbrali princa oziroma kandidata in ne princese oziroma kandidatke za takrat nov in hkrati vodilen pustni lik kurentovanja. Vsi, ki so takrat sodelovali pri pripravi tega projekta, so sprejeli, da bodo izdelali koncept princa karnevala na Ptuju. Izbran bo moški, ki bo imenovan za princa karnevala, ker so tudi tradicionalni pustni liki na območju Ptuja pretežno moškega spola. Izhodišče takšne odločitve je bil lik kurenta, ki po tradiciji pripada močnejšemu spolu. Ampak kot pravi Branko Brumen, ni izključeno, da ne more biti to ženska, saj v pravilih ni zapisano, da se lahko ta naziv dodeli samo moškemu (intervjuvanec Branko Brumen, 2009).

Imamo opredeljeno napisane kriterije in komisijo za izbor princa karnevala, način inavguracije in trajanje mandata ter značilnosti, pravice in obveznosti princa karnevala, ki sledijo v nadaljevanju.

7.1 Kriteriji za izbor princa karnevala

Kriteriji za izbor princa karnevala, vezani na pustni čas v ptujskem prostoru, so naslednji:

- da je kandidat znan in spoštovan občan,
- da je kandidat na dosedanjih kurentovanjih sam aktivno sodeloval v programu kot kurent ali drugi pustni lik,
- da je kandidat na dosedanjih kurentovanjih sodeloval pri sami organizaciji tega, na društveni ravni ali kot član organizacijskega odbora,
- da je kandidat sodeloval pri promociji kurenta in kurentovanja doma in v tujini,
- da je kandidat osebno aktiven na področjih, vezanih na tradicijo kurentovanja, značilnih za naš prostor,

- regionalna zastopanost v okviru »kurentove dežele«.

Že na prvi pogled se vidi, da so kriteriji za izbor princa karnevala podrejeni mestu, v katerem najdemo močno zakoreninjeno pustno tradicijo lika kurenta in organiziranega kurentovanja. Izpostavi se lokalna identiteta in identificiranje lika princa karnevala s ptujskim kurentovanjem in kurentom, ki je v pomoč turističnim namenom promocije kurentovanja in Ptuja doma in po svetu.

7.2 Komisija za izbor princa karnevala

Petčlansko komisijo za izbor princa karnevala sestavljajo:

- predstavnik MO Ptuj,
- programski vodja etnografskega dela kurentovanja,
- predstavnik Ptuja v FECC-u in predsednik za Slovenijo,
- prvi princ karnevala Gašper I.,
- aktualni princ karnevala.

Naloga te komisije je, da vsako leto pozove vsa kurentova in etnografska društva, naj predlagajo svojega kandidata za princa karnevala, ki ga potem na podlagi kriterijev tudi izbere. Sedaj, ko imajo princi karnevala svoje društvo *Svet princev karnevala*, je ta, skupaj z oddelkom za turizem na Mestni občini Ptuj, v soglasju z županom¹⁹ komisija za izbor. Prav je: »*Da postopek izbiranja princa teče v soglasju s Svetom princev, vodjem kurentovanja in županom kot nosilcem tega*« (intervjuvanec Branko Brumen, 2009). V prihodnje kaže v komisijo vključiti tudi stroko na področju etnologije iz Pokrajinskega muzeja Ptuj in zgodovine iz Zgodovinskega arhiva Ptuj.

---

¹⁹ Župan Mestne občine Ptuj, dr. Štefan Čelan, je oseba, ki dobesedno živi za ptujsko kurentovanje, ima posluh zanj in zato želi biti, in je ves čas prisoten na dogodkih v okviru kurentovanja. Zaradi njegovega odnosa do pustne tradicije sodeluje tudi pri izboru kandidata za princa karnevala. Naj še na tem mestu omenimo, da organizacijska plat kurentovanja že nekaj let poteka s strani Mestne občine Ptuj, znotraj oddelka za gospodarstvo in turizem, ki ga vodi Klavdija Petek. Trenutno še ni organizacije, ki bi se ukvarjala izključno s tradicijo pustovanja in organizacijo kurentovanja na Ptuju.

7.3 Mandat princa karnevala

Princa karnevala izvoli oziroma imenuje komisija, najkasneje do 11. septembra za naslednje leto. Javna proglasitev princa karnevala je na dan Svetega Martina, 11. novembra ob 11. uri 11. minut in 11. sekund, pred Mestno hišo Ptuj. Njegov mandat traja leto dni, do inavguracije novega princa karnevala. Čeprav je princ karnevala povezan s pustnim časom, njegova inavguracija poteka 11. novembra. Prvič zato, ker ta dan velja za »jesenski pust«, ko se začne pustni čas in ker takšna tradicija velja tudi v vseh mestih z bogato tradicijo princev karnevala v Evropi. In drugič gre za željo, kako povezati kulturo vina in mask na Ptuju, za kateri vemo, da sta stalnici razvoja in promocije mesta. Po besedah predsednika FECC-a Slovenije, (intervjuvanec Branko Brumen, 2009) novo imenovani princ dobi na Martinovo od predsednika FECC-a v simbolični dar prinčevo kapo, na kateri ima napisano prinčevo ime. S tem mu predsednik izrazi podporo in veselje, da je novo pristopil imenovani princ v to zvezo.

V času kurentovanja princ karnevala simbolno prevzame ključ mesta in s tem tudi oblast v imenu mask na Ptuju, ki traja 11 dni, od otvoritvene slovesnosti do pokopa pusta.

7.4 Značilnosti, pravice in obveznosti princa karnevala

Princ karnevala simbolizira in predstavlja karnevalsko-urbano pustno dogajanje v mestu in pustne like ter maske, kakor tudi oblast v času pustnega dogajanja. Njegove značilnosti, pravice in dolžnosti so, da:

- predstavlja in vodi »pustno oblast« na Ptuju in v Spodnjem Podravju,
- je »protokol mojster« na osrednjih prireditvah,
- nosi posebno srednjeveško ali baročno upravo, skladno s celotno podobo zgodovine Ptuja, ki je njegova last in jo tudi sam financira,
- na otvoritveni slovesnosti kurentovanja v imenu organizatorjev in mask sprejme od župana ključ mesta oziroma mestne hiše.

Kot smo videli, se je ideja princa karnevala na Ptuju rodila pred desetimi leti, in se v zelo kratkem času hitro oblikovala. Preko ustaljenih postopkov ga komisija izbere in imenuje v princa na podlagi 10. prinčevskih pravil, ki jih zapriseže na svoji inavguraciji. V svojem mandatu mora upoštevati, pravice in obveznosti ter značilnosti, ki ga obvezujejo pri igranju te vloge. Z veliko vnemo posameznikov in organizatorjev je lik princa postal uradno priznan kot karnevalski lik, ki v pustnem času prevzame mestno oblast v imenu vseh mask. Simbolizira družbeno povezanost in pripadnost skupini maskirancev na Ptuju v času kurentovanja, znotraj katere ima najvišji statusni položaj. Predstavlja karnevalsko tradicijo mesta doma in v tujini. Vse te stvari nam dokazujejo, da je princ karnevala invencija tradicije. V nadaljevanju pa pogledjmo, kako se je ta tradicija z leti hitro razvijala, izoblikovala in uveljavila z veliko samoiniciativo posameznikov, imenovanih v prince karnevala.

8 RAZVOJ DEJAVNOSTI PRINCA KARNEVALA NA PTUJU OD LETA 1999 DO 2009

V tem poglavju bomo po enotni metodologiji obdelali vsakega izmed princev ptujskega kurentovanja. Pri vsakem bomo najprej navedli prinčevsko ime, nato opisali osebo in njegove zasluge ter delovanje v društvih, ki so pripomogla k njegovemu imenovanju. Sledi opis osebnosti, ki jo predstavlja, oblačilo ki ga nosi, grb in darilo. Zajeto bo njegovo delo in novosti v mandatu posameznega princa, ki danes tvorijo celotni koncept te ideje.

Osnovna sledeče interpretacije bodo:

- Opisi osebnosti (ime, obleka, grb in darilo), ki jih je od četrtega princa karnevala naprej pisala in urejala Marija Hernja Masten, zgodovinarica v Zgodovinskem arhivu Ptuj, je povzet po njenih zapisih. V čast letošnjega 50. kurentovanja je bila v Grand hotelu Primus na Ptujtu tudi razstava o princih ptujskega karnevala z naslovom *Predstavitev Sveta princev karnevala*, ki jo je uredila omenjena zgodovinarica ob pomoči *Sveta princev karnevala*. V ta namen je nastalo gradivo z besedilom in slikami, ki nam bo v pomoč, saj na kratko in hkrati celovito predstavlja osebo in mandat vsakega princa karnevala z njegovim prinčevskim imenom, obleko, gardo, grbom, darilom in delom.
- Poglobljeni intervjuji, narejeni z vsemi princji karnevala (razen sedmim), ki so končali svoj mandat, predsednikom FECC-a za Evropo in predsednikom FECC-a za Slovenijo.
- Članki, vezani na prince karnevala ali kurentovanje, iz lokalnega časopisa *Štajerski tednik* in občinskega glasila *Ptujčan* med leti 1999 in 2009.

8.1 Princ Gašper I. - prvi princ karnevala 2000

Prvi princ karnevala na Ptujtu je na dan Martinovega, 11. novembra leta 1999 postal Jože Gašperšič, gradbeni inženir, sodni cenilec in znan Ptujčan. Če velja rek

»Štrafela je kurente pripeljal na Ptuj«, potem ga lahko dopolnimo z »Jože Gašperšič pa v svet«, saj je po njegovi zaslugi postal kurentov lik, prisoten na tekmovanjih alpskih smučarjev, znan po svetu. S kurenti je obiskal štiri zimske olimpijade (Sarajevo 84, Calgary 88, Albertville 92, Lillehammer 94) in deset svetovnih alpskih smučarskih prvenstev. Na Zlati lisici v Mariboru sodeluje s kurenti že od leta 1983. Leta 1996 je bilo registrirano društvo *Ptujski kurent klub*. Njegovi člani so bili aktivni že desetletja prej v okviru *Smučarskega kluba Ptuj* ali pa samoiniciativno, ko so s prisotnostjo na raznih prireditvah promovirali kurenta in ptujski karneval. S tem je Jože Gašperšič združil dva hobija, smučanje in kurenta oziroma kurentovanje (Hernja Masten, 2010).

Branko Brumen je kot prvega princa povabil Jožeta Gašperšiča, ki je do tedaj že ogromno naredil za promocijo kurenta in Ptuja doma in po svetu. Tako je bila v čast 40. kurentovanja izpeljana ideja o uvedbi lika princa karnevala, ki »*bo v času pustnih prireditev »glavni« na Ptuj*« (Gozdnik, 2000a, 9). Kot pravi Jože Gašperšič, takrat te ideje sploh ni jemal resno, saj še do takrat v naši državi česa podobnega nismo imeli. Vseeno pa je dan pred Martinovim in imenovanjem v princa karnevala odšel v mariborsko gledališče, si tam izposodil obleko, ki jo je čez noč ob pomoči žene nekoliko preuredil. Na dan Martinovega, leta 2000, je prevzel funkcijo princa karnevala na Ptuj s prinčevskim imenom Princ Gašper I. To prinčevsko obleko je kasneje v času imenovanja nosil zaradi časovne stiske tudi drugi princ karnevala (intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009). Množici, ki je prišla gledat prvo inavguracijo princa karnevala, je nosilec ideje, Branko Brumen razložil pomen tega lika takole: »*To čast je /.../ sprejel Jože Gašperšič za vsa dosedanja prizadevanja in osebni prispevek pri organizaciji, izvedbi in promociji kurentovanja in kurenta v Sloveniji in tujini. Princ karnevala nosi posebno srednjeveško ali baročno opravo, je vodja protokola na osrednjih pustnih prireditvah, v imenu organizatorjev in mask na otvoritveni slovesnosti sprejme od župana oblast in ključ mesta oziroma Mestne hiše v času pustnih prireditev, podeljuje priznanja in nagrade ter opravlja druga dela, ki izvirajo iz njegove pristojnosti kot princa karnevala*« (Gozdnik, 1999, 24).

V času od Martinovanja do začetka kurentovanja si je uredil svoja prinčevska oblačila v kreaciji Barbare Plavec v ptujskih barvah (siva, rdeča, modra). Čez srajco s pisanimi rokavi in cinami iz obzidja ima moder telovnik. Njegov kostum dopolnjujejo kratka rdeča pelerina, čepica, modre ali rdeče nogavice in rdeči čevlji. Princa spremlja njegova garda, ki je oblečena v istih barvah, a drugačnih kreacijah (Hernja Masten, 2010). Zanimiv je nastanek garde, ki ga je poslej spremlja in je osnova vsakega princa. Princ Gašper I. namreč na dan njegovega imenovanja ni imel garde, ki bi ga varovala in spremljala. Ideja se je porodila, ker ga je še isto noč, ko se je edini maskirani vračal domov ob spremstvu sorodnikov, nekdo »napadel«. Ob sebi je potreboval še kakšno maskirano osebo, ki bo ga varovala. Tako je nastalo spremstvo mož v obliki garde. Gardisti so bili njegovi prijatelji in člani društva *Ptujskega kurent kluba* (intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009).

Slika 2: Princ Gašper I. s svojo gardo, 1999, (zasebna zbirka prvega princa karnevala Jožeta Gašperšiča).

Zastave in grba Princ Gašper I. v času svojega mandata ni imel, saj le-ta prideta v veljavo šele s tretjim in četrtim princem. Uredil si ju je deset let kasneje v čast 50. ptujskega kurentovanja. Blazoniranje za zastavo in grb mu je v ta namen pripravila in opisala Marija Hernja Masten. Grbovno polje je razdeljeno na štiri polja, ki jih razmejuje vijugasta linija kot ponazorilo haloških gričev. Vertikalna linija v obliki številke 1 pomeni prvega princa karnevala na Ptuju. Zgornji polji sta zlatorumene barve, spodnji pa rdeče. V poljih 1 in 4 sta inicialki GJ, priimka in imena princa Gašperja I., v polju 2 pa lev – znamenje, v katerem je rojen. Na polje 3 je narisana modri grozd kot simbol vinogradništva, s katerim se princ ukvarja že več kot štirideset let (Hernja Masten, 2010).

Imel je dve promocijski darili. Buteljko lastnega pridelka z geografskim poreklom iz Vorej v Halozah – vrhunsko vino – rulandec (sivi pinot) – in liker – Kurentov

napitek (ptujska viagra) – oboje pod znamko kurenta (nalepka z značilnim Miheličevim kurentom, ki ga je slikar dovolil uporabljati v ta namen)(Hernja Masten, 2010).

Enoletni mandat Princa Gašperja I. je najbolj zaznamoval čas Martinovanja leta 1999 in kurentovanja leta 2000. Takrat ljudje še niso vedeli, kam ga povabiti kot prvega karnevalskega princa izven časa njegove inavguracije in pusta. Izven tega je sodeloval samo pri odprtju Krekove banke na Ptuju in karnevalu v Mozirju ter Mariboru (intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009).

Kot sam pravi, je imel največje obveznosti v času kurentovanja, čeprav mu kot prvemu princu karnevala na Ptuju ni bilo lahko, ker ni bilo natančno izdelanega protokola in celotnega koncepta princa karnevala. Princ karnevala je: *»Namenjen za glavni pustni čas /.../ Bistven je tisti en teden ali enajst dni v času samega kurentovanja, takrat ko ima oblast«* (intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009). V tem času je sodeloval na treh velikih povorkah: otvoritveni, mednarodni in povorki kurentu podobnih likov na Ptuju. Na dan otvoritvene povorke in prevzema oblasti mestnega ključa iz rok župana Mestne občine Ptuj, Miroslava Lucija, je dobil v roko majhen ključ od drvarnice. Že v naslednjih dneh je dal izdelati velik ključ, ki mu ga je izdelal njegov protokolist Muzek, in ga podarili Mestni hiši, ko je konec pustnega časa predal princ oblast nazaj županu. Ta ključ od takrat naprej vsak princ karnevala simbolično prevzame od župana za pustni čas v imenu vseh mask (intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009). Po poročanju Ptujkega tednika (2000b; 2000c) je bila želja prvega princa, da bi s tem ključem odprl vrata ptujske kulturne dvorane, nekje v centru, s katero bi živelo celo mesto. Namenjena bi bila raznim prireditvam in bi lahko nadomestila tudi karnevalski šotor. Hkrati bi v času simboličnega prevzema oblasti župana, dal urediti dovolj parkirnih mest. Kot princ si je dal urediti tudi svoj pečat, ki ga je v šali želel uporabiti za pečatenje občinskih dokumentov zraven županovega podpisa, a mu tega niso dovolili, zato je ta pečat spretno uporabil za žig planincem in pohodnikom, ki imajo vsake štiri leta pohod po haloški planinski poti, kjer ima vikend hišo (intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009).

Pokrovitelj 40. kurentovanja je bilo Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem, zato si je tedanji minister Janko Razgoršek ogledal osrednjo prireditev kurentovanja – mednarodno povorko – in v ta namen podaril Princu Gašperju I. sliko kurentov za njegove zasluge v okviru promocije kurentovanja po svetu. Na mednarodni povorki je bil gost tudi predsednik FECC-a Henry van der Kroon, ki je ob tej priložnosti našemu prvemu karnevalskemu princu podelil medaljo FECC-a. Naj še omenimo, da so se na kurentovanju leta 2000 drugič po vrsti zbrale vse misice Slovenije, ki jih je zraven župana Miroslava Lucija, sprejel tudi Branko Brumen, minister Razgoršek in princ karnevala Gašper I (Goznik, 2000č).

Princ Gašper I. je od svojega mandata naprej sodeloval na vseh kurentovanjih, je predsednik *Sveta princev karnevala* in še naprej aktivno promovira kurenta doma in v tujini. Je član komisije za izbor novega princa karnevala, predvsem zaradi časti, ki jo ima, ker je bil imenovan prvi. Kot starosta princev je izdelal zemljevid ozemlja ptujskih princev in izdal promocijsko zgoščenko z naslovom *Saga o princih ptujskega karnevala*, ki je izšla leta 2009 v sodelovanju s *Svetom princev karnevala* in studiom »Rulči«. Po njegovem mnenju je pri razvoju koncepta kot uveljavljenega karnevalskega lika princa karnevala na Ptuju bil potreben čas, saj je sedaj, ko jih je v družini že deset, stvar drugačna in jasnejša, ker se ve, kje je njihovo mesto (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Jože Gašperšič, 2009).

8.2 Matevž Zoki II. - drugi princ karnevala 2001

Zvonko Križaj – Zoki je samostojni podjetnik in vrtnar iz Budine pri Ptuju. Pri Križajevih se je tradicija kurenta ohranila preko starega očeta, po katerem si je princ nadel prvo prinčevsko ime Matevž. Vsi ga poznajo pod njegovim vzdevkom Zoki, zato se njegovo celotno prinčevsko ime glasi Matevž Zoki II (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009).

Tradicija kurenta in njegovega poslanstva je prešla od starega očeta na očeta in nato nanj. Že kot deček je nestrpno pričakoval začetek kurentovanja in polnoč, ko je smel nadeti zvonce, in ob začetku pusta prvič pozvanjati kot kurent. Idejo je leta 2001, v času njegovega prinčevskega mandata, spremenil v prireditev Kurentov skok. Poleg kurentije, je Zvonko plesal pri folklornem društvu Anton Jože Štrafela Markovci polnih 15 let, kopje pa vihti še danes v okviru kopjaške skupine na raznih »gostüvajah« in prireditvah. Kot pokač si je v Mužlji na Pastirskih dnevih, z najglasnejšim pokom in 76 poki v minuti, pridobil laskav naziv »Naj pokač z velikim bičem«. Na domačiji je uredil lasten Kurentov muzej, v katerem ima razstavljenih sedem pustnih likov: kurent, rusa, kopjaš, piceki, vile, medved, ded, ki babo nosi in veliko zbirko kurentovih zvoncev. Njegovo življenje je povezano tudi s konji, saj je njegova kočija nepogrešljiva na večini velikih prireditvah (Hernja Masten, 2010).

Na podlagi pomoči pri organizaciji Martinovega in kurentovanja, največkrat s konji in kočijo, družinske tradicije lika kurenta, prostovoljne aktivnosti pri folklornem društvu Markovci in promocije kurenta, kurentovanja v vseh nekdanjih republikah bivše jugoslovanske države, je Zoki postal princ karnevala leta 2001. Pa čeprav ideje princa sprva ni povsem sprejel in razumel, saj kot pravi: »*Ko sem prvič videl Gašperja oblečenega v princa, sam si mislil, kaj je sedaj to grajski norček na Ptujju*« (intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009), mu je stvar postajala čedalje prijetnejša, dokler tudi sam ni sprejel funkcije princa karnevala. To funkcijo je sprejel kot nekaj veličastnega, kot največjo nagrado za osebo, ki je kurent in sodeluje pri organizaciji kurentovanja, pri čemer ga je podpiralo Folklorno društvo Markovci, sekcija kopjaši (intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009).

Zaradi stiske s časom je bil na inavguraciji oblečen v prvo prinčevsko obleko Gašperja I., do časa kurentovanja pa si je dal urediti svojo. Zasnovano je črpal iz filma Benhur, zaradi povezave s konji in želji po igranju vloge princa na belem konju kot karnevalskega princa. Princ je oblečen v pravljичno oblačilo srednjeveških princev. Nosi rumene hlače in visoke črne škornje. Črna tunika z zlatimi rokavi je prepasana s širokim usnjenim pasom. Na glavi ima čepico. Kot skupina ga spremljajo konjeniki-

gardisti, ki so v haljah barv mesta Ptuj (siva, bela, rdeča) ali kopjaši s svojim plesom v njihovih uniformah (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009).

Slika 3: Princ Matevž Zoki II. na konju, 2001, (zasebna zbirka drugega princa karnevala Zvonka Križaja).

Ker princ takrat še ni imel svojega grba in zastave, je to nadomeščala zastava njegove treking postaje²⁰ (intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009).

Prinčevo darilo je bila kopija starega družinskega kurentovega zvonca, na katerem je narisana veduta Ptuja in napis Princ Matevž Zoki, Ptuj –2001 (Hernja Masten, 2010).

Mandat Matevža Zokija II. se je začel 11. novembra 2000 na Martinovo v spremstvu 55 konjenikov njegove garde. Po svečani zaobljubi in predaji oblasti je Princ Gašper I.: *»Iz rok predsednika FECC za Slovenijo sprejel osebno darilo predsednika evropskega združenja karnevalski mest Henryja van der Kroona – častno kapo prvega princa karnevala v Sloveniji; novi princ Matevž Zoki pa je prejel prehodno kapo evropskega združenja karnevalskih mest«* (Goznik, 2000d, 8) in lento z napisom Princ karnevala 2001. Svojo prinčevsko obleko si je uredil do časa kurentovanja. Na dan po svečnici, (3. februar) leta 2001, je bil prvič izveden Kurentov skok v organizaciji aktualnega princa karnevala na njegovi domačiji. Nekaj dni kasneje mu je tedanji župan Mestne občine Ptuj, Miroslav Luci, dr., simbolno predal ključ mesta, v imenu mask, ki ga je dal izdelati Princ Gašper I., kjer je princa spremljalo 50 konjenikov iz Slovenije (intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009). Ob tem je princ na Mestnem trgu obljubil: *»Da bo oblast in mesto vrnil »neokrnjeno«, takšno, kot jo je sprejel. Zahvalil se je za zaupanje in dejal, da bo enajst norih pustnih dni pač treba preživeti«* (Goznik, 2001a, 6). Od otvoritvene povorke naprej je sodeloval na vseh prireditvah, povezanih s kurentovanjem in bil na čelu

²⁰ Treking postaja je postaje, kjer je možno pustiti in nahraniti 10 konjev in ljudi.

otvoritvene in mednarodne povorke. Na slednji se je kot prvi v povorki peljal z kvadrigo po vzoru Benhura²¹. Obiskal je tudi okoliške »fašenke«: Markovci, Lancova vas, Mozirje ... parlament v Ljubljani, in ob koncu pusta predal oblast županu občine. Predaja oblasti in čas kurentovanja je bilo zanj častno delo, ko je moral pokazati veliko dobre volje in voditi karnevale na Ptuju (intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009).

Po besedah drugega pinca karnevala, je potrebno pri razvoju delovanja princev karnevala zmeraj stremeti k novi stvari. Na podlagi tega je tudi nastala ideja o prvem Kurentovem skoku, ki poteka na domačiji princa karnevala v Budini, ko si kurenti prvič po svečnici nadenejo zvonce. Nesprejeta ideja je bila, da se lokacija prvega kurentovega skoka, prenaša s vsakim princem karnevala. Zato od vsega začetka poteka Prvi kurentov skok na domačiji drugega princa karnevala, Matevža Zokija II., ki že nekaj let pomeni tudi uradni začetek pustovanja na Ptujskem. Poleg vsakoletne organizacije Kurentovega skoka, pa Zvonko še vedno aktivno deluje oblečen v enega izmed tradicionalnih pustnih likov: medved, kopjaš, pokač ali kurent. Poslanstvo promocije kurenta in ptujskega karnevala s princem, nadaljuje z gostovanji na karnevalih v Srbiji (Pančevo, Vrnjačka Banja, Leskovac), Bolgariji (Pernik), Makedoniji (Strumica in Kavadarci) in Črni Gori (Budva, Kotor), zaradi česar se ga je prijel tudi vzdevek »princ Balkana« (intervjuvanec Zvonko Križaj, 2009).

8.3 Zlatko Don III. Podlehniški - tretji princ karnevala 2002

Zlatko Gajšek, voznik tovornjaka iz Podlehnik, je znan po udejstvovanju na kulturnem področju v Podlehniku (v nadaljevnju: KFD Podlehnik). Že vrsto let je predsednik Kulturno folklornega društva Podlehnik, ki v pustnem času predstavlja lik pokača, ruse, orača in haloškega (rogatega) koranta. Zlatka je omenjeno društvo predlagalo in kasneje, ko je bil izvoljen s strani komisije za izbor princa karnevala,

---

²¹ Ameriški film Benhur (Ben-Hur), režiserja Williama Wylerja nagrajen z 11 oskarji.

tudi podprlo v času njegovega prinčevanja. Bil je prvi princ, ki ni prihajal iz Ptuja (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

Kot princ karnevala si je sam nadel ime Zlatko Don III. Zlatko je njegovo lastno ime, Don je njegov vzdevek, trojka pa pomeni tretji princ karnevala in hkrati tretji sin (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

Obleko si je Zlatko ob pomoči žene, knjižničarke, sam poiskal v knjigah, skiciral in dal sešiti. Princ je oblečen v pravljичno oblačilo srednjeveških plemičev v času od 13. do 15. stoletja. Nosi modre hlače do kolen in rdeče nogavice. Obut je v čevlje s koničastim zaključkom. Rokavi belo-modre progaste srajce s stoječim ovratnikom gledajo izpod modrega brezrokavnika, ki je prepasan s črnim usnjenim pasom, na katerega je nameščeno srednjeveško bodalo. Kratka sivo-rdeča pelerina in baretka iste barve dopolnjujeta prinčev kostum (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009; Hernja Masten, 2010). Spremljajo ga štirje gardisti kot pokači, ki so v času kurentovanja bili odeti v pregrinjala kot gardisti in so se v hoji prelevili v pokače z bičem v roki (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

Zastava in grb znotraj nje sta bila izdelana naknadno. Zastava je zeleno-rumene barve in levo prečno razdeljena. V sredini je razdeljeno belo grbovno polje. V levi polovici sta stilizirana kurentova maska in plug, v desni pa vinska trta z grozdom. Na vrhu pernatega šlemnega okrasja je podlehniški gradič. Privzeta zastava z grbom predstavlja občino Podlehnik, od koder prihaja princ, z vsemi značilnostmi. (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009; Hernja Masten, 2010).

Slika 4: Zlatko Don III. z mestnim ključem v roki, 2002, (zasebna zbirka tretjega princa karnevala Zlatka Gajška).

Prinčevo darilo je bila steklenica s haloškimi žganjem, slivovka ali kačja slina, lahko tudi huda bomba, kakor radi rečejo močni slivovki ljudje iz Haloz. Kačjo slino so pili kurenti, ko so v pustnem času po vasi hodili od hiše do hiše, od koder je Zlatko prevzel idejo za darilo karnevalskega princa (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009). Na steklenici je narisana sliva, okoli katere se vije kača in verz, ki ga je napisal princ sam: *»Kačja slina je pijača fina, ni za žejo je zdravilo, zjutraj te prebudi, dan ti popestri, zvečer z njo lažje se zaspi«* (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

Zlatko Don III. je začel svoj mandat v popolni prinčevski obleki s spremstvom 11. novembra, z obljubo, da bo: *»V času svojega prinčevanja po najboljših močeh predstavljal kulturne in folklorne zanimivosti naših prednikov«*, kjer ni manjkala niti prinčeva malica, na katero je princ veličastno povabil vse obiskovalce Martinovanja na Ptuju (Goznik, 2001b, 19). Z obiskom Kurentovega skoka, in nekaj dni kasneje parlamenta v Ljubljani, je začel svoje poslanstvo v času kurentovanja in ga nadaljeval s prevzemom oblasti na otvoritveni povorki. V stilu pusta mu je tedanji župan ponudil, da lahko v mestu še kaj postori, sedaj, ko ima oblast, saj je dela še veliko. Zlatko Don III. je bil prepričan, da: *»Da bo mesto po končanem kurentovanju bogatejše še za eno lepo pustno doživetje, če drugega ne bo«* (Goznik, 2002a, 6), saj je čutil, da je princ karnevala povezan s pustom. A še pred koncem pustnega časa je princ nastopil na čelo mednarodne povorke, ta dan pozdravil vse navzoče na glavnem karnevalu in v karnevalski dvorani podelil nagrade za najlepše karnevalske skupine. Pravi, da se je v svojo vlogo princa vživel in jo z gardo odigral veličastno, tako kot se spodobi. Izven Ptuja je nastopal na pustnih prireditvah v Lancovi vasi, Hotinji vasi, na Vidmu pri Ptuju in na OŠ Žetale. Aprila se je udeležil karnevala v Lignanu in konec junija organiziral prinčev piknik v rekreacijskem centru Dravinja, za vse ki so mu pomagali v njegovem mandatu (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

Na vprašanje, kakšno funkcijo ali poslanstvo je imel takrat v času kurentovanja, je izjavil: *»Nobeno, tak ti bom povedo, nič. Tisti ključ so mi simbolno predali, govorilo se je o prevzemu ključa in mestne oblasti, no, saj kateri pa prevzame oblast uradno, nobeden. Niti enega gostovanja mi niso dali takrat. /.../ Ja, samo ključ so mi predali,*

pa so izginili spet. Nihče ni nič za mene naredil» (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009). Tudi principi karnevala z društvom *Sveta princev* po njegovih izjavah nimajo nobene funkcije v času kurentovanja. Pravi, da so kasneje organizatorji kurentovanja bolj pomagali in vse organizirali princem karnevala, njemu pa niso pomagali. Imel je občutek, da ga niso sprejeli, ker ne prihaja iz mesta Ptuj in so gledali nanj manjvredno, kot na Haložana v mestu (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

Enoletna funkcija princa je minljiva, ostaja ti samo naziv, pravi tretji princ karnevala. Zato je Zlatko, ki še zmeraj sodeluje v okviru kurentovanja, najprej korant, nato orač in pokač KFD-ja Podlehnik in šele nato princ karnevala (intervjuvanec Zlatko Gajšek, 2009).

8.4 Princ plemeniti Moschkon Rajh iz Lančjega dvora IV. - četrti princ karnevala 2003

Ivo je samostojni podjetnik in gostilničar iz Dražencev pri Ptujju. Deloval je kot aktivni član folklornega društva Lancova vas, v občini Hajdina. Dobil je časten naziv občinskega viničarja in kletarja. Vsako leto je tudi deloval med kurenti Lancova vas. S svojim prizadevanjem je povezal turistično tradicijo Hajdine in krst vina pri župnijski cerkvi Svetega Martina s Ptujem in okolico. Leta 2008 mu je Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti podelil Zlato jubilejno Maroltovo značko za dolgoletno delo pri obujanju in negovanju slovenskega ljudskega izročila, na kateri je podoba kurenta (Hernja Masten, 2010).

Ivo Rajh je s podporo Folklornega in korantovega društva iz Lancove vasi postal četrti princ ptujškega karnevala 2003. Pogoji so bili: *»Korant, član društva, aktiven, nekakšen občan, da si dober človek«* (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009). Kot prvi je na pobudo predsednika folklorne skupine Lancova vas, Janka Jerenka, za funkcijo princa poiskal zgodovinsko osebnost svojega kraja, ki ga kot princ predstavlja pod imenom Princ plemeniti Moschkon Rajh iz Lančjega dvora IV., po plemenitemu Simonu Mosconu, ki je bil zadnji lastnik Lancove vasi in Lančjega dvora v drugi

polovici 17. stoletja. Zgodovinsko raziskavo je naredila Marija Hernja Masten v Zgodovinskem arhivu Ptuj (Hernja Masten, 2010).

Oblečen je v oblačilo plemiča v modnem stilu druge polovice 17. stoletja, "Rhingrave". Obleka je iz rdečega žameta, ima široke hlače, bogato belo srajco z velikim ovratnikom in manšeti ter krajši suknjič. Kostum dopolnjuje pelerina. Na nogah ima bele nogavice, čevlji imajo peto ter veliko mašno, na glavi nosi širokokrajni klobuk s pavovim peresom. Kostum je zasnoval dr. Sergej Vrišer, sešili pa so ga v krojaški delavnici mariborskega gledališča (Hernja Masten, 2010). Po pripovedovanju je imel Ivo Rajh zraven sebe v mednarodni povorki tudi petletno hči, oblečeno: *»V isto kot sem bil jaz, celo je imela lasuljico. Jaz sem imel klobuk, ona kronico«* (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009). Princa in mlado »princesko« je ščitila garda v stilu princa, od katerih je prvi imel v roki prinčevo zastavo. Za Martinovo so imeli gardisti obleke, izposojene iz mariborskega gledališča, do pustnega časa pa že svoje (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009).

Slika 5: Princ plemeniti Moschkon Rajh iz Lančjega dvora s svojo malo princesko, 2003, (zasebna zbirka četrtega princa karnevala Ivota Rajha).

Zastava ima na belem polju stiliziran Moschkonov grb, ki je razdeljen na štiri polja s srčnim poljem v sredini. V poljih 1 in 4 sta v zlati barvi upodobljena leva, v 2. in 3. je rdeča muha. V srčnem polju je bil upodobljen lok s tulcem, in dve osmero kraki zvezdi (Hernja Masten 2010).

Za darilo je princ imel kipec rogatega koranta iz terakote, ki jo je princ sam poimenoval »Moškon«. Zraven je imel buteljko vina, rumeni muškat letnik 2002, lastne proizvodnje z nalepko slike princa (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Ivo Rajh, 2009).

Umestitev četrtega princa karnevala je bila 11. 11. 2002. Princ se je na Mestni trg pripeljal v spremstvu svoje garde. Svojo funkcijo je takrat prvič častno prisegel z desetimi prinčevski pravili, ki jih je v ta namen leta 2002 napisala Marija Hernja Masten. Veljajo od Martinovega do konca pustnih norčij, napisane so v naslednjih desetih točkah:

1. Razgllašamo, da je napočil čas svoboščin in Martinovih norčij ter pustnih priprav.

2. S temi pravili stopijo v posebno zaščito otroci, ki se bodo udeleževali tradicionalnih folklornih prireditev ter maškarade, saj bo samo preko njih le-ta živela tudi naprej.

3. Naj nam mestni svet in gospod mestni župan - zaradi zagotavljanja kontinuitete - dovolijo z mestom po mili volji razpolagati in ga spravljati na zabave, predstavljati v tujini in na sploh ga lomiti, kakor to počne mestni svet skozi vse leto.

4. Na Ptuj so od danes naprej pa vse do pepelnice v okoliških gradovih- dvorcih, gostilnah, veselicah, šotorih dobrodošli vsi, ki so dobre volje, ki jim je mar zabave in znajo ceniti dobro kuhinjo in naša odlična vina.

5. Od danes naprej ko bo mlado vino zastopalo barve našega dvorca in vsega Ptujkega naj se njegova vsebina ne meri v kozarcih temveč v ne-merjenih količinah, ki jih uživamo vsak po svojih zmogljivostih. Naši služabniki - taksisti so odgovorni, da nas utrujene vedno varno spravijo domov.

6. Princa smete povabiti k vsem veselim slovesnostim, ki se bodo dogajale v mestu in v okolici, da bo častno zastopal in predstavljal Ptuj kot karnevalsko mesto in vse pustne like in tako pomagal varovati in širiti etnografsko in kulturno dediščino Slovenije.

7. Ko bo nastopil čas »prvega korantovega skoka« pa se bo princ držal posebnih pravil, ki veljajo v mesecu norcev, noric, šaljivk in šaljivcev, in vseh pustnih likov

in ljudi, ki se znajo veseliti in biti dobre volje.

8. Vse prepirijivce, zdraharje, konkuretne in druge nergače, ki bi se pri zabavah grdo držali in kvarili vzdušje ter ne razumejo šale, bomo prisilili, da bodo morali obiskati prav vse zabave, popivati vse noči in sodelovati pri vseh traparijah, dokler se jim ne priljubijo.

9. Kdor se ne bo držal gornjih pravil, še posebej drugega odstavka 4. člena, ga bodo doletele vse prej omenjene kazni.

10. S tem bomo podpisali pravila, ki jih hrani naš milostljivi princ, ki ta čas predstavlja to mesto Ptuj in vsa druga mesta in kraje od blizu in daleč.

Ta pravila so ob inavguraciji podpisali: tretji princ karnevala 2002, Zlatko Don III., župan Mestne občine Ptuj, Miroslav Luci, in četrti princ karnevala 2003, Plemeniti Moschkon – Rajh iz Lančjega dvora. Ker pravila niso bila napisana na posebnem listu, kjer bi bil tudi prostor za podpise kot govori 10. točka, so se akterji podpisali kar na list govora novega princa karnevala (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009).

Plemeniti Moschkon Rajh je čas kurentovnja kot princ karnevala vzel zelo častno in odgovorno. Najprej je obiskal takrat že nekoliko ustaljen Korantov skok in po nekaj dnevih od novega župana Metne občine Ptuj, dr. Štefana Čelana, na otvoritveni povorki simbolno prevzel mestni ključ in oblast. Od takrat dalje je bila njegova funkcija, da vsak večer, do konca pustovanja pozdravi vse goste v karnevalski dvorani. Kot princ je sebi, a še bolj naslednjim princem, na raznih prireditvah v karnevalski dvorani izbral tudi posebno mesto s prinčevsko mizo, saj si je dejansko moral sam plačati pogostitev zase in za spremstvo, kar se pri kasnejših princih ne ponovi več. *»Dejansko takrat, ko sem bil jaz, je bilo mnogo stvari, katere niso imele svojega poudarka in svoje slike /.../ Ampak napake smo odpravili z dobro voljo in prijateljstvom.«* (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009). Glavno vlogo je imel pri mednarodni povorki na Ptuj, sprejemu gostov in podelitvi nagrad za karnevalske skupine. Posebej je namenil pozornost okolici Ptuja, folklornim prireditvam in »fašenkih« v

Lancovi vasi, Cirkulanah, Dornavi in Vidmu, zato se v tujini v času svojega mandata sploh ni predstavljal. (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009)

Ivo Rajh še zmeraj nadaljuje svoje poslanstvo pri promociji rogatega koranta in ptujskega karnevala s sodelovanjem občin Hajdina in Ptuj, vsakoletnega martinovanja, gostovanj in sodelovanja v Svetu princev karnevala. Leta 2006 je poimenoval svoj novi gostinski lokal v *Picerija Moškon* kot spomin na funkcijo in ime Plemenitega Moschkona – Rajha iz Lančjega dvora. Na otvoritev so bili povabljeni vsi dotedanji principi. Sam se je oblekel v svojo prinčevsko obleko, ob njem pa je stala tudi hči v podobi »princeske«. Otvoritveni trak so prerezali princ kot lastnik lokala, tedanji minister Podobnik in aktualni princ karnevala 2006, Marko Klinc, ki je ob tej priložnosti Rajhu podelil svojo prinčevsko darilo, ki ta lokal krasi še vedno (intervjuvanec Ivo Rajh, 2009).

8.5 Cajnko Friderik V. - peti princ karnevala 2004

Branko Cajnko je trgovec iz Ptuja, znan in uveljavljen član društva Koranti Poetovia Ptuj. Zaradi svojega aktivnega delovanja na področju promocije kurentovanja je bil ob 20. letnici društva imenovan za princa karnevala za leto 2004, čeprav je o tej funkciji razmišljal že prej. Ime – Cajnko Friderik V. –, obleko in grb, si je izbral iz zgodovine Velike Nedelje, svojega rojstnega kraja, sedaj pa živi na Ptuju. Pri tem sta mu pomagali Marija Hernja Masten in njegova žena. Protokolarnе zadeve mu je urejal njegov kancelar in gardist Jani Križanič iz društva *Društvo korantov Poetovio Ptuj* (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009; Hernja Masten, 2010).

Osebnost, ki jo princ predstavlja, je gospod Friderik III. Ptujski (1180–1220). Ta je nemškemu viteškemu redu (križniki) v začetku 13. stoletja podaril ozemlje pri Veliki Nedelji. Po tej osebnosti nosi princ ime Friderik, Cajnko je osebni priimek princa in številka pet pomeni zaporedno številko (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009; Hernja Masten, 2010).

V Veliki Nedelji so vitezi križniki ustanovili komendo, postavili cerkev sv. Trojice in kmalu zatem še »hospital« ter do konca srednjega veka širili svojo posest v ormoške gorice in po Ptujskem polju. Zato je princ oblečen v oblačilo, ki so ga nosili vitezi nemškega viteškega reda konec 18. stoletja. Nosi črne hlače do kolen in rdeče nogavice, obut pa je v črne čevlje. Izpod suknjiča, ki ima na prsih bel križ, gleda ovratnik bele srajce. Bela pelerina ima na strani šapast križ, znak nemškega viteškega reda. Princ nosi na glavi prinčevo kapo, ki jo je dobil v dar ob imenovanju (Hernja Masten, 2010). Na ta način je povezal Veliko Nedeljo s Friderikom III. Ptujskim in križniki. Zraven ima gardo, ki je prav tako oblečena v stilu križnikov črno bele kombinacije in haljami iz 18. stoletja. Na mednarodni povorki sta se v kočiji zraven princa peljala tudi sin Aljaž in hči Lavra, oblečena kot »mali princ« in »princeska« (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009).

Slika 6: Princ Cajnko Friderik V. s svojo gardo, 2004, (zasebna zbirka petega princa karnevala Branka Cajnka).

Zastava ima na belem polju grbovno polje, v katerem je šapast križ nemškega viteškega reda, lastnika komende Velika Nedelja (Hernja Masten, 2010).

Prinčevo darilo je korantova kapa, na steklo narejen relief kurenta v glini s prinčevim imenom, saj si je zadal, da bo v času njegovega mandata njegov zaščitni znak korantova kapa. Zraven je imel buteljko muškata z nalepko imena Cajnka Friderika V (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009; Hernja Masten, 2010).

Branko Cajnko je poskušal odigrati vlogo princa v stilu princev iz 18. stoletja s pridihom sedanjosti. Ob prevzemu oblasti na Martinovo je podpisal listini s prinčevskimi pravili, nato pa povabil vse dosedanje prince, župana in občane na prinčevsko pojedino z golažem v Prešernovo ulico pred Sima bar. Prvič smo priča naslovni strani Štajerskega tednika s fotografijo princev in župana na prinčevi

pojedini. Kot pravi Cajnko Friderik V. bo svojo vlogo kot princ: »Opravljal dosledno in odgovorno, v korist Ptuja in Ptujčanov« (Goznik, 2003, 19) in bo: »S ponosom in doslednostjo predstavljal Ptuj in okolico ter bogato etnografsko dediščino« (Bojnec, 2003, 21). Od pojedine naprej Sima bar postane v času Martinovanja in kurentovanja Prinčeva Trnjava, ker so *Koranti Poetovia Ptuj* tukaj imeli že prej svojo »bazo«. Na fasado izobesijo zastavo, kjer na veliko piše Prinčeva Trnjava, Cajnko Friderik V. Po izvolitvi na dan Martinovega vsako leto povabijo novo izvoljenega pinca v lokal na pijačo in prigrizek, včasih ima tukaj srečanje tudi *Svet princev karnevala*. Lokal ima v čast princev karnevala urejeno vitrino s slikami princev in njihovimi pokloni (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009).

Kot kurent daje Cajnko prednost in večji poudarek na čas kurentovanja, ki ga kot princ s spremstvom začne z udeležbo na Korantovem skoku, kjer pove, da v času svoje oblasti pričakuje: »Da bodo Ptujčani in okoličani njegovo vabili za aktivno udeležbo v pustnih prireditvah vzeli resno, da bo letošnji pust najboljši doslej po številu udeležencev in kvalitetnih maskah« (Goznik, 2004a, 32). Oblast je nato prevzel od župana na otvoritveni povorki, a še pred tem je vabilo na kurentovanje odnesel tudi v Državni zbor Republike Slovenije, kjer ga je sprejel predsednik Borut Pahor. V času pustne oblasti je sodeloval na pustnih prireditvah povezanih s kurentovanjem, nastopi v šotoru in sprejemu gostov v Mestni občini Ptuj (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009). Kot novi oblastnik je Cajnko Friderik V. zapovedal veseljačenje, pohode po gostilnah in veliko porabo krofov, saj se bodo v nasprotnem primeru zvišali davki (Goznik, 2004b). Na mednarodni povorki je z županom sprejel pokrovitelja karnevala 2004, predsednika Vlade Republike Slovenije Antona Ropa, nato vodil povorko, kjer so ga spremljali gardisti ter »mali princ« in »princesa«, ki sta otrokom delila bonbone. Po končani povorki je v šotoru podeljeval nagrade in čez dva dni predal oblast nazaj županu, dr. Štefanu Čelanu. V Ptujski okolici je princ z gardo sodeloval na pustnih prireditvah v Vidmu, Lancovi vasi in Markovcih. Princa ptujskega karnevala je predstavljal tudi v Metliki, Novem Mestu, Mirni Peči, Podkumu, Zagorju, v Ljubljani in na karnevalu v Vrnjački Banji (Srbija). Izven kurentovanja je bil kot princ povabljen na obletnico Ansambla bratov

Gašperič in v Rogaško Slatino na srečanje slovenskih izseljencev iz Švedske, ki jim je podaril tudi svojo prinčevsko darilo (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009).

Peti princ karnevala 2004, Branko Cajnko, še zmeraj aktivno sodeluje pri kurentovanju kot predsednik *Korantov Poetivna Ptuj* in član *Sveta princev karnevala*. Zase pravi, da je bil princ z največjo voljo in ponosom, saj večje časti kot je princ karnevala, če si korant in sodeluješ pri kurentovanju, ne moreš dobiti (intervjuvanec Branko Cajnko, 2009).

8.6 Plemeniti Holeneški VI. - šesti princ karnevala 2005

Marjan Cajnko prihaja iz Rogoznice in je zaposlen v Talumu Kidričevo. Je aktiven in dolgoleten član, pa tudi predsednik *Kulturnega društva Rogoznica*, v sklopu katerega deluje že 25 let njihovo korantovo društvo. *Koranti Rogoznica* kot ena izmed največjih kurentovih skupin in promotorjev kurentovanja na Ptuj. Ti so ga finančno in moralno podpri, da je postal princ karnevala 2005. Obleko, gardo, grb in osnutke govorov mu je uredila Marija Hernja Masten (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Marjan Cajnko, 2009).

Princ nosi ime Plemeniti Holeneški VI., po srednjeveških plemičih, lastnikih primestnega dvorca Purgstal na Rogoznici. Leta 1477 je prvi znani lastnik Friderik von Rat dobil od salzburškega nadškofa v fevd rogozniški dvor in dve kmetiji. Na posesti je bil mlin, ki ga je imel mlinar Matej. Za Ratom je dvorec podedoval Reinprecht Holeneški. Gospodje Holeneški, ki so imeli večino posesti v Avstriji, so bili lastniki številnih posesti tudi na slovenskem Štajerskem, na primer gosposčine Hrastovec. Andrej Holeneški, ki je močno povečal posesti, je dobil tudi rogozniški dvor, ki ga je dobro utrdil. Nato se je rodbina Holeneških zapletla v dedni spor s Herbersteini, ker je v dediščino spadal tudi rogozniški dvor, so ga izgubili (Hernja Masten, 2010).

Princ je oblečen v oblačilo plemiča po modi druge polovice 15. stoletja. Kostum je oranžno črne barve s haljo, na glavi ima črno čepico in je obut v visoke črne škornje. V prinčevem spremstvu so vojaki (garda) in njegov najpomembnejši podložnik mlinar Matej. Vlogo mlinarja in hkrati kancelarja je imel Branko Cajnko, ustanovni član *Korantov Rogoznica* (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Marjan Cajnko, 2009).

Slika 7: Vsi principi karnevala od prvega do sedmega v svojih upravah, 2006, (zasebna zbirka četrtega princa karnevala Ivota Rajha).

Na zastavi je grb, ki je razdeljen na štiri polja, v sredini katerih je še srčno polje. V rumeno zlatih poljih 1 in 4 je upodobljena čaplja, polji 2 in 3 pa imata na srebrnem polju prečne kare. V srčnem polju je upodobljena cedilka (Hernja Masten, 2010).

Darilo princa je namizna zastavica z grbom Holeneških in pečat, odtisnjen v dasmaso z grbom šestega princa ptujskega karnevala. Ker je bila glavna osebnost zraven princa tudi mlinar Matej, so povsod, kjer so se predstavljali, imeli slanike, kot znak domačih dobrot, ki so jih ponujali ljudem (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Marjan Cajnko, 2009).

Mandat Plemenitega Holeneškega VI. se je začel z njegovo inavguracijo 11. novembra 2004, ki je bila zanj nepozabna. Nadaljeval se je naslednje leto z začetkom kurentovanja in udeležba na Kurentovem skoku po svečnici. Nakar mu župan Mestne občine Ptuj, dr. Štefan Čelan na otvoritveni povorki predal oblast nad mestom za norčavih 11 dni, ko je princ razglasil: »*Da se na Ptujju pričenja čas svoboščin in pustnih norčij*« (Goznik, 2005a, 21), ko naj se ljudstvo veseli in pozabi na skrbi. V tem času, zanj najpomembnejšim kot princu karnevala, je obiskal karnevalske prireditve, na katere je bil povabljen. Prestavljal je Ptuj in kurentovanje ter vabil turiste na ogled 45. mednarodne povorke. Na vprašanje, kakšno funkcijo je imel v kurentovanju, je odgovoril: »*V kurentovanju je to, da si na čelu te povorke in si seveda zraven koranta osrednji lik kurentovanja*« (intervjuvanec Marjan Cajnko,

2009). V kurentovanju je bil prvi v vrsti na povorkah, vsak večer v šotoru, delil darila in sprejemal goste. Najbolj mu je ostal v spominu sprejem predsednika FECC-ja, Henrya van der Kroona na Mestni občini Ptuj, sam pravi: *»Takrat res dobiš tam mesto, ki vidiš, da ti pripada kot princu, vidiš, da si počaščen in da ni to kar tako«* (intervjuvanec Marjan Cajnko, 2009). Poleg obveznosti na Ptujju pred vrnitvijo mestne oblasti je obiskal tudi povorko v Dornavi, Naklem, Kranju in Radovljici (intervjuvanec Marjan Cajnko, 2009).

Društvo Cesarsko–kraljevi Ptuj ga je kot prvega princa v vlogi Plemenitega Holeneškega VI., v času njegovega mandata, povabilo na njihove Ptujске grajske igre, ki se tradicionalno odvijajo v septembru (intervjuvanec Marjan Cajnko, 2009). Povabljen je bil tudi na mestno trgatov na grajskem griču, kjer je kot tedanji princ karnevala utrgal svoj grozd potomke najstarejše trte v Sloveniji. Plemeniti Holeneški VI. je bil tukaj v funkciji spremljevalca župana, dr. Štefana Čelana, prav tako kot vinska kraljica Maja Cigoj (Goznik, 2005b).

Bil je prvi princ karnevala, ki je v svojem mandatu, izven časa kurentovanja, obiskal tujino, Graz v Avstriji in Strumiški karneval v Makedoniji. Strumiški karneval so pod vodstvo predsednika FECC-a Slovenije v okviru mednarodne izmenjave karnevalskih in pustnih skupin v FECC-u obiskali vsi dotedanji principi in aktualni Plemeniti Holeneški VI.: *»S predstavniki njihovih skupin, v katerih so nastopali kurenti iz skupine Poetovia, Rogoznica, Ptujski kurent in Lancova vas, pokači iz Podlehnik in medvedi s pobiračem«* (Brumen, 2005, 16).

8.7 Klinc Hauptman Spuhljanski VII., poveljnik streškega dvorca - sedmi princ karnevala 2006

Marko Klinc je samostojni obrtnik, znan tapetniški mojster iz Spuhlje. Spretnost izdelovanja korantij je iz Markovcev v Spuhljo prinesel sedlarski in tapetniški mojster Marko Klinc starejši, ki je bil kurent od druge svetovne vojne. Udeležil se je prvega karnevala leta 1960 in enega od gostovanj v Opatiji, s katerimi je kurent

postal znan po vsej Jugoslaviji. Marko Klinc starejši je tradicijo izdelovanja korantij prenesel na vse tri sinove: Branka, Vlada in Marka. Da bo tradicija živela tudi naprej, je oče Marko (princ) v skrivnost izdelave kurentovega oblačila že vpeljal sina Primoža (Hernja Masten, 2010).

Za princa je bil izbran, ker je mnogo let aktivno sodeloval pri *Folklornem društvu Markovci*, kurentih iz Spuhlje, godbi na pihala občine Markovci in številnih drugih društvih. Marko Klinc sodi tudi med redke ohranjevalce in izdelovalce kurentij. (Hernja Masten, 2010).

Osebnost, ki jo princ predstavlja, je poveljnik strelskega dvorca v Spuhlji, s prinčevskim imenom, Klinc Hauptman Spuhljanski VII. Zaradi bližine meje z Ogrsko in nasilnih ter roparskih napadov Madžarov, je imel salzburški nadškof v svojih mejnih vaseh več strelskih dvorcev, po katerih še danes imenujejo vasi (npr. Strejaci in Strelci, ki so morali braniti deželo, v zameno pa so bili osvobojeni dajatev). V Spuhlji gre za star dvorec, ki mu lahko sledimo od 1320. leta naprej, ko ga je imel v lasti Fricel iz Spuhlje. Leta 1542 je dvorec opustel. Jurij Zäckeli je dvorec *Pichlhof* prodal svojemu gorskemu mojstru Francu Gregoriču (Hernja Masten, 2010).

Princ ima bogatejšo obleko kot njegovi vojaki. Nosi žametni suknjič, ki je narezan na trakove in podložen z blagom druge barve. Bogato nabrani rokavi so, kakor hlače, iz rdečega žameta. Obut je v visoke škornje, za pasom ima tanek poveljniški meč in na glavi klobuk (Hernja Masten, 2010). Njegovi vojaki (garda) so oblečeni v isti stil, predstavljajo vojake strelskega dvora in imajo v rokah helebarde. Kot gardistka sem tudi sama oblečena v stil vojakov, le da imam namesto hlač krilo. V rokah nosim glavno prinčevo darilo helebardo in lesen zaboj, v katerem imam vedno majhna prinčeva darila: robce za kurente, steklenico z domačim žganjem, broške s fotografijo princa in bombone za otroke. Zraven garde so del princa tudi skupina vaščanov, ki je oblečena v podložnike. Sami so si naredili ime Hauptmanovi tlačani ali Tlačani iz Spuhlje. Organizacijske stvari mu ureja protokolist Igor Vidovič, član *Korantov Spuhlja*.

Zastava je podolžno razdeljena na rumeno in modro stran, ki ju ločuje vijuga. Rumena stran simbolizira rodovitno žitno polje, modra pa reko Dravo. V rumenem polju je prinčev grb, ki ima v zlatem trikotnem ščitku modro perutnico. Grb krasi zlato-črn vojaški šlemni okras z dvema perutnicama. V modrem delu zastave je demonska maska koranta (Hernja Masten, 2010).

Kot vojak je princ za darilo izbral pomanjšano helebardo, ki jo nosijo njegovi vojaki v leseno steklenem ohišju z žametno podlago. Kurentov robček in broško, z natisnjeno podobo princa in ročno pleteno stekleničko z domačim žganjem, na katero je pritrjen prinčev pečat iz dasmase s perutnico iz zastave.

Na dan sv. Martina, 11. novembra 2005, je bil Marko inavguriran v princa karnevala 2006. Imenovanje v princa sprejme kot veliko čast v delu tradicije karnevalskega dogajanja ter protokola. Prinčevska pravila je zaprisegel, podpisal in jih pečatil z zlatim prstanom in voskom. Prstan, na katerem je prinčev simbol perutnica, si je dal izdelati v ta namen po naročilu. Po končani slovesnosti je: »*Med obiskovalce razdelil 400 brezplačnih porcij golaža ali bograča*« (Goznik, 2005c, 11). Vse dotedanje prince, sorodnike in prijatelje ter člane Društva Korant Spuhlja, pa je povabil na prinčevsko pojedino v Strelnski dvor v Spuhlji (Gasilska dvorana Spuhlja). Isti dan se je kot novi princ in gost udeležil ustoličenja Svetlane Širec, prve vinske kraljice Ptuj. V začetku leta 2006 je bil povabljen kot princ karnevala s spremstvom na srečanje 20. obletnice in predstavitve profesionalne ekipe Kontinental Team – Kolesarskega kluba Perutnine Ptuj.

Po svečnici se princ Klinc Hauptman Spuhljanski udeleži Kurentovega skoka, s katerim se začne najbolj pomembno obdobje zanj v vlogi princa. Spremstvo mu delajo gardisti in vaščani z baklami. Nekaj dni za tem odnese v parlament poslanico župana in vabilo na kurentovanje. Na otvoritveni povorki prejme od župana, Štefana Čelana ključ kot simbol predaje mestne oblasti. Po poročanju Štajerskega tednika so predajo: »*Opravili kar na balkonu Mestne hiše »ker oblast že od nekdaj gleda na rajo iz viška*« /.../ *Na Mestni hiši tako od sobote plapolata še dve zastavi, prinčevska*

in zastava Združenja evropskih karnevalskih mest (Goznik, 2006a, 4). Prvič ga spremljajo na otvoritveni povorki sovaščani kot Hauptmanovi tlačani. Tudi tlačani imajo svojo vojsko, topničarje, ki so iz topa streljali konfete, kot znak nove oblasti, katere je princ sam pripeljal iz Belgije (Osterman Renault, 2006). Od tega dne naprej princ vsak dan do konca kurentovanja v večernih urah pozdravi goste v karnevalski dvorani. Na pustno soboto, dan pred mednarodno karnevalsko povorko, imamo na Ptujju prvič samostojno otroško povorko, katere se udeleži tudi princ karnevala, ki v enem od svojih govorov pravi: »V kurentovanje bomo letos vključili čim več otrok, zato smo se povezali s ptujskimi osnovnimi šolami in vrtci, ki so se prijazno odzvali in tako bo letos prvič v programu otroški pustni sprevod« (Klinc, 2006, 4). Prizadeva si, da bi proglasili dan svetega Pusta za praznik Mestne občine Ptuj in da bi člani Državnega zbora Slovenije razmislili o tem, da proglasijo pust za državni praznik iskrenih domislic in sprostitev tradicij, s prostim dnevom za zaposlene in šolarje na Ptujju (Klinc, 2006). Na mednarodni povorki sprejme goste na Mestni občini Ptuj in nato na čelo povorke jaha na konju ob spremstvu njegove vojske in tlačanov. Dan pred koncem pusta, obišče Ptuj tedanji predsednik Republike Slovenije, dr. Janez Drnovšek. Pred velikimi grajski vrati sta ga pričakala: »Princ karnevala Hauptman Klinc Spuhljanski s svojo častno gardo in direktor Pokrajinskega muzeja Ptuj Aleš Arih, pridružila pa se jima je tudi skupina ptujskih kurentov, med katerimi se je pred predsednikom odkril župan mestne občine Ptuj, dr. Štefan Čelan« (Goznik, 2006b, 4). Prinčeva vojska je predsednika tako navdušila, da je v šali obljubil: »Da jo bo naprosil, če jo bo kdaj potreboval« (Voglar, 2006, 12). Kot princ karnevala predstavlja Ptuj in kurentovnje v oddaji Petkova noč na NET TV in oddaji Na zdravje na SLO 1. Še pred koncem svoje pustne oblasti, sedmi princ obišče »fašenke« na Vidmu, v Cirkovcah, Markovcih, Bukovcih in Stojncih, in nato na pustni torek, na dan pokopa pusta, vrne oblast nazaj županu.

Slika 8: Sedmi princ karnevala Klinc Hauptman Spuhljanski kot protokolarni vodja sprejme predsednika države Janeza Drnovška na ptujskem gradu, 2006, (zasebna zbirka sedmega princa karnevala Marka Klinca).

Princ po kurentovanju v mesecu marcu sodeluje na karnevalu v belgijskem mestu Arlon, kjer že od samih začetkov vsako leto imenujejo princa karnevala. Spremljajo ga kopjaši iz Markovcev (Cafuta, 2006). Še isto leto obišče makedonsko mesto Strumica. V Novem Vinodolskem, v spremstvu garde, tlačanov, predsednika FECC-a Slovenije in vseh dosedanjih princev karnevala, predstavlja Ptuj kot gostiteljico FECC-a Dies Natalis 2007, s sloganom »Odkrijte Ptuj – mesto kurenta in stoterih obrazov – in Slovenijo«. V poletnih mesecih v Ebendorfu (Avstrija) predstavlja turizem mesta Ptuj, njegovo kulinariko, zgodovino in pustno tradicijo. V aprilu se udeleži srednjeveške Jurijeve tržnice, septembru Ptujskih grajskih iger in v oktobru mestne trgatve. Na srednjeveški tržnici in na grajskih igrah ga spremljajo njegovi podložniki ali *Tlačani iz Spuhlje*.

Slika 9: Sedmi princ karnevala, Klinc Hauptman Spuhljanski s svojo gardo in Tlačani iz Spuhlje, 2006, (zasebna zbirka sedmega princa karnevala Marka Klinca).

8.8 Slavko plemeniti Kacherl, deželni proviantni mojster - osmi princ karnevala 2007

Slavko Kolar iz Ptuja je zaposlen pri slovenski policiji in je član *Kurentovega etnografskega društva Ježevka*. Družinsko društvo Ježevka, v katerem aktivno sodelujejo družine, se posveča kurentovanju in pustnim likom. Slavo Kolar velja za soustanovitelja društva (Hernja Masten, 2010).

Osebnost, ki jo princ predstavlja, je Žiga Ivan Kacherl, deželni proviantni mojster, ki je imel dvorec »Kaherlov dvor«, nekje med Rabelčjo vasjo in Grajeno na Ptujju. Do 16. stoletja sta bila dvorec in posest last gospodov Lambergov iz Majšperka, nato ju je kupil bogati upravitelj ptujskega gradu, Ivan Pauman. Dvorec je dobila za doto hčerka Magdalena, upravljal ga je mož Kacherl. Kacherl je izhajal iz bogate rodbine

in je opravljal pomembno službo deželnega proviantnega mojstra, ki je umrl 1633. Njegova naloga je bila, da je oskrboval deželo z živežem in orožjem, še posebej Vojno krajino (1538). Vdova Magdalena je zašla v dolgove, zato je posest in dvor 1658 prodala ptujskim dominikancem. Desetino posesti je imel ptujski mestni župnik. Ker je dominikanci niso 30 let plačali, so tožbo z župnikom izgubili. Kljub izgubljeni pravdi, so dominikanci dvorec prezidali in v njem uredili lepo hišno kapelo. Po ukinitvi dominikanskega samostana, leta 1786, je posest bila podržavljena, nato pa o njej v virih ni več sledi (Hernja Masten, 2010).

Kaherl je oblečen v bogato oblačilo plemiča 17. stoletja. Nosi krajše hlače, telovnik in kratko ogrinjalo. Spremlja ga njegova žena Milka in sin Tomi, kot »mali princ«, ki sta prav tako oblečena v modo 17. stoletja. Ob sebi ima tudi gardo v stilu princa s helebardami v rokah (intervjuvanec Slavko Kolar, 2009; Hernja Masten, 2010).

Slika 10: Sajenje lip pri osmem princu karnevala, Slavku plemenitem Kacherlu (na desni strani je osmi princ z ženo in sinom), 2008, (zasebna zbirka osmega princa karnevala Slavka Kolarja).

Grbovno polje je razdeljeno na štiri polja. Barve Kacherlov so bile modra - rdeča-srebrna. V poljih 1 in 4, ki sta modra, je srebrn celo postavni stoječi lev, ki kaže na vojaško in gospodarsko moč. V poljih 2 in 3, ki sta rdeči, je srebrna vaza z rožami, ki govori o tem, da so člani rodbine omikani in naklonjeni umetnosti. Rdeča barva ponazarja energijo in moč, modra svobodo (nebo in vodo), zvestobo, znanje, mir in simpatijo. Srebrna ali bela jih kaže kot poštene, vdane ter tihe ljudi (Hernja Masten, 2010).

Prinčevo darilo je vino s pečatom glinenega grba, pivski vrč z grbom in izvezen ter okvirjen Kacherlov grb (intervjuvanec Slavko Kolar, 2009; Hernja Masten, 2010).

Mandat osmega princa karnevala se je pričel 11. novembra 2006, ko se je predstavil on in njegova garda. Nadaljuje se s kurentovanjem, zaradi katerega so po Slavkovem mnenju principi tudi ustoličeni, da enajst dni simbolno prevzamejo oblast v mestu in zamenjajo župana. Z njim od takrat naprej nastopata oblečena v stilu princa tudi njegova žena in sin. Poslanstvo princa v pustnem času se je začelo s Kurentovim skokom, obiskom parlamenta, povabilom na ptujsko kurentovanje in nadaljevalo z otvoritveno, mednarodno in otroško povorko. Obiskal je dogajanje v karnevalskem šotoru in »fašenka« v Dornavi in Lancovi vasi. Na pustni torek je z mestne hiše snel svojo zastavo in vrnil oblast podžupanu, saj se je župan s kurenti društva Kurent Center nahajal na Kitajskem. Po kurentovanju princ gostuje v Budvi in na 17. konvencija FECC-a v Tunisu. Od 5.-7. 10. 2007 se z vsemi principi udeleži rojstno dnevnega praznovanja FECC-a »Dies natalis« na Ptuju in tudi mestne trgatve. Ves čas so mu ob strani stali prejšnji principi, družina, koranti njegovega društva in njegova protokolista Andreja Črešnjevec, ki mu je pomagala pri govorih in protokolih (intervjuvanec Slavko Kolar, 2009).

V času kurentovanja si je Slavko zadal, da bi otrokom ptujskega območja uredil vsakoletne zimske počitnice v času enajst dnevnega pustnega dogajanja, in ne teden prej ali teden kasneje. Željo je poskušal z dopisom urediti tudi preko tedanjega ministra za šolstvo, a uspeha ni bilo, ker je šolski sistem povezan z voznimi redi avtobusov in vlakov ter letnim učnim načrtom šol. V svojem mandatu je imel še eno željo, da se ustanovi društvo, kjer bodo združeni vsi principi. V času mandata naslednjega princa karnevala so to stvar tudi realizirali, ko nastane društvo *Sveta Princev karnevala* (intervjuvanec Slavko Kolar, 2009).

V času prinčevanja ima Slavko Kolar svoj Kacherlov dvorec za sestanke in pogostitve na turistični kmetiji Lacko v Drstelji. Po svojem mandatu v decembru 2007 se je kot princ udeležil trgatve pri Lacku v Drstelji, kjer so pobrali grozdje 300. trsov laškega rizlinga, iz katerega so pridelali vino jagodni izbor in pozna trgatev. Predikatno vino so imenovali slastno Kacherlovo vino. Lacko in Kolar sta vino skupaj financirala in uredila tako, da ga tudi skupaj uporabljata za darila prijateljem (Ozmeč, 2007; intervjuvanec Slavko Kolar, 2009)

8.9 Princ Miran Urih, majer Cirkovski IX. - deveti princ karnevala 2008

Miran Urih, podjetnik iz Cirkovc, opravlja finančne in računovodske storitve. Ima tudi svoj glasbeni ansambel *Pepi krulet*. Kot znan kulturnik, član *Prosvetnega društva Cirkovce* in redni glasbeni spremljevalec folklorne sekcije ter ploharjev, se trudi za ohranjanje tradicije že več kot 30 let. Sem sodi tudi ohranjanje pustnih običajev in šeg na Dravskem polju. Po teh zaslugah na področju kulture svojega kraja, je bil Miran Urih izbran za devetega princa karnevala, pod imenom Miran Urih, majer Cirkovski IX. (Hernja Masten, 2010).

Zgodovinska osebnost, ki jo princ predstavlja, je majer cirkovške posesti ženskega dominikanskega samostana iz Studenic, katerega delo je bilo tesno povezano z vasmi na Dravskem polju. Samostan je ustanovila Zofija Rogaška, ki je že pred letom 1237 v Studenicah ustanovila hospic oziroma hospital, namenjen popotnikom in revežem, ki so se ustavili na poti med Ptujem in Celjem. Zofijina sestra Rikarda, žena Otona Kunšperškega, je hospicu darovala 12 kmetij iz svoje dediščine: dve v Stražgojncih, osem kmetij v Dragonji vasi in dve kmetiji v Cirkovcah. V Cirkovcah je samostan poleg župnije sv. Marije za posest uredil majerijo, ki jo je upravljal majer ali oskrbnik. Vodil je tudi vse finančne posle, delo na pristavi in evidenco nad kmeti, pobiral dajatve, pisal razna pisma in bil v stiku s samostanom. Ko je cesar Jožef II. samostan ukinil, je bila posest razprodana. Leta 1782 je komisija popisovala stanje in ugotovila, da je na majeriji poleg majerja in njegove družine delalo še nekaj hlapcev, dekel in pastirjev (Hernja Masten, 2010).

Princ nosi obleko bogatega uradnika iz konca 18. stoletja. Kostum ima daljši črn plašč, pod njim pa hlače pumparice, belo srajco z žabojem in telovnik. Na glavi ima širokokrajni klobuk, ki ga krasi pero, na nogah pa nogavice in modne čevlje z zaponko. Prinčevo spremstvo sta Zofija Rogaška in njena sestra Rikarda, žena Otona Kunšperška – ustanoviteljici in dobrotnici samostana ter zastavonoša, ki predstavlja Friderika Ptujkega kot pričo lastniške pogodbe. Vlogi dobrotnic igrata Miranovi

hčeri Tina in Saša, ki sta hkrati v vlogi protokolistk. Princa in dobrotnici ter zastavonoša spremlja in varuje garda glasbenega ansambla Pepi krulet, ki je leta 2008 postal uradna godba Sveta princev (intervjuvanec Miran Urih, 2009; Hernja Masten, 2010). Na vprašanje, zakaj so za gardo izbrali godbenike, pravi deveti princ karnevala takole: *»Vsaka garda se bori na svoj način. /.../ Eni se borijo s puškami, eni z besedami, eni pa se borijo z glasbo. Tako, da vsak na svoj način, borimo pa se vsi«* (intervjuvanec Miran Urih, 2009).

Zastava je zlato rumene barve, simbol rodovitnih žitnih polj na Dravskem polju. V sredini je prinčev grb z napisom. Zastava se spodaj zaključuje s cinami. V grbovnem ščitu je v sredini na črni podlagi stiliziran monogram v obliki kare – prekrižani črki M U (inicialki prinčevega imena in priimka). Na vsaki strani simbola sta dve zlati jabolki, ki simbolizirata dve dobrotnici studeniških dominikank (Hernja Masten, 2010).

Prinčevo darilo je bila značka in lira iz testa, ki je simbolizirala žitna polja. Košara za pobiranje krompirja z domačimi izdelki (krompir, repa, salama in Majerjev kruh), znana na Dravskem polju. Majerjev kruh dobi s tem svojo blagovno znamko v pekarni Metličar in se še zmeraj trži pod tem imenom (intervjuvanec Miran Urih, 2009).

Slika 11: Inavguracija devetega princa karnevala Mirana Uriha, majerja cirkovškega s podpisanimi prinčevskimi pravili, 2007, (zasebna zbirka devetega princa karnevala Mirana Uriha).

Princ Miran Urih, majer Cirkovški prične svoj mandat 11. novembra 2007 z vsem svojim spremstvom in obljubo: *»Kot deveti ptujski karnevalski princ bom naloge, ki mi jih daje ta funkcija, opravljal častno in pošteno. /.../ Z dnem ustoličenja so pričela*

veljati tudi prinčevska pravila, ki bodo ostala v veljavi do konca pustnih norčij, napačil je čas svoboščin in martinovih norčij ter pustnih predpriprav« (Goznik, 2007, 32). Istočasno dobimo tudi novo in hkrati drugo vinsko kraljico na Ptuju, Tatjano Caf. Nekaj tednov po imenovanju obišče princ tradicionalni spust s pležuhom. Februarja 2008 po svečnici obišče Kurentov skok in še isti dan prevzame od župana pustno mestno oblast kot princa karnevala. A tokrat na pustno nedeljo na mednarodni karnevalski povorki, saj je pustni čas v letu 2008 trajal samo tri dni. Po poročanju *Štajerskega tednika* (Goznik, 2008a; intervjuvanec Miran Urih, 2009) je bilo pomembno, da princ v tako kratkem času dobro opravi svojo protokolarno vlogo in promotorja največje slovenske pustne prireditve kot osrednji lik kurentovanja. Nekaj dni pred pustom je obiskal Ljubljano, kjer preda povabilo na kurentovanje častnemu pokrovitelju dr. Danilu Türku, predsedniku države, na katero se slednji tudi odzove. Na mednarodni povorki sprejme princ goste na občini med katerimi je tudi predsednik države, spominja se ga takole: »Bil je to zanimiv dogodek. /.../ V mestni hiši smo imeli sprejem. /.../ Gospod predsednik pride, jaz ga sprejemem z besedami, da ga lepo pozdravljam, da sem to in to. En čas me je gledal, potem pa mi je na tiho rekel, saj to je samo šala. Jaz sem pač rekel, da sem tukaj prevzel oblast, saj je bil protokol tako urejen, on pa je seveda bolj resen človek« (intervjuvanec Miran Urih, 2009). O istem dogodku in besedah predsednika poroča tudi *Štajerski tednik* takole: »Imate pa tudi smisel za humor, ko takole predajate oblast, saj bi se ob tem lahko marsikaj zgodilo, tudi to, da nekdo ne bi želel vrniti oblasti« (Goznik, 2008b, 4). Po povorki princ karnevala obišče vsakodnevno večerno dogajanje v karnevalskem šotoru in povorke otrok. Na pustni torek obišče »fašenk« v Cirkovcah in še isti dan ob polnoči v karnevalske šotoru vrne oblast nazaj županu. Kot poroča princ je v času kurentovanja bil ves čas zaseden. V času prinčevanja nastopa na koncertu v Ljubljani (Slovenska cesta), karnevalu v Šoštanju, gostuje v Strumici, kongresu FECC-a v Franciji in se udeleži mestne trgateve na Ptuju in igre v stilu srednjega veka v Mariboru (intervjuvanec Miran Urih, 2009).

V mandatu Mirana Uriha, majerja Cirkovškega, se uradno formalizira *Svet princev karnevala*. Na enem izmed sestankov izrazijo željo po večkratnem druženju. Zato vsem princem v znak zahvale in pomoči v njegovem mandatu majer Cirkovski

podari lipo kot simbol slovenstva, da jo vsak zasadi na svojem posestvu in tako označijo ozemlje princev. V ta namen se bodo družili vsaj desetkrat. Res je bilo tako, saj je vsak princ v mandatu desetega princa karnevala na svojem ozemlju posadil svojo lipo. Dogodke so spremljali vsi dotedanji principi, aktualni princ v svoji upravi in spremstvu, predsednik FECC-a, Branko Brumen, župan Ptuja dr. Štefan Čelan, lokalni novinarji in vsi povabljeni. Lansko leto (2009) so pod vodstvom prvega in devetega princa karnevala posneli tudi *Sago o princih karnevala* (intervjuvanec Miran Urih, 2009).

8.10 Princ Vegan Turniški, plemeniti Thurn in Valsassina X. - Deseti princ karnevala 2009

Stanko Vegan, je aktivni član v društvu *Koranti Turnišče-Draženci*, hkrati je član *Kulturno turističnega društva Klopotec Soviče Dravci* v občini Videm. Bil je 9. častni kletar v župniji Svetega Martina na Hajdini. Z društvu pa že trideset let aktivno sodeluje na ptujskem karnevalu. Postal je princ karnevala 2009 predvsem zaradi prostovoljne aktivnosti pri vseh omenjenih društvih in vsakoletnem sodelovanju na kurentovanju. K temu so ga povabili dotedanji principi karnevala in Branko Brumen pod okriljem *Sveta princev*. Prinčevsko ime, ki ga nosi, je Princ Vegan Turniški, plemeniti Thurn in Valsassina X. (Hernja Maten, 2010; intervjuvanec Stanko Vegan, 2010).

Osebnost, ki jo predstavlja, je bil Janez Maksimilijan grof Thurn in Valsassina, ki je zgradil grad Turnišče, od koder prihaja deseti princ in je bil lastnik gospostva, ki se je raztezalo od Dravskega polja do Haloz. V 17. stoletju je Turnišče kupil Janez Vajkard Vetter, grof von der Lilie in ga prepustil hčeri Katarini Suzani, poročeni grofici Breuner. Ta je leta 1676, 12. februarja prodala posest, hišo na Ptuju, mlin in vse kar je podedovala po očetu za 33.000 goldinarjev, grofici Suzani Elizabeti Thurn, rojeni Saurau. Leta 1677 je omenjena grofica posest predala sinu Janezu Maksimilijanu, ki je okrog leta 1680 zgradil grad Turnišče. H gospostvu Turnišče je spadala tudi mitnica v Tržcu. S ptujskimi meščani in gosposčino Gornji Ptuj je bil

večkrat v sporu predvsem zaradi mitnice v Tržcu in mej ptujskega mestnega pomirja. Rodbina Thurn in Valsassina je imela Turnišče v lasti do leta 1729 (Hernja Masten, 2010).

Princ je oblečen po modi s konca 17. in začetka 18. stoletja. Nosi lepe modre tričetrtinske hlače, ima belo srajco s šalom, ki se spredaj zavezuje, da se vidi njegov čipkast zaključek. Njegov telovnik je enake barve, preko pa nosi plašč. Na glavi ima širokokrajni klobuk s peresom. Obut je v čevlje z nekoliko dvignjeno peto in lepo sponko. Princa spremlja njegova »mati«, Suzana Elizabeta Turn, rojena grofica Saurau, ki je Turnišče kupila, zastavonoša, sin Boris, člani garde pa so vojaki s sabljami, ki so skrbeli za red na mitnici v Tržcu (Hernja Masten, 2010). Suzano Elizabeto Turn pooseblja njegova žena, oblečena v stilu princa, za katero je Stanko Vegan hotel, da ga povsod spremlja v času prinčevanja. Na mednarodni povorki ga spremlja skupina Kulturno turistično društvo Klopotec Soviče Dravci, kot Mitničarji iz Tržca. S to skupino mitničarjev se kasneje udeleži prangerijade v Podsredi in v Mariboru na Lentu dogodka v čast stare vinske trte (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010).

Zastavo princa predstavlja ščit, ki je razdeljen na štiri polja na srebrni podlagi. V poljih 1, 4 je stolp, ki ponazarja Turnišče. Na poljih 2, 3 pa sta njegovi inicialki imena S. V. (Hernja Masten, 2010).

Prinčevo darilo je koren vinske trte z listino in buteljka vina lastne pridelave iz vinograda v Halozah. Na etiketi vinske steklenice je sprva naslikan sam, nato s svojo ženo. Zraven teh je imel tudi majhna darila: ježevko, glineno značko in robčke s svojo fotografijo. Ob predaji ključa je županu Mestne občine Ptuj v zahvalo za zaupanje oblasti podelil sabljo, kakršno so nosili njegovi gardisti. Princem karnevala je v zahvalo za pomoč in sodelovanje ob predaji oblasti podeli klopotec, ki simbolizira društvo *Kulturno turističnega društva Klopotec Soviče Dravci* (Hernja Masten, 2010; intervjuvanec Stanko Vegan, 2010)

Deseti princ karnevala Stanko Vegan je ustoličen 11. novembra 2008. Kot pravi sam, funkcijo vzame z veseljem in dobro voljo ter jo tako tudi upravlja, saj je prinčevanje vzel kot pust in zanj je ta pust trajal celo leto: *»Isto je ali si nadenem korantovo kapo ali to prinčevsko kapo«* (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010). Po prevzemu funkcije se začne sajenje prinčevih lip, pri katerih je Vegan Turniški v popolni upravi in spremstvu tudi sodeloval pri vseh princih. Nato se še pred kurentovanjem udeleži karnevalov v Kostreni, Reki in Perniku (Bolgarija). Kurentovanje začne z obiskom Kurentovega skoka po svečnici in čez nekaj dni prevzemom ključa iz rok ptujskega župana za enajst dni. V enajstih dneh je bil na čelu vseh povork. Vsak dan je pozdravil gledalce na pustnem dogajanju pred Mestno hišo, zvečer goste v karnevalski dvorani in v Grand hotelu Primus, kjer je imel svojo prinčevsko rezidenco in na pustni torek ob pokopu pusta vrnil mestno oblast nazaj županu. Obiskovalcem in domačinom je v svojih govorih v času pustne oblasti polagal na srce: *»Da si naj ta čas vzamejo zase, z dobro voljo, z veseljem«* (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010), naj se sprostijo in pozabijo na skrbi, ki jih imajo skozi leto. Izven Ptuja je obiskal okoliške »fašenke«. Bil je na povorki v Šoštanju in Celju. Po ptujskem pustnem času gostuje na karnevalu v Strumici, Budvi, Banjaluki in Vrnjački Banji ter kongresu FECC-a v Kotorju. V okviru dogajanja na Ptuju se udeleži tudi Ptujskih grajskih iger, Jurijeve srednjeveške tržnice in mestne trgatve. (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010). Svoj mandat sklene Vegan Turniški, plemeniti Thurn in Valsassina X. takole: *»Skratka, ko sem si zapisoval sem zapisal, da sem 70-krat sodeloval in se oblekel v princa, to so bili tudi razni rojstni dnevi in abrahami pri članih društva. 26 dni sva bila odstotna izven Slovenije, tako da je bilo tega kar dosti. /.../ Vse sem delal z veseljem in dušo, skušal sem se približati vsem ljudem in da je vse skupaj izgledalo pustno in ne resno«* (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010).

Slika 12: Deseti princ Vegan Turniški Turn in Valsassina z vsemi dotedanjimi princji, 2009, (Foto: Marjan Petek).

Novost princa Vegana je, da je imel svojega sponzorja, Terme Ptuj, saj je finančni vložek v to zelo velik. Za časa kurentovanja je imel v *Grand Hotelu Primus*, ki je del Term Ptuj, svojo prinčevsko rezidenco, ki jo je vsak dan obiskal in pozdravil njihove goste. V tem času je na drogu hotela visela tudi prinčevska zastava. Da je bila zadeva malo popestrena, si je Stanko Vegan dan po otvoritveni povorki izmislil Prinčev pohod z baklami, z namenom, da bi se ljudje družili. Trasa pohoda je poteka od Turniškega gradu do Term Ptuj v dolžini 2,5 kilometra. Na cilju jih je sponzor pogostil s krofom in kuhanim vinom. Ljudi je nazaj do gradu Turnišče odpeljal Primusov turistični vlakec (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010). »*Pohod z baklami bo postal tradicionalen, princ bo vztrajal pri njem, skupaj z njim pa tudi občani tega dela Ptuja*« (Goznik, 2009, 3). Odvijal se bo vsako prvo nedeljo po svečnici z zaključkom ob živi glasbi v klubu Gemina XIII. Grand hotela Primus (intervjuvanec Stanko Vegan, 2010).

9 REZULTATI RAZISKAVE

V tem poglavju bomo analizirali različne segmente pri princih karnevala in tako pokazali, kako se je njegov izgled oziroma videz, delo in funkcija razvijala iz leta v leto s samoiniciativnim vključevanjem vsakega posameznika, imenovanega v vlogo princa karnevala. Analizo bomo predstavili na enak način kot pri prejšnji točki, ko smo predstavili vsakega princa posebej. Najprej bomo predstavili razvoj njegovega zunanjšega videza (prinčevsko ime, obleka, garda, spremstvo, grb, zastava) in protokolarna darila. Sledila bo analiza njihovega dela, koliko in kako so se principi vključevali v prireditve za časa Martinovanja in kurentovanja, ali so bili prisotni tudi na kateri drugi prireditvi in gostovanjih v tujini. Videli bomo, koliko so se v svojo funkcijo princa karnevala vživeli, kakšen je odnos med njimi, njihovimi etnografskimi društvi, županom in predsednikom FECC-a Slovenije. Pokazano bo, kako je vsak dodal delček sebe skozi svojo ustvarjanje v celotno zgodbo lika princa karnevala, kot smo mu priča danes.

9.1 Zunanji videz in spremstvo princa karnevala

Zunanji videz srednjeveške ali baročne podobe princa karnevala, ki zajema prinčevo ime, obleko, gardo in zastavo z grbom, se je začel razvijati že pri Gašperju I. Ta si sam uredi svoje prinčevsko ime, obleko in podobo garde v barvah mesta Ptuj. Tudi njegova naslednika, drugi in tretji princ karnevala si sama ustvarita svojo zunanjo podobo. Tretji princ si zraven prinčevskega imena, obleke in garde umisli svoj prinčev grb, ki postane poslej stalnica tega lika. Do velikega prestopa pri zunanjem videzu princa pride s četrto imenovanim (Ivo Rajh). Ta kot prvi pristopi do Marije Hernja Masten iz Zgodovinskega arhiva Ptuj. Prosi jo, da mu na podlagi kraja, od koder izhaja, v zgodovinskih virih poišče osebo - ime, obleko (zase in za gardo) in grb, katerega bo kot princ predstavljal v svojem mandatu. Od takrat naprej Marija vsako leto za novo izvoljenega princa naredi zgodovinsko raziskavo, iz katere oriše zunanji videz princa in jo nato objavi v *Štajerskem tedniku* ali *Ptujčanu*.

Glavno spremstvo princa je garda, katero navadno sestavljajo možje in fantje iz etnografsko kulturnega društva, ki podpira princa v času njegovega delovanja. Prvi trije principi so si obleko in funkcijo garde omislili sami. Garda prvega princa je oblečena v stilu princa in nima helebard ali mečev. Matevž Zoki II. si je za svojo gardo izbral kopjaše in konjenike v svojih uniformah in tretji princ pokače s haljami in klobuki. Gardo sta izbirala iz vrst svojih etnografskih likov in skupin, v katerih delujeta. Ta zgodba garde se ponovno ponovi pri devetem princu, katerega garda so *Pepi krulet*, pihalna godba pri kateri igra tudi sam princ. Drugače pa je od četrtega princa naprej garda vzeta iz zgodovinske raziskave, oblečena podobno kot princ. V gardi je od šest do osem fantov. Prva dva nosita prinčevo in ptujsko zastavo, ostali pa imajo helebarde ali meče. Pri sedmem princu sem bila sama edini primer ženske osebe v gardi. S sabo sem zmeraj nosila leseni kovček - »kufer«, v katerem sem imela prinčevska darila.

Veliko vlogo pri funkciji princa so odigrale tudi njihove družine, žene in otroci. Predvsem žene so veliko krat pomagale svojim možem pri organizaciji in jim dajale moralno podporo. Bile so večinoma v ozadju. Do novosti pride pri osmem princu, kjer žena igra vlogo princese, torej prinčeve žena. Oblečena je v stilu princa, ga povsod spremlja, a ne predstavlja nobene zgodovinske osebnosti. Ta ženski lik sta si osmi princ in njegova žena omislila sama. Devetega princa pa že spremljata zgodovinski osebnosti iz narejene zgodovinske raziskave, to sta Zofija in Riharda Rogaška, ki sta v realnem življenju prinčevi hčeri. Tudi desetega princa spremlja njegova žena, v vlogi prinčeve matere iz rodbine, ki jo predstavljata v njegovi karnevalski vlogi. Otroci so se za razliko od žen začeli vključevati v spremstvo princa že nekaj let pred njimi. Tako je že četrti princ kot prvi imel v svojem spremstvu na mednarodni povorki na kočiji svojo hčer, kot mlado princesko. Isto stvar ponovita tudi peti in osmi princ karnevala, ko imata od sebi male prince in princese. Mlajši otroci so torej igrali vlogo malih princev in princes, medtem ko so »večji« otroci bili vključeni v vrsto gardistov. V vlogi gardistov so bili otroci sedmega, osmega in desetega princa karnevala. Kot vidimo se je vloga žensk in otrok pri pričevanju začela samoiniciativno vključevati in se v nekaj letih tudi prijela. Pri drugi polovici skorajda ni princev, ki ne bi imeli ob sebi oblečenih svojih žen ali otrok.

V spremstvu sedmega princa karnevala so zraven garde in družine tudi vaščani njegove vasi. Predstavljajo skupino *Tlačanov iz Spuhlje*. Spremljajo ga na glavnih povorkah v okviru kurentovanja na Ptuju. Zanimivo je to, da se po predaji prinčeve funkcije skupina tlačanov ohrani. Vsako leto v svojih oblekah namreč nastopajo na otvoritveni povorki in srednjeveških igrah.

Pri protokolih prireditelj princev ne pomagajo samo žene, temveč tudi t. i. »kancelarji« ali »protokolisti«. Ti so navadno iz vrst kurentovih ali katerih drugih društev, ki podpirajo princa pri njegovi funkciji. Delo protokolista je pisanje vabil, urejanje zahval, garde, urnika prireditelj, na katere je princ povabljen. Če poenostavimo, protokolista mora biti zmeraj navzoč ob princu kot njegova desna roka. Protokolista dobi, z zametki pri prvem princu in vseh ostalih, pravo podobo pri petem princu karnevala. Kasneje ga imajo vsi principi. Izjema je le zadnji princ karnevala, ki je funkcijo protokolista odigral kar sam.

Vsak princ ima izdelana tudi svoja protokolarna darila v spomin ali zahvalo za pomoč pri izvedbi njegovega mandata. Delimo jih lahko v tri skupine. V prvi skupini gre za darila, ki poudarjajo kulinariko našega območja. Primer tega so buteljke vin ali steklenice žganja, na katerih so etikete s prinčevo podobo in imenom ali njegovim grbom ter hrana našega območja, kot je košara z domačimi izdelki. V drugo skupino lahko uvrstimo darila, ki so vezana na etnografski lik kurenta. Ob tem ne smemo pozabiti, da so principi zmeraj izbrani iz vrst kurentov in zato so mnogi za svoje prinčevsko darilo izbrali kurentovega kipca, njegovo kapo ali ježevko. V tretjo skupino in hkrati zadnjo skupino daril pa spadajo darila povezana z likom princa. Primer tega je zastavica z grbom šestega princa, helebarda sedmega princa karnevala in izvezen Kacherlov grb osmega princa. Če pogledamo razvojno plat daril vidimo, da je prvih šest princev imelo po eno ali dve glavni darila. S sedmim princem karnevale se to število daril poveča. K eni ali dvema protokolarnima dariloma dodajo še mala darila, ki jih večinoma delijo nastopajočim in obiskovalcem na povorkah. Tak primer darila je kurentov robček za kurente, na katerem je odtisnjena podoba princa ali prinčeva značka in bonboni za otroke.

9.2 Delo in funkcija princa karnevala

Svoj mandat nastopi princ karnevala na Martinovo, ko se začne t. i. »jesenski pust«. Na ta dan poteka predaja med »starim« princem karnevala in na novo izvoljenim, ki poslej postane »aktualni« princ karnevala. Do četrtega je potekala predaja oblasti med princema brez izdelanega koncepta, saj sta si sama izmislila govor v stilu zaprisege. Zaprisega z desetimi prinčevskimi pravili se začne uporabljati pri princu Moškonu, četrtem. Od slej naprej vsi principi zaprisegajo s temi pravile, ki jih tudi pečatijo in podpišejo. Zraven novo izvoljenega princa jo podpiše tudi njegov predhodnik in župan Mestne občine Ptuj. Že od vseh začetkov dobi ob tej priložnosti izvoljeni princ v trajno last kapo Združenja evropskih karnevalskih mest in lento. Po uradnem imenovanju od tretjega naprej principi za povabljenе naredijo t. i. Marinovo ali Prinčevo pojedino.

Glavno poslanstvo princa je čas kurentovanja, ko simbolično v imenu vseh mask prevzame mestno oblast od župana občine. To simbolno predajo na otvoritveni povorki simbolizira velik mestni ključ, ki ga je dal narediti Gašper I. Od tega trenutka naprej je princ na čelu povork in protokolarni vodja na prireditvah v okviru kurentovanja. Zraven župana sprejema immanentne goste in deli zahvale ali darila. Vse te funkcije so se sčasoma povečevale in postajale vedno bolj pomembne. Sedmi in deveti princ karnevala v tem času sprejmeta na Ptujju celo predsednika države. Pri prvih treh princih, kot sami potrdijo, ta funkcija ni bila tako veličastna. Včasih jih je spremljal celo občutek neumešččnosti v pustno dogajanja. Poseben primer tega je tretji princ Zlatko Don, saj pravi, da v času kurentovanja ni imel nobene funkcije. Prvi vzrok lahko iščemo v nedodelanem, nedorečenem in samoiniciativnem igranju te vloge. Še isto leto začne organizacijski odbor kurentovanja *Poetovio Vivat*, katerega izvršni direktor je Branko Brumen – idejni vodja princev karnevala, počasi propadati. Prav on je takrat tudi v odpovednem roku iz funkcije predsednika FECC-a Slovenije. To je torej drugi vzrok negativnega mnenja o funkciji tretjega princa karnevala, vsaj vnema organizatorjev za razvoj tega lik ni bila več tako velika. Do preobrata »krizne« situacije pride že naslednje leto, ko Branko Brumen ponovno postane predsednik FECC-a Slovenije. Zamenja se tudi župan. To mesto prevzame dr. Štefan Čelan. Prav on ima velik posluš za kurentovanje in prince karnevala, saj si

v času pusta rad nadene kurentovo opravo. Liku dajo so najprej velik poudarek organizatorji kurentovanja in nato opazovalci. Med opazovalce štejemo tudi novinarje, ki spremljajo dogajanje s članki, fotografijami in reportažami o princih karnevala. Le- te se iz leta v leto večajo. Princi poslej vsako večer pozdravljajo goste v karnevalski dvorani in vsako popoldan goste pred Mestno hišo. Na pustno soboto so vsi princi z ženami kot pomembni gostje povabljeni na gala ples v karnevalsko dvorano. Na pustni torek princ karnevala vrne ključe pustne oblasti nazaj županu in s tem se zaključi najpomembnejše poslanstvo v njegovem mandatu.

Vsi princi v času kurentovanja zraven povork na Ptuju obišejo tudi karnevale ali »fašenke« v okolici, kot so: Markovci, Bukovci, Dornava, Cirkovce, Cirkulane, Videm in Stojnci. Peti princ se že predstavlja v krajih po Sloveniji in na tak način promovira ptujsko pustno tradicijo. Njegov naslednik je prvi, ki gostuje tudi v tujini v okviru FECC-a. Vse nadaljnjim princem gostovanj v Sloveniji in tujini ne manjka, saj se želja po prisotnosti princa na karnevalih izven Ptuja in Slovenije vsako leto povečuje.

Izven časa Martinovanja in kurentovanja na Ptuju so princi od šestega naprej prisotni na grajskih igrah v septembru, na srednjeveški Jurijevi tržni v aprilu in trgatvi mestnega vinograda v oktobru. Dobili so takšno veljavo, da jih lahko povezujemo z vinom, kurentovanjem in srednjim vekom.

Vsak princ je v celoto princev vpeljal tudi nekaj novega in to je povsem njegovo, saj je po tem prepoznaven. Prvega princa zaznamuje njegova hrabrost, da je bil prvi princ in izdelava velikega ključa za predajo mestne oblasti. Drugi princ je znan po tem, da so njegova garda bili kopjaši in konjeniki. V času svojega prinčevanja je na dan po svečnici organiziral »Prvi kurentov skok«, ko si fantje prvič nadenejo zvonce. Sčasoma je ta prireditev postala uradni začetek kurentovanja na Ptuju. Tretji princ karnevala je prepoznaven po svoji gardi pokačev in žganju in s steklenico, na katero je napisal pesem. Četrty princ karnevala je naredil velik korak pri zunanem izgledu lika, ko je njegova osnova zgodovinska raziskava. Princu je dodal tudi zapislogo z desetimi prinčevskimi pravili. V spomin na svoje poslanstvo je leta 2006 svoj nov

gostinski lokal poimenova *Picerija Moškon*. Peti princ karnevala si je uredil svojo prinčevsko trnjavo v *Sima baru*. V času Martinovanja in kurentovanja pri vhodu v bar obesijo njegovo prinčevsko zastavo. Šestega princa zaznamuje njegova oprave, zaradi katere je bil kot prvi princ povabljen na srednjeveške igre. Sedmi princ je znan po najbolj izdelani gardi in skupini tlačanov. Osmi princ je prvi katerega spremlja žena kot njegova princesa. Hkrati je bil pobudnik ustanovitve *Sveta princev karnevala*, društva pod katerim okriljem delujejo vsi principi. Deveti princ je znan po lipah, ki jih je ob koncu mandata poklonil vsem dotedanjim princem. Namen je bil, da principi posadijo te lipe posadijo na svojih ozemljih in s tem označijo vsa prinčevska ozemlja. O lipah so posneli film z naslovom: *Saga o princih karnevala*. Deseti in hkrati zadnji princ karnevala je imel svojo rezidenco v *Grand hotelu Primus*, kjer je vsako večer v času kurentovanja pozdravil njihove goste. Obiskal je popolnoma vse prireditve, kamor je bil povabljen in bil zmeraj prisoten pri sajenju prinčevskih lip.

Povezava teorije in analize v nalogi nam pokažeta, da je princ karnevala karnevalski lik, vezan na ptujsko kurentovanje, ki nima prvin tradicionalne mask. Kot raziskovalci smo raziskovali njegov razvoj zunanje podobe, dela in funkcije. Videli smo, da se je lik do današnje podobe razvijal zelo hitro, pri čemer smemo največje zasluge pripisati princem karnevala, njegovim družinam in etnografskim društvom, organizatorjem kurentovanja, predsedniku FECC-a Slovenije, Branku Brumnu, županu Ptuj. dr. Štefanu Čelanu in Mariji Hernja Masten iz Zgodovinskega arhiva Ptuj. Vsi skupaj so ta lik razvili in še ga razvijajo kot lokalno prepoznavnost Ptuj. Kot je pokazala analiza, se je zelo hitro uveljavil kot glavni nosilec pusta, zato ga razumemo kot invencijo tradicije. Skupaj s kurentom ima vlogo promotorja Ptuj in kurentovanja v turistične namene. Poudarja se njegova lokalna identiteta, ki je povezana s šemskim, predvsem na Dravsko-Ptujskem polju. Sprejmejo ga mediji, ki preko njega in kurenta govorijo o pustnem času na Ptuj in Sloveniji.

10 ZAKLJUČEK

V teoretičnem delu naloge smo se ukvarjali s teorijami mask in maskiranja slovenskih etnologov ter jih povezali s teorijo invencije tradicije. Glavni del naloge je empiričen del, ki temelji na raziskavi. V njem smo predstavili ptujsko kurentovanje in koncept princa karnevala skozi njihovo desetletno delovanje. Nalogo končujejo rezultati raziskave o izgledu, delovanju in funkciji princev karnevala in njihova povezava s teoretičnim delom.

Ptujsko karnevalsko tradicijo zaznamujeta dve invenciji tradicije, prva je kurentovanje in druga princi karnevala. Na pobudo Draga Hasla so leta 1960 prvič organizirali kurentovanje, ki se je zelo hitro oblikovalo in uradno priznalo, zato invencija tradicije. Osnova tega karnevala so bili in so še zmeraj tradicionalni pustni liki iz ruralne okolice Ptuja. S tem so vaški običaji prišli v mesto in počasi začeli izgubljati svoj prvotni pomen. Magično vlogo lika, ki na vasi želi dobro letino, je zamenjala predstavitvena vloga v karnevalu. Etnografskim likom se z leti pridružijo tudi karnevalski liki, katerih osnova je burkaštvo in satira.

Na pobudo Henryja van der Kroona in Branka Brumna se v čast 40. kurentovanja prvič na Ptujju pojavi lik princa karnevala, ki se je hitro uveljavil, razvil in oblikoval, zato govorimo o njem kot o invenciji tradicije. Analiza raziskave nam je pokazala, da se je ta lik začel razvijati stihjsko, brez vnaprej načrtanega vsebinskega ozadja, kjer je glavno vlogo odigrala samoiniciativna posameznika. Tako je veljalo vsaj za prve tri prince, saj so si morali sami urediti prinčevsko ime, obleko, grb, gardo in darila. Osnovna prinčevska pravila so bila znana namreč že takrat. V princa je lahko imenovana oseba, ki je veliko storila za razvoj in promocijo kurentovanja. Njegova funkcija je, da ima v času pusta mestno oblast, je na čelu povork in oblečen v srednjeveško ali baročno opravo. Na podlagi teh informacij so si ti princi sami uredili prinčevsko podobo in zgodbo. Veliko novost lika vpelje četrti princ, Ivo Rajh: princa gradi na podlagi zgodovinske raziskave. Ta princ je hotel vključiti zgodovino kraja od koder prihaja preko njihove pomembne zgodovinske osebnosti v osebnost princa karnevala, za kar je prosil Marijo Hernja Masten iz Zgodovinskega arhiva Ptuj.

Istočasno dodata k zgodbi princa deset prinčevski pravil, ki jih vsak zapriseže za Martinovo. Pri osnovanju princa karnevala ne nastopa več samo laična plat raziskovanja in osnovanja prinčevske osebnosti, temveč tudi strokovna preko Zgodovinskega arhiva Ptuj. S tem prihaja vedno bolj v ospredje estetska plat maske, v našem primeru kažeta na to prinčeva obleka in vedenje. Vedno bolj se razlikujejo od drugih pustnih mask po zunanem videzu, delovanju in funkciji. Lik se začne hitro uveljavljati v okviru Martinovanja in kurentovanja. Pridobivati začne na pomembnosti, kot glavni protokolarni vodja v kurentovanju. Največ zaslug za hitro uveljavitev princa karnevala lahko zraven samoiniciative posameznika pripišemo županu, dr. Štefanu Čelanu in predsedniku FECC-a Slovenije Branko Brumnu, ki sta mu dajala velik pomen v pustnem času. Protokol princa v času kurentovanja in Martinovanja izdelajo organizatorji teh prireditev iz strani Mestne občine Ptuj. Kot glavni protokolarni vodja v času kurentovanja princ karnevala z županom sprejema pomembne goste, pozdravlja obiskovalce, je na čelu povork in deli nagrade in zahvale nastopajočim. Od strani mu stojijo vsi dotedanji princi in predsednik FECC-a Slovenije. Prvih pet princev je zraven kurentovanja nastopalo na okoliških karnevalih in nekoliko po Sloveniji. Šesti princ kot prvi obišče tujino v okviru FECC-a. Zaradi zunanjega izgleda ga *Društvo Cesarsko- Kraljevi Ptuj* vključi kot predstavnika srednjega veka v Grajske igre in Jurijevo tržnico. Mestna občina Ptuj ga vključi v Mestno trgatev, saj pustno tradicijo preko Martinovega povezujejo s tradicijo vin na našem območju. Tukaj lahko vidimo, da se je lik skozi leta uveljavil in dobil mesto v karnevalu doma in tujini ter na prireditvah izven pustnega časa. A princi in ljudje, ki so bili in so povezani s izumljeno tradicijo princa karnevala čutijo potrebo po razvijanju te funkcije in novitetah v njej. Zato vsaki princ k osnovni ideji princa želi dodati svoj delček. Tukaj najbolj izstopa ideja Kurentovega skoka v režiji drugega princa karnevala, ki je z leti postal uradni začetek ptujskega kurentovanja. Z njo sovпада priključitev celotne vasi kot skupine tlačanov v spremstvo sedmega princa, ki še zmeraj deluje in nastopa v okviru kurentovanja in grajskih iger. Zelo pomembne so tudi druge novitete, kot je vključevanje žen in otrok, prinčeve trdnjave, sajenje prinčevih lip, skupina Mitničarjev, prinčev pohod z baklami ... Leta 2008 ustanovijo svoje društvo *Svet princev* v okviru katerega na pobudo devetega princa posnamejo svoj prvi film z naslovom *Saga o princih karnevala*.

11 VIRI IN LITERATURA

Literatura:

- Alegre, AAA. (2009): The Carnival Charisma. News latter FECC, 01/2009, Amsterdam, 8.

- Bažato, M.; Bogataj, J. (1994): Človek z masko: Od Prekmurja do Benetk. Radovljica, Didakta.

- Bogataj, J. (2003): Tipologija sodobnih pustnih šeg in navad na Slovenskem - razmerja med dediščino in inovacijami. V: Fikfak, J.: O pustu, maskah in maskiranju. Znanstveno raziskovalni center SAZU. Ljubljana, 53-62.

- Brence, A. (1998): Ptujsko kurentovanje in druge organizirane pustne prireditve. V: Brence, A.; Gačnik, A.: Zgodbe o tradicionalnih pustnih maskah. Pokrajinski muzej Ptuj in Znanstvenoraziskovalno središče Bistra Ptuj. Ptuj, 53 –60.

- Brence, A.; Petek, K (2010): Kurentovanje, Ptuj, Slovenija: katalog o tradicionalnih pustnih likih Dravsko-Ptujskega območja. Mestna občina Ptuj.

- Fikfak, J. (2003): Od tradicije do produkcije lokalnosti – nekatera izhodišča in pogledi. V: Fikfak, J.: O pustu, maskah in maskiranju. Znanstveno raziskovalni center SAZU. Ljubljana, 9-20.

- Gačnik, A. (1998): Uvod v tradicionalno lokalno-regionalno pustno kulturo. V: Brence, A.; Gačnik, A.: Zgodbe o tradicionalnih pustnih maskah. Pokrajinski muzej Ptuj in Znanstvenoraziskovalno središče Bistra Ptuj. Ptuj, 13 –20.

- Gačnik, A. (2000): Moč tradicije: kurentovanje in karneval na Ptuj. Ptuj, Znanstvenoraziskovalno središče Bistra Ptuj.

- Gačnik, A. (2004): Dediščina kurenta v kulturi Evrope – etnološko muzeološki vidik. Ptuj, Znanstvenoraziskovalno središče Bistra Ptuj.

- Gačnik, A. (2006): Pustne in karnevalske tradicije kot raziskovalni, muzeološki in turistični fenomen. V: Černelič Krošelj, A. et.al.: Mesto in trg na meji: 9. vzporednic med slovensko in hrvaško etnologijo. Slovensko etnološko društvo. Ljubljana, 289-299.

- Hernja Masten, M., prevod in prepis (1999): Kronika Ptuja 1873 – 1886. Ptuj, Neobjavljen tekst, hrani: Zgodovinski arhiv Ptuj.

- Hernja Masten, M. (2010): Gradivo za razstavo *Predstavitev Sveta princev karnevala*. Ptuj, Neobjavljen tekst, hrani: Marija Hernja Masten.

- Hobsbawm, E. (1983): Introduction: Inventing of Traditions. V: Hobsbawm, E. in Ranger, T.: The Inventing of Tradition. Cambridge university press. Cambridge, 1-14.

- Kotnik, V. (2000): Izkrivljen karneval. Glasnik Slovenskega etnološkega društva, 40, 1/2, Ljubljana, 130-132.

- Križnar, N. (2003): Skupne prvine pustovalske kulture na primerih iz vizualne dokumentacije. V: Fikfak, J.: O pustu, maskah in maskiranju. Znanstveno raziskovalni center SAZU. Ljubljana, 21-33.

- Kuret, N. (1973): K fenomenologiji maske: nekaj vidikov. V: Matičević, M. et al.: Traditiones št. 2. Inštitut za slovensko narodopisje SAZU. Ljubljana, 97 –120.

- Kuret, N. (1984): Maske slovenskih pokrajin. Ljubljana, Inštitut za slovensko narodopisje SAZU.

- Organizator kurentovanja 2009, Konzorcij kurent, priročno gradivo za tiskovno konferenco (2009): Kurentovanje: Ptuj, Slovenija 14. – 24. februar 2009. Ptuj, Mestna občina Ptuj.

- Piškur, B. (2006): Karneval in angažirano delovanje. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo; Umetnost in aktivizem, XXXIV, 223, Ljubljana, 30-38.

- Simonič, P. (2004): Pustovanje in karneval v Mariboru: miselni vzorci sodobnikov. Maribor, Litera.

- Simonič, P. (2007): Utilisation of Carnival: Case of north-eastern Slovenia. V: Antonijević, D.: Issues in ethnology and antropology. Editorial board of IEA. Beograd, 147-154.

Časopisni viri:

- Bojnec, T. (2003): Martinovanje po ptujsko. Ptujčan, IX, 11, Ptuj, 21.

- Brumen, B. (2005): Kurenti in ptujski principi na Strumiškem karnevalu v Makedoniji. Ptujčan, IX, 4, Ptuj, 16.

- Brumen, B. (2007): Ptuj – slovenska in evropska pustna prestolnica. Ptujčan, XIII, 3, Ptuj, 3.

- Cafuta, S. (2006): Princ karnevala in kopjaši na karnevalu v Arlonu v Belgiji. Ptujčan, XII, 3, Ptuj, 27-28.

- Cafuta, S. (2008): Pust bo letos trajal le 72 ur: 48. kurentovanje je pred vrati. Ptujčan, XIV, 1, Ptuj, 12.

- Goznik, M. (1999): Prvi je čast prejel Jože Gašperšič. Štajerski tednik, LII, 46, Ptuj, 24.

- Goznik, M. (2000a): Prireditev, kot je še ni bilo. Štajerski tednik, LIII, 8, Ptuj, 9.

- Goznik, M. (2000b): Princ karnevala: Jože Gašperšič – Gašper I. Štajerski tednik, LIII, 8, Ptuj, priloga Zametek.

- Goznik, M. (2000c): Kurentu podobni liki navdušili. Štajerski tednik, LIII, 9, Ptuj, 8.

- Goznik, M. (2000č): Prireditev s presežki: 40. kurentovanje navdušilo. Štajerski tednik, LIII, 10, Ptuj, 6.

- Goznik, M. (2000d): Prireditev s premalo obiskovalci. Štajerski tednik, LIII, 46, Ptuj, 8.

- Goznik, M. (2001a): Pustno izročilo vse bolj živo. Štajerski tednik, LIV, 8, Ptuj, 6.

- Goznik, M. (2001b): Zlatko Gajšek – tretji princ karnevala. Štajerski tednik, LIV, 46, Ptuj, 19.

- Goznik, M. (2002): Do pepelnice v mestu pustna oblast. Štajerski tednik, LV, 6, Ptuj, 6.

- Goznik, M. (2003): Princ karnevala in še kaj. Štajerski tednik, LVI, 45, Ptuj, 1, 19.

- Goznik, M. (2004a): Prihaja čas princa karnevala. Štajerski tednik, LVII, 5, Ptuj, 32.

- Goznik, M. (2004b): Pozdrav pomladi in boljši prihodnosti. Štajerski tednik, LVII, 7, Ptuj, 3.

- Goznik, M. (2005a): Nič slabše kot lani. Štajerski tednik, LVIII, 5, Ptuj, 21.

- Goznik, M. (2005b): Na grajski hrib tudi turisti-berači. Štajerski tednik, LVIII, 75, Ptuj, 1.

- Goznik, M. (2005c): Na Ptujju bosta svetega Martina pričakala tudi princ in kraljica. Štajerski tednik, LVIII, 81, Ptuj, 11.

- Goznik, M. (2006a): Župan se je poslovil, živel princ karnevala. Štajerski tednik, LIX, 14, Ptuj, 4.

- Goznik, M. (2006b): Bo predsednikov kruh iz štajerske moke? Štajerski tednik, LIX, 17, Ptuj, 4.

- Goznik, M. (2007): Ni ga čez pust na Ptujskem. Štajerski tednik, LX, 89, Ptuj, 32.

- Goznik, M. (2008a): Pustne predpriprave so se začele. Štajerski tednik, LXI, 8, Ptuj, 9.

- Goznik, M. (2008b): Ptujsko kurentovanje, eden od slovenskih kulturnih praznikov. Štajerski tednik, LXI, 10, Ptuj, 4.

- Goznik, M. (2009): Prvi prinčevski pohod z baklami. Štajerski tednik, LXII, 13, Ptuj, 3.

- Habjanič, B. (2007): Kurentovanje 2007 se bo pričelo 10. februarja: Člani Konzorcija kurent podpisali tristransko pogodbo o organizaciji prireditve »Kurentovanje na Ptujju«. Ptujčan, XIII, 1, Ptuj, 6-7.

- Klinc, M. (2006): Kurentovanje se vrača v središče mesta. Ptujčan, XIII, 1, Ptuj, 4.

- Osterman Renault, T. (2006): Mednarodno obarvano kurentovanje 2006. Ptujčan, XIII, 2, Ptuj, 2.
- Ozmec, M. (2007): Trgačem pomagal lanski princ karnevala. Štajerski tednik, LX, 95, Ptuj, 22.
- Voglar, B. (2006): Predsednik RS Dr. Janez Drnovšek na obisku na Ptuju. Ptujčan, XIII, 3, Ptuj, 12.

Internetni viri:

- Federation of European carnival cities, FECC (2009-05a): History of the FECC. HTTP:// <http://www.carnivalcities.com/cgi-bin/forum?14@22.OFP5aTuhpme.0@.16cd13e3>.
- Federation of European carnival cities, FECC (2009-05b): Statement of Purpose. HTTP:// <http://www.carnivalcities.com/cgi-bin/forum?14@@.ee6ff21>.
- Federation of European carnival cities, FECC (2009-05c): About of European Carnival Cities (FECC). HTTP:// <http://www.carnivalcities.com/cgi-bin/forum?14@@.ee6e1a0>.
- Henry van der Kroon (2009-05): Nine European Carnivals Types. HTTP:// <http://www.aforum.com/cgi-bin/forum?14@@.ee84b2f>.

Transkripcija in intervjuji:

- Brumen, B. (2009): Branko Brumen, 1958, predsednik FECC Slovenija. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Cajnko, B. (2009): Branko Cajnko, 1959, peti princ karnevala na Ptuju 2004 – Cajnko Friderik V. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Cajnko, M. (2009): Marjan Cajnko, 1955, šesti princ karnevala na Ptuju 2005 – Plemeniti Holeneški VI. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Gajšek, Z. (2009): Zlatko Gajšek, 1954, tretji princ karnevala na Ptuju 2002 – Zlatko Don III. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Gašperšič, J. (2009): Jože Gašperšič, 1947, prvi princ karnevala na Ptuju 2000 – Gašper I. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Kolar, S. (2009): Slavko Kolar, 1967, osmi princ karnevala na Ptuju 2007 – Slavko plemeniti Kacherl – deželni proviantni mojster. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Križaj, Z. (2009): Zvonko Križaj, 1967, drugi princ karnevala na Ptuju 2001 – Matevž Zoki II. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Rajh, I. (2009): Ivo Rajh, 1965, četrti princ karnevala na Ptuju 2003 – Princ plemeniti Moschkon Rajh iz Lančjega dvora IV. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Urih, M. (2009): Slavko Kolar, 1962, deveti princ karnevala na Ptuju 2008 – Princ Miran Urih, majer Cirkovski IX. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

- Vegan, S. (2010): Stanko Vegan, 1956, deseti princ karnevala na Ptuju 2009 – Princ Vegan Turniški, plemeniti Thurn in Valsassina X. Transkripcija. Magnetofonski zapis pri avtorici.

Kazalo slik:

- Slika 1: Od leve proti desni: Branko Brumen (predsednik FECC Slovenija), Štefan Čelan (župan Mestne občine Ptuj), Henry van der Kroon (predsednik Združenja evropskih karnevalskih mest), 2008, (zasebna zbirka Branka Brumna), str. 56.

- Slika 2: Princ Gašper I. s svojo gardo, 1999, (zasebna zbirka Jožeta Gašperšiča), str. 64.

- Slika 3: Princ Matevž Zoki II. na konju, 2001, (zasebna zbirka drugega princa Karnevala Zvonkota Križaja), str. 68.

- Slika 4: Zlatko Don III. z mestnim ključem v roki, 2002, (zasebna zbirka tretjega princa karnevala Zlatka Gajška), str. 70.

- Slika 5: Princ plemeniti Moschkon Rajh iz Lančjega dvora s svojo malo princesko, 2003, (zasebna zbirka četrtega princa Ivota Rajha), str.73.

- Slika 6: Princ Cajnko Friderik V. s svojo gardo, 2004, (zasebna zbirka petega princa karnevala Branka Cajnka), str.77.

- Slika 7: Vsi principi karnevala od prvega do sedmega v svojih upravah, 2006, (zasebna zbirka četrtega princa karnevala Ivota Rajha), str. 80.

- Slika 8: Sedmi princ karnevala Klinc Hauptman Spuhljanski kot protokolarni vodja sprejme predsednika države Janeza Drnovška na ptujskem gradu, 2006, (zasebna zbirka sedmega princa karnevala Marka Klinca), str. 84.

- Slika 9: Sedmi princ karnevala, Klinc Hauptman Spuhljanski s svojo gardo in Tlačani iz Spuhlje, 2006, (zasebna zbirka sedmegaprinca karnevala Marka Klinca), str. 85.

- Slika 10: Sajenje lipe pri osmem princu karnevala, Slavku plemenitem Kacherlu (na desni strani je osmi princ z ženo in sinom), 2008,(zasebna zbirka osmega princa karnevala Slavka Kolarja), str. 86.

- Slika 11: Inavguracija devetega princa karnevala Mirana Uriha, majerja cirkovškega s podpisanimi prinčevskimi pravili, 2007, (zasebna zbirka devetega princa karnevala Mirana Uriha), str. 89.

- Slika 12: Deseti princ Vegan Turniški Turn in Valsassina z vsemi dotedanji princami, 2009, (Foto: Marjan Petek), str. 94.